

**T. C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE ÖĞRETMENLİĞİ ANABİLİM DALI
YABANCILARA TÜRKÇE ÖĞRETİMİ BİLİM DALI**

**AHMET ÜMİT'İN MASAL KİTAPLARININ
ÇOCUK EDEBİYATININ TEMEL ÖGELERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Yusuf GÜNDÜZ

**ÇANAKKALE
Haziran, 2016**

**T. C.
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Türkçe Öğretmenliği Anabilim Dalı
Yabancılara Türkçe Öğretimi Bilim Dalı**

**Ahmet Ümit'in Masal Kitaplarının
Çocuk Edebiyatının Temel Öğeleri Açısından İncelenmesi**

**Yusuf GÜNDÜZ
(Yüksek Lisans Tezi)**

**Danışman
Prof. Dr. Aziz KILINÇ**

**Çanakkale
Haziran, 2016**

Taahhütname

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Ahmet Ümit’in Masal Kitaplarının Çocuk Edebiyatının Temel Ögeleri Açısından İncelenmesi” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve değerlere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yaparak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım

Tarih

...21.../...06.../...2016...

Yusuf GÜNDÜZ

İmza

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Onay

Yusuf GÜNDÜZ tarafından hazırlanan çalışma, 21 / 06 / 2016 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda jüri tarafından başarılı bulunmuş ve Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Referans No : 10114054.....

	Akademik Unvan	Adı SOYADI	İmza
Danışman	Prof. Dr.	Aziz KILINÇ
Üye	Doç. Dr.	Mehmet TOK
Üye	Doç. Dr.	Nevin AKKAYA

Tarih: 21.06.2016.....

İmza:

Doç Dr. Salih Zeki GENÇ

Enstitü Müdürü

Ön Söz

Bir araştırmanın kaleme alınması ilerledikçe derinleşen ve zorlaşan bir süreç. Söz konusu araştırma bir tez ise bu zorluk daha da artar. Araştırmalar, incelemeler, var olan bilginin ayıklanması ve tezin kapsamının sınırlandırılması akademik serüvene girişmiş her araştırmacının karşılaştığı engellerdir. Bu yolculuk esnasında etrafınızda iyi bir rehber varsa kendinizi çok şanslı sayabilirsiniz. Bu tezi hazırlarken şahsen ben bu şansa sahiptim. En önemli talihim tezin hazırlanma süreci boyunca elini üstümden hiç çekmeyen danışmanım Prof. Dr. Aziz Kılınç'ın varlığıydı. Bana bu imkânı sağladığı için kendisine ne kadar teşekkür etsem az. Bu vesileyle kendisine teşekkürü bir borç bilirim. Tezime kaynaklık eden eserlere imza atan isimlere de teşekkürler. Bir teşekkür de bu iki güzel masalı Gaziantep topraklarından alıp bize getiren Ahmet Ümit'e ve tabii ki annesine, Terzi Fatma'ya... Onlar olmasa bu çalışma hiç yapılamayacaktı.

Tez çalışmamın en başından itibaren rehberliğini eksik etmeyen Dr. Hasan Ahmet Gökçe'ye; tezin hazırlanması sırasında araştırmama büyük katkılar sunan iş arkadaşlarım Yalçın Yaman, Hulusi Hatıpoğlu, Murat Kaya, Turgut Aksoy ve Psikolog Sümeyra Özcan'a yardımları için çok teşekkür ederim.

Çalışmam esnasında yanımda olan, bana güvenen ve destekleyen eşim Merve Sultan Gündüz olmasaydı yazma sürecini nihayete erdirebilir miydim bilmiyorum. Kızım Saliha Esra'nın babasının akşam oyunlarından feragat etmesi de bu sürecin en büyük fedakârlığı olarak kaydedilmeli! Bu süreçteki en büyük şansım anne babamın arkamda hep hissettiğim duaları ve kardeşlerimin desteği oldu. Başarımda her birinin katkısı çok büyük. Hepsine ve bana inanan, destek olan tüm dostlarıma ve hocalarıma çok teşekkürler...

Özet

Ahmet Ümit'in Masal Kitaplarının Çocuk Edebiyatının Temel Öğeleri Açısından İncelenmesi

Ahmet Ümit 80'li yıllardan bu yana kaleme aldığı romanlarla polisiye edebiyatımızda haklı bir üne kavuşmuştur. Edebiyat hayatına birçok eser sığdıran Ümit'in 2 adet de masal kitabı bulunmaktadır. Masal Masal İçinde ve Olmayan Ülke adlı bu masal kitapları yazarın çocukluk muhayyilesinden süzülüp gelen eserleri olarak değerlendirilebilir.

Çalışmamızda yazarın iki masal kitabı, Masal Masal İçinde ve Olmayan Ülke çocuk edebiyatının temel ilkeleri kapsamında ele alınmıştır. Tez boyunca kitapların biçimsel ve içerik özellikleri çocuk edebiyatının temel miyaslari baz alınarak incelenmiştir. Bu kitapların çocuk edebiyatındaki yeri, hangi yaş grubuna hitap ettiği, içerik ve biçim yönüyle elde edilen veriler bağlamında değerlendirilmiştir.

Araştırmamızda nitel araştırma yöntemlerinden betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Tezde çocuk edebiyatı eserlerinde bulunması gereken özelliklerle ele alınan masal kitapları arasında hem şekil hem de içerik olarak mukayeseler yapılmıştır. Çocuk edebiyatı ürünlerinde bulunması gereken iç ve dış yapı özelliklerine dair araştırmalar irdelenmiş, bu kıstaslar kitapların değerlendirilmesine dayanak olmuştur. Bu kitaplar bazı kitap satış sitelerinde yayınevi ve yazarın böyle bir iddiası olmamasına rağmen okul öncesi çocuk edebiyatı ürünleri içinde sunulmuştur. Bu bağlamda kitaplar çocuk edebiyatının temel ölçütlerine göre kritik edilmiş ve bahsedilen yaş grubundaki çocuklara uygun olmayan biçim ve içerik özelliklerinin varlığı tespit edilmiştir. Bunun yanında gerek kurgu gerekse dil yönüyle kitapların okul öncesi ve ilkokul çağlarına uygun olmadığı, daha çok ilk gençlik çağlarındaki okurlara hitap ettiği ilgili bölümlerde nedenleriyle birlikte izah edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ahmet Ümit, çocuk edebiyatı, çocuk edebiyatı tarihi, çocuk eğitimi, çocuk masalları, masal.

Abstract

Investigation of the Fairy Tale Books of Ahmet Umit in Terms of Basic Items of Children's Literature

Ahmet Umit has an important place in Turkish detective literature with his novels written since 1980's. Umit, whose literal life full of so many works, has two tale books. These tale books, "Masal Masal İçinde" and "Olmayan Ülke", can be considered as artifacts from the author's childhood imagination.

In the present study, two tale books named "Olmayan Ülke" and "Masal Masal İçinde" of Ahmet Umit were investigated under the basic principles of children's literature. Formal and contextual properties of the books were investigated on the basis of fundamentals of children's literature. The role of these books in children's literature and their targeted age group were evaluated in terms of data obtained from formal and contextual assessments.

The present study used the descriptive research model of qualitative research methods. The necessary features in works of literature for children and the properties of these two tale books were compared in terms of both content and form. Research on the internal and external features that should have been in products of children's literature have been investigated and the obtained criteria have been the basis for the assessment of the books. Although there is no such claim from the author and the publishers, these two tale books are presented as products of literature for preschool children by some book sale sites. In this context, the books have been investigated in accordance with the basic criteria of children's literature and the existence of unsuitable formal and contextual features for children in the mentioned age group have been determined. Besides, it has been described with reasons that the books are targeted to children in the early youth period in terms of fiction and language.

Keywords: Ahmet Umit, children's literature, child education and tale, history of children's literature, tales, tale books.

İçindekiler

Taahhütname.....	3
Onay	i
Ön Söz.....	ii
Özet	iii
Abstract	v
İçindekiler	vii
Ekler Listesi	xiii
Fotoğraf Listesi	xiii
Kısaltmalar Listesi	xiv
Giriş.....	1
Problem Durumu.....	2
Literatür Taraması.....	2
Amaç	6
İnceleme Listesi	7
Bölüm I: Yöntem	8
Araştırma Modeli	8
Verilerin Toplanması	8
Verilerin Analizi	9
Bölüm II: Kuramsal Çerçeve	10
Çocuk Kavramı ve Tanımı	10
Çocuk Edebiyatı Kavramı ve Tanımı.....	12
Çocuk Edebiyatının Önemi ve Amacı	13

Çocuk Edebiyatının Tarihî Gelişimi	14
Ülkemizde çocuk edebiyatının gelişimi	14
Dünyada çocuk edebiyatının serüveni	18
Çocuk Edebiyatında Masalın Yeri ve Önemi	25
Değerler Aktarımı Açısından Masalların Yeri ve Önemi	28
Çocuk eğitimi ve masal ilişkisi	28
Eğitim kavramı ve çocuk eğitimi	28
Masalların çocuk eğitimine katkısı	31
Masallarla dil eğitimi	34
Diğer eğitim alanları ve masallar	36
Masal ve değer ilişkisi	38
Çocuklar İçin Yazılan Masallarda Bulunması Gereken Özellikler	42
İçeriğe dayalı özellikler	42
Dil ve üslup özellikleri	46
Biçime dayalı özellikler	50
Masal Türleri	54
Kümülatif masallar	54
Mizahi Masallar	54
Hayvan Masalları	54
Sihirli Masallar	56
Gerçekçi Masallar	56
Çocuk Edebiyatının Diğer Yazılı Türleri	56
Anı	56
Bilmece	57
Biyografi	57

Çeviri Eserler	58
Destan.....	58
Drama.....	59
Efsane.....	59
Fabl.....	60
Gezi Yazısı	60
Hikâye	61
Piyes	61
Roman	61
Şiir.....	62
Tekerleme.....	63
Tiyatro.....	63
Bölüm III: Bulgular ve Yorum.....	64
Ahmet Ümit'in Masalları	64
Masal Masal İçinde	65
Biçimsel özellikler (boyut, kâğıt, kapak, cilt, sayfa düzeni, harfler, resimler). 65	
İçerik özellikleri (konu, olay örgüsü, karakter, dil ve anlatım, iletiler).	66
Masal Masal İçinde kitabının özeti.	66
Masal Masal İçinde'de masal motifleri.....	73
Olmayan Ülke	79
Biçimsel özellikler (boyut, kâğıt, kapak, cilt, sayfa düzeni, harfler, resimler). 79	
İçerik özellikleri (konu, olay örgüsü, karakter, dil ve anlatım, iletiler).	79
Olmayan Ülke kitabının özeti.	80
Olmayan Ülke'de masal motifleri.....	82
Ahmet Ümit'in Masallarının Tematik Açısından İncelenmesi.....	85

Ahmet Ümit masallarında zaman.....	85
Masal Masal İçinde	85
Olmayan Ülke	86
Ahmet Ümit masallarında mekân	86
Masal Masal İçinde	86
Olmayan Ülke	88
Ahmet Ümit Masallarının Şahıs Kadrosu	88
Masal Masal İçinde	88
İnsanlar	88
Gerçeküstü Varlıklar	91
Hayvanlar	91
Olmayan Ülke	92
İnsanlar	92
Gerçeküstü Varlıklar	93
Hayvanlar	93
Ahmet Ümit Masallarında İşlenen Değerler	94
Masal Masal İçinde	94
Dinî değerler.	94
Estetik değerler.	95
Evrensel değerler.....	95
İlmî değerler.....	96
Millî değerler.....	96
Olmayan Ülke	96
Dinî değerler.	96
Estetik değerler.	96

Evrensel değerler.....	96
İlmî değerler.....	97
Millî değerler.....	97
Ahmet Ümit'in Kitaplarında Anlatım İmkânları	97
Masal Masal İçinde.....	97
Abartı.....	97
Atasözleri	98
Betimleme	98
Deyimler.....	99
İkilemeler	100
İlişki İfadeleri.....	100
Kalıplaşmış İfadeler	100
Kişileştirme	101
Ses Düzeni.....	101
Yansımalar	102
Olmayan Ülke	102
Abartı	102
Deyimler.....	103
İkilemeler	104
İlişki İfadeleri.....	104
Kalıplaşmış İfadeler	104
Kişileştirme	105
Mecaz	106
Ritim.....	106
Ses Düzeni.....	106

Yansımalar	108
Ahmet Ümit'in Kitaplarının Hatalı Yönleri.....	108
Masal Masal İçinde	108
Abartılı Cümleler	108
Anlatım Bozuklukları.....	109
Argo ve Kötü Sözler	109
Olumsuz Mesajlar	109
Ölüm Unsuru.....	110
Çocuğa Görelik Açısından Problemler Unsurlar	110
Olmayan Ülke	111
Anlatım Bozuklukları.....	111
Argo ve Kötü Sözler	111
Olumsuz Mesajlar	111
Ölüm Unsuru.....	111
Çocuğa Görelik Açısından Problemler Unsurlar	112
Bölüm IV: Sonuç ve Öneriler	113
Sonuç.....	113
Öneriler	116
Kaynakça.....	117
Ekler	122
Ek 1: Masal Kitaplarının Kapak Resimleri ve Haritalar	Hata! Yer işareti tanımlı
değil.	
Ek 2: Ahmet Ümit'in Fotoğrafi.....	127

Ekler Listesi

Ek 1: Masal Masal İçinde Kitap Kapağı.....	114
Ek 2:Olmayan Üлке Kitap Kapağı.....	115
Ek 3: Masal Masal İçinde Kitap Kapağı.....	116
Ek 4: Olmayan Üлке Kitap Kapağı.....	117
Ek 5: Masal Masal İçinde Haritası.....	118

Fotoğraf Listesi

Fotoğraf 1: Ahmet ÜMİT.....	119
-----------------------------	-----

Kısaltmalar Listesi

a.g.e.: Adı geçen eser.

a.g.m. : Adı geçen makale.

akt. : Aktaran.

Bkz. : Bakınız.

C.: Cilt.

Ed.: Editör.

Haz.: Hazırlayan.

s. : Sayfa.

ss.: Sayfa Sayısı.

TDK: Türk Dil Kurumu.

vd.: ve diğeri.

Giriş

Ülkemizde ve dünyada çocuk edebiyatı üzerine çalışmalar çok eski yıllara dayanmaktadır. Günümüze kadar süregelen bu çalışmalar sonucunda çocuklar için kaleme alınan eserler hususunda birtakım ölçütler oluşmuştur. Bu ölçütlerin bir kısmı zamana ve toplumlara göre farklılıklar arz etse de evrensel bir kabul haline gelen ölçütler de mevcuttur. Çocuk edebiyatı eserleri zaman içinde belli temellere dayanarak oluşan bu kıstaslara göre değerlendirilmektedir. Çocuğa görelilik bu kıstasların en önemlisi olarak zikredilebilir.

Çalışmamızda ele aldığımız Masal Masal İçinde ve Olmayan Ülke bir polisiye yazarının kaleminden çıkmış iki önemli masal kitabıdır. Yazarın zengin sözlü kültür ortamında geçirdiği çocukluğunun beslenmeleri sayılan bu masallar farklı zamanlarda farklı yayınevleri tarafından basılmıştır. Doğan Egmont ve Everest baskılarını merkeze koyduğumuz tezde, her iki yayınevine ait bu kitapların internet kitap satış sitelerinde okul öncesi çocuklara uygun kitaplar olarak tanıtıldığını görmekteyiz. Araştırmamızın konusu ise bu masal kitaplarının iyi birer masal olmalarının yanında çocuk edebiyatı ölçülerine ne kadar uyduğudur. Bu değerlendirmeyi yaparken elbette kavramsal çerçevede ortaya koyacağımız ölçüler araştırmamızın mihenk noktası olacaktır. Bu ölçülerden yola çıkarak tezimizde Ahmet Ümit'e ait iki masal kitabının edebî yeterliliği, dil ve imlâ değerlendirmesi, çocuğa görelilikleri gibi konular tartışılacak, bu hususta ortaya konacak tespitler çocuk edebiyatının evrensel ve toplumsal kıstaslarına göre çözüm önerileriyle birlikte sunulacaktır.

Araştırmamız sonrasında Ahmet Ümit'in masallarının hangi yaş grubuna uygun olduğu, biçim ve içerik olarak hedef kitesini doğru konumlandırıp konumlandıramadığı sorularının cevabını da bulmuş olacağız.

Problem Durumu

Teknolojik imkânlarla birlikte değişen insan tecrübeleri en dramatik şekliyle çocuklar üzerinde görölmektedir. Eski çocukların tek alternatifi olan masallar bugünün çocukları tarafından çok da öncelikli bir eğlence aracı olarak görölmeyebilir. Etrafı dijital oyun ve programlarla çevrilmiş çocuğun okuma gayreti gittikçe azalmaktadır. Günümüzde büyüklerin de çocuklardan çok farklı durumda olmadığı ortada olan gerçeklerden biridir. Böyle bir vaziyette masal çocuk için ne ifade eder, masallar çocuğa nasıl ulaşır, soruları günümüz eğitimcilerinin ve çocuk yazarlarının en başat sorularındandır. Her ne kadar kendisini polisiye eserleriyle tanımış olsak da Ahmet Ümit de çocuklar için kaleme sarılmış bir yazar olarak ismini edebiyat tarihine yazdırmıştır. İlk dönem kitaplarından olan Masal Masal İçinde ve Olmayan Ülke klasik masal anlatımımızın edebî örnekleri olarak, Ümit'in çocukluk yıllarının sözlü kültüründen damıtıp günümüz edebiyatına kazandırdığı eserlerdir. Bu tezde Ahmet Ümit'in bu iki kitabıyla alakalı aşağıdaki soruların cevapları aranmaktadır:

- 1- Ahmet Ümit'in masalları çocuk edebiyatı içindeki yeri nedir?
- 2- Ahmet Ümit'in ele alınan iki kitabı masal anlatısı olarak ne tür bir değer taşımaktadır?
- 3- Ahmet Ümit'in masallarının değerler eğitimi alanında kazanımları nelerdir?
- 4- Ahmet Ümit'in masalları imlâ, yazım, anlatım bozukluğu ve çocuğa görelilik bazında incelendiğinde ideal bir çocuk kitabı sayılabılır mi?

Literatür Taraması

Çocuk edebiyatı ve masal konusunda günümüze kadar birçok çalışma yapılmış, eski çalışmalar yeni çalışmalarla desteklenmiştir. Bu konuda dünyada yapılmış birçok nitelikli çalışmaya ülkemiz akademik camiasından da katkılar sunulmuştur. Masallar sözlü kültür ürünü olarak hayatımızda yer ettiği için derleme ve yazıya geçirme çalışmaları bu sahada

bilimsel ilerlemenin ilk adımları sayılabilirler. Halk edebiyatı alanında bu konuda Boratav yaptığı derlemeler ve çalışmalarla bu alanda çığır açan isimlerden olmuştur. Özellikle 100 Soruda Türk Halk Edebiyatı (1969) adlı çalışmasıyla halk edebiyatının hemen bütün türlerine değinmiştir. Bu eserin ele alındığı bölümde Boratav, masalın çeşitlerine yer vermiş ve masalarda yer alan tekerlemeleri ele almıştır. Boratav bu eserinde Nasrettin Hoca fıkralarını da masal başlığı altında incelemiştir. Boratav masal çalışmalarına sadece teorik olarak değil derleme bakımından da ciddi katkılar sunmuştur. Halk muhayyilesindeki 48 masalın derlendiği bu kitap 1969 yılında okurlarla buluşmuştur. Boratav'ın 2006 yılında yayımlanan derlemelerinin bütünü Zaman Zaman İçinde adıyla basılmıştır ve bu eser akademik çalışmalar için oldukça zengini bir kaynak olarak karşımızda durmaktadır. Boratav'ın bu eserdeki masal ve tekerlemelere dair kaleme aldığı uzun ön söz yine bu alanda verilmiş en kapsamlı bilgileri içermektedir.

Boratav'dan sonra da alanda önemli çalışmalar devam etmiştir. Alptekin'in (1991) Hayvan Masalları masal türleri arasından birinin müstakil olarak yer aldığı önemli çalışmalardan biridir. İlk baskısı Kültür Bakanlığı tarafından yapılan eser 2005 yılında Akçağ Yayınları tarafından okurla buluşturulmuştur. Masal çalışmalarına hem verdiği telif eserler hem de araştırmalarıyla yıllarını veren isimlerden biri ise Eflatun Cem Güney'dir. Güney'in masal derlemelerine dair Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dilbilim Anabilim Dalından Esra (Lüle) Mert (2009) önemli bir doktora tezi kaleme almıştır. Türkçenin Sözcük Açısından Eflatun Cem Güney'in Derleyip Yazdığı Masallar adlı teze Güney'in derleme çalışmalarına dair kapsamlı bilgiye ulaşmak mümkündür. Osman Kaplan'ın (2011) Güney hakkında hazırladığı yüksek lisans tezinde ise Eflatun Cem Güney'in derlediği ve yazdığı masalarda karakter eğitimi açısından bir inceleme yapılmış, Güney'in eserlerine dair kapsamlı bir içerik de araştırmacılara sunulmuştur.

Masal çalışmalarına katkısı yönüyle Salim Sakaoğlu (1982; 2010) ismini görmemek mümkün değildir. Sakaoğlu'nun Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi için kaleme aldığı Hayvan Masalı maddesi ve Akçağ Yayınlarından yayımlanan Hayvan Masalı (1981), Alptekin'den önce bu mevzuya değinen eserler olarak yerini almıştır.

Masalla birlikte Türk edebiyatında çocuğa dair tüm türleri bir arada inceleyen, bu alanda sempozyumlar düzenleyip, dergilerde özel sayılar çıkaran mühim araştırmacılarımız da mevcuttur. Bunlardan biri olan Şirin (1987) Çocuklar İçin Edebiyat, Çocuk Edebiyatına Genel Bakış gibi makaleleriyle bu alana katkıda bulunmuştur. Sadece kendisinin değil, farklı akademisyenlerin görüşlerini ve makalelerini barındıran 99 Soruda Türk Edebiyatı (2000) da birçok tezde olduğu gibi bu tezde de yararlanılan ana kaynaklardan biri olma vasfını taşımıştır. Şirin'in Çocuk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış'ı (2007) da üzerinde durulması gereken eserler arasında yer almaktadır. Bu alanda birçok araştırmaya kaynaklık eden Sedat Sever (2007) Ankara Üniversitesi'nde düzenlenen Uluslararası Çocuk Sempozyumlarının editörlüğünü üstlenmiş, literatüre farklı isimlerin makalelerinden oluşan birbirinden değerli yayınlar katmıştır. Sever'in Çocuk ve Edebiyat adlı eseri de defalarca basılmış olan başucu kitaplarından biri sayılabilir.

Çocuk edebiyatı çocuğun gelişimiyle doğru oranlı bir yol izler. Bir eğitimci olarak çocuğun gelişimini irdeleyen Özüdoğru'nun (2005), çocuk gelişimine, yaş gruplarına göre yaptığı çalışmalar çocuğa dair eserlere imza atanların başvurduğu referans kaynaklardan sayılmaktadır. Hem kaleme aldığı masallarla hem de çocuk masallarında dair yaptığı psikolojik değerlendirmelerle alana renk katan Yener'in (2007) II. Uluslararası Çocuk Sempozyumu'nda kaleme aldığı masal, öykü ve şiirlerde duygu eğitimi üzerine çalışmalar hem çocuk gelişimi hem de eğitim alanında okura farklı bir pencere açmaktadır.

Çocuk gelişim alanında kaleme alınan birçok çalışma birbirini teyit eden ve zamanla gelişen bir özelliğe sahiptir. Araştırmaları çeşitlenmesi ve gelişmesinde hem bu alanda yapılan sempozyumların yayınlarının çıkmasının hem de Hece (2005) ve Türk Dili (2012) gibi dergilerin çocuk ve gençlik edebiyatına dair hazırladığı özel sayılar büyük önem arz etmektedir. Bu hacimli eserlerde yer ala makaleler birçok araştırmaya rehberlik etmesinin yanında literatüre de birçok kavram kazandırmıştır.

Masal ve çocuk eğitimi yanında tezimizi ilgilendiren başlıklardan biri de Ahmet Ümit'tir. Ahmet Ümit hakkında bugüne kadar altı tez kaleme alınmıştır. Yüksek lisans tezi düzeyinde yapılan bu çalışmaların dört tanesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümü tarafından yapılmış, biri mütercim tercümanlık diğeri ise Alman Dili ve Edebiyatı alanında kaleme alınmıştır. Anadolu Üniversitesinden Aylin Ulusan (2013) tarafından kaleme alınan 91 sayfalık tez Ahmet Ümit'in Patasana romanının çeviri analizini incelemektedir. Süleyman Demirel Üniversitesinden Türk Dili ve Edebiyatı öğrencisi Habibe Gezer (2006) ise Türk Edebiyatında Polisiye Roman ve Ahmet Ümit 'in Polisiye Roman Kurguları' nı ele almıştır. Ümit'in filmi de yapılan Sis ve Gece adlı yapıtını Friedrich Dürrenmatt'ın romanıyla birlikte inceleyen Tefik İldemir (2005) de bu alanda önemli bir karşılaştırma çalışması yürütmüştür diyebiliriz. Bartın Üniversitesinde 2015 yılında yaptırılan dördüncü tez, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalında, Yrd. Doç. Dr. Semran Cengiz tarafından çalıştırılmıştır. Tez yazarı Deniz Polater'dir. Tezin tam ismi "Ahmet Ümit'in Romanlarında Gotik Bellik"tir.

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesinde 2014 yılında yaptırılan beşinci tez, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Edebiyatı Bölümü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Türk Dili ve Edebiyatı Bilim Dalında, Yrd. Doç. Dr. Baki Bora Hança tarafından çalıştırılmıştır. Tez yazarı, Duygu Hamzaoğlu'dur. Tezin tam ismi, "Ahmet Ümit'in Romanlarında Suçlu Tipleri"dir.

Afyon Kocatepe Üniversitesinde 2015 yılında yaptırılan altınca tez, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında, Doç. Dr. Abdullah Şengül tarafından çalıştırılmıştır. Tez yazarı, Derya Ünal'dır. Tezin tam ismi, "Elif Şafak'ın Aşk Romanı ile Ahmet Ümit'in Bab-ı Esrar Romanının Mukayesesisi"dir.

Amaç

Masallar geçmiş çağlardan sözlü kültürün bir zenginliği olarak günümüze kadar yaşamayı başarmış önemli türlerden biridir. Çocuklar için evvelden beri en cazip tür olarak kabul edilen masallar sözlü kültürden yazılı kültüre aktarılırken çeşitli varyasyonlara ayrılarak günümüze kadar ulaşmayı başarmıştır. Ahmet Ümit de memleketi olan Gaziantep'te annesinden dinlediği Masal Masal İçinde adlı masalı yazılı hale getirerek edebiyatımıza kazandırmıştır. Polisiye eserleriyle tanıdığımız yazarın Masal Masal İçinde ve Olmayan Ülke adlı bu iki kitabı çocuk edebiyatına hitap etmesi yönüyle özel bir yerde durmaktadır. Bu tezin kaleme alınmasındaki maksat bu iki kitabın çocuk edebiyatı kıstaslarıyla bir kritiğe tabi tutulmasıdır. Tezde Masal Masal İçinde ve Olmayan Ülke kitaplarının çocuk edebiyatına uygunluğu, masal kitapları arasındaki yeri, hitap ettiği yaş kitlesi, yazım ve imlâ yönünden kritiği ve en nihayetinde de kitapların verdiği mesajların çocuk gelişimine nasıl katkı sunduğu elde edilen verilerle tartışılmaktadır.

Ahmet Ümit'in masallarının çocuk edebiyatı kıstaslarına göre incelenmesinin yanında tezin hedeflediği bir diğer mesele bu masalların çocukların muhayyilesinde bıraktığı ya da bırakacağı izlerdir. Sözlü kültür geleneğinin yazıya geçirilmesine örnek olan masalların taşıdığı kültürel kodların modern çocuk edebiyatı düşüncesiyle örtüştüğü ve ayrıldığı noktalar tespit edilerek masalların hitap ettiği yaş aralığı ayrıca ortaya konulacak tespitlerdendir.

İnceleme Listesi

Araştırmamızda incelenen eserler Ahmet Ümit'in Masal Masal İçinde ve Olmayan Ülke adlı iki masal kitabıdır. Araştırma boyunca bu iki eserin Doğan Egmont ve Everest Yayınları tarafından yayımlanan baskılarından yararlanılacaktır.

Bölüm I: Yöntem

Araştırma Modeli

Ahmet Ümit'in kaleme aldığı Masal Masal İçinde ve Olmayan Ülke adlı masal kitaplarının içerik ve biçim yönüyle çocuk edebiyatı kıstaslarına uygun olup olmadığını kritik eden bu çalışmanın yöntemi nitel araştırma yöntemidir. Halen var olan bir dosyayı ve günümüze ait bir olguyu taradığımız bu yöntem içinde de betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Bu tezin çalışılmasında olduğu gibi tarama araştırmalarının genel hedefi araştırmaya konu olan durumun fotoğrafını çekmek ve bu fotoğraf üzerinden betimleme yapmaktır (Büyüköztürk vd. 2011, s. 231-232). Araştırma konusunun genişlemesine incelendiği bu yaklaşımda, geçmişte ya da halen var olan bir durum betimlenir, böylece araştırmanın konusu olan konu kendi şartları içinde reel bir şekilde tanımlanır (Ural ve Kılıç, 2006, s. 19; Karasar, 2008, s. 77). Bu tanımlardan yola çıkıldığında betimsel yöntem var olan bir durumun fotoğrafını geniş bir perspektifle reel olarak çekme ve bu fotoğrafı betimleme durumudur. Bu araştırmada da söz konusu iki masal kitabı gerek konu, imlâ ve dil gibi içerik; gerekse biçim, kapak, baskı, font gibi dış özellikleri bakımından incelenmiş, önceden belirlenmiş olan kıstaslarla çözümleri yapılarak çıkarımlar ortaya konulmuştur.

Verilerin Toplanması

Çalışmamızın tüm safhaları boyunca belgesel tarama yapılmıştır. Çalışmamızın konusu olan iki kitabın iki farklı yayınevindeki nüshalarına ulaşılmış ve bu nüshalar üzerinden değerlendirme yapılmıştır. Araştırmanın daha çok kuramsal boyutunu oluşturan kaynaklar için kütüphane kaynakları ve internet ortamı kullanılmıştır.

Çocuk edebiyatı ile alakalı teknik bilgiler ve tarihsel arka plana ulaşmak için kütüphane kaynakları, sempozyum bildirileri ve bu alanda yazılmış tezlerden yararlanılmıştır. Öncelikle büyüme ve gelişim başlıkları altında çocuğun gelişiminin ele alındığı araştırmanın

ilerleyen safhalarında çocuk edebiyatının kapsamlı tanımı ve incelikleri izah edilmiştir. Bu izahlara ve bilgilere de kütüphanelerden ulaşılmıştır. Kitapların incelenme kıstaslarının oluşturulmasında M. Ruhi Şirin'in 99 Soruda Çocuk Edebiyatı adlı kitabından yararlanılmıştır. Kitaptan toplanan veriler bu kaynaklara göre değerlendirilmiştir.

Verilerin Analizi

Veri çözümlemesinde doküman incelemesi yönteminin kullanıldığı bu araştırmada Ahmet Ümit'in masal kitaplarından elde ettiğimiz veriler kullanılmıştır. Araştırılması istenen olgulara dair bilgi içeren yazılı materyallerin analizini içine alan doküman analizi yöntemi (Yıldırım ve Şimşek, 2006) çalışmanın kaynakları olan Masal Masal İçinde ve Olmayan Ülke adlı kitaplardan alınan verilerin incelenmesinde kullanılmıştır. İç içe geçmiş masallar olan Masal Masal İçinde ve tek bir hikâyeyi anlatan Olmayan Ülke'den hem içerik hem de biçim yönünden elde edilen bulgular çocuk edebiyatı kıstaslarına uygun olarak değerlendirilmiştir. Bu kıstaslara göre değerlendirilen hikâyelerin çocuk edebiyatı alanındaki yerlerine dair birtakım genellemelere de bu veri analizi sonrasında varılmıştır. Bu kapsamda Ahmet Ümit'in masallarının çocuk edebiyatı özelindeki yerinin tespitinin yapıldığı bu değerlendirmede bu masalların hitap ettiği yaş grubu, çocuk edebiyatına uymayan tarafları, çocuğa göre olmayan unsurları belirlenmiş ve hikâyelerin daha çok hangi yaş grubuna yakın olduğuna dair tespitlerde bulunulmuştur.

Bölüm II: Kuramsal Çerçeve

Çocuk Kavramı ve Tanımı

Çocukluk bir insanın 2 yaşından başlayarak ergenliğine kadar geçirdiği süreye verilen isimdir. Büyüme dönemi içinde bulunan ve henüz ergenliğe girmemiş kız ve erkeklerin hepsi için bu tanım geçerlidir (Yalçın ve Aytaş 2003, s. 13). Çocuk, Orta Çağ anlayışının aksine eksik bir yetişkini ifade etmez. Çocuk bir birey olmasına rağmen yetişkinlere göre fiziksel, sosyal ve duygusal gelişim noktasında daha fazla desteğe ihtiyaç duyar. (Yavuzer, 2013, s. 199) Ergenlik çağına girişte yaş ortalaması ülkemizde 12-13 olurken fiziksel şartların değiştiği coğrafyalarda bu yaş ortalaması azalır yükselir. Sıcak iklimlerde çocukların ergenliğe girişi daha erken yaşlarda gerçekleşmekte, soğuk coğrafyalarda bu yaş ortalaması artabilmektedir. Çocuğun, gelişimi sadece bedensel değildir. Çocuk bedensel ve ruhsal bir bütünü ifade etmektedir. Bu yüzden çocuğu ele alan her alanda fiziksel ve psikososyal özellikleri dikkate almak gerekmektedir. Çocuğun ruhsal gelişimi de en az bedensel gelişim kadar önem arz etmektedir. Bu konu ile alakalı Çocuk Psikolojisi adıyla bir dal oluşmuştur. Çocuk Psikolojisi çocuğu doğum öncesinden başlayarak ergenliğe kadar uzanan süreciyle ele alır ve incelemektedir (Özüdoğru, 2005, s. 46).

Çocuğun eğitimi deyince öncelikle akıllara anne ve baba gelir. Çünkü eğitim işinden birinci derecede sorumlu olan onlardır. Daha sonra öğretmen ve en son olarak da çevre etkenleri çocuğun hayatına yön verir. Çocuğun iyi yetişmesi için uyumlu bir aileye, iyi bir okula ve uygun bir çevreye ihtiyaç vardır (Özüdoğru, 2005, s. 15). Bu yüzden anne-babalar çocuğun anne karnında oluşumundan başlayarak gelişimi iyi bilmek durumundadırlar.

Bir insan sadece üç duyguyla dünyaya gelir; sevgi, korku ve hiddet. Daha sonra hem bedensel hem de ruhsal olarak büyüme devam eden sağlıklı çocuklar her yaş aralığında yeni

öğrenmelere ve bununla birlikte yeni ihtiyaçlara sahip olmaktadır. Araştırmalara göre çocuklar hayata dair bilgilere ulaşırken yaş gruplarına göre dört aşamadan geçmektedirler:

1) 1-3 yaş arası çocuklar dünyayı somut olarak anlamakta ve dokunma, bakma, dinleme gibi somut fiillerle dünyayı tanımaya çalışmaktadırlar.

2) 3-7 yaş arası süreçte ise çocuklar aile ve vatan gibi kavramları özümserler. Bu gibi değerlere karşı bağlılık ve sevgi gösterirler. Bu yaş grubundaki çocukların benmerkezci olduğunu söyleyebiliriz. Anlaşılması güç kavramları somut kavramlar aracılığıyla öğrenirler.

3) Araştırmaya göre üçüncü evrede olan çocuklar 8-10 yaş aralığında yer alır. 3, 4 ve 5. sınıfları kapsayan bu yaş aralığında çocuklar, kavramları ve olayları anlayabilmek için mantıklarını kullanmaya başlarlar ve olaylara farklı açıdan bakmaya çalışırlar. Soyut düşünce bu dönemde olgunlaşır. Kendileri için “ideal” olanı, mükemmeli bu yaşlarda zihinlerinde belirleyebilirler. 10 yaş sonrasında çocukların millî duyguları öne çıkmaya başlar. Millî kimliklerini benimsemeye başlarlar. Vatan bir yuva gibi görülmeye başlanır. İdealleri vardır ve bu ideallerine zarar gelmesini istemezler.

4) Dördüncü evre 11-13 yaş arasındaki çocuklardan oluşur. 6-7. sınıfları kapsayan bu yaşlarda çocuklar soyut düşüncede ustalaşır ve gerçeğe dair alternatif tezler ileri sürebilirler. Bu yaşlarda çocukların tutum ve algıları oturaklaşır. Bu yıllarda oluşmuş algıları daha sonra değiştirmek oldukça zordur (Barth ve Demirtaş, 1997, s. 2).

Yukarıda verilen bilgiler ışığında düşünüldüğünde bir çocuk hem fiziksel hem de ruhsal büyümesiyle çevresine adapte olur ve psikososyal gelişimini tamamlar. Bir birey olmasına rağmen, yetişkinlerden farklı düşünme biçimlerine sahip olmaları ve fiziki olarak eksikliklerinden dolayı yetişkin yardımına ihtiyaç duymaktadırlar. Yunan stoacı filozof Epiktetos’un, “Bir insanın anavatanı çocukluğudur.” sözünden yola çıkarsak çocuklarla alakalı yapılan her işe özen göstermek ve onlara bu yaşlarda sunulan her eserde geleceğin

inşasına bir taş konulduğu bilinciyle hareket etmek gerekmektedir. Aksinin ise gelecek adına bir felaket meydana getireceğini akıldan çıkarmamalıdır.

Çocuk Edebiyatı Kavramı ve Tanımı

Türkçe sözlükte genel anlamıyla edebiyat; “Olay, düşünce, duygu ve hayallerin dil aracılığıyla sözlü veya yazılı olarak biçimlendirilmesi sanatı, yazın, gökçe yazın” şeklinde tanımlanmaktadır (TDK, 2011, s. 557). Çocuk edebiyatı ise; “Çocukların hayatı kavramasına yardımcı olacak, hayal gücünü geliştirici, okuma sevgisini aşıl原因, eğitici bir edebiyat türü, çocuk yazını” şeklinde tanımlanmaktadır (TDK, 2011, s. 557). Çocuk edebiyatı kavram olarak geçmiş çağlardan beri tartışılan bir konudur. Tanım, zaman içinde farklılıklar göstermiş, çocuk edebiyatı olarak sunulan ürünlerin içeriği de değişikliklere uğramıştır. Kimi araştırmacılar içinse çocuk edebiyatının bizatihi varlığı tartışma konusudur (Yalçın ve Aytaş, 2003, s. 15). Bazı araştırmacılara göre çocuk edebiyatı edebiyat kavramı içinde değerlendirilse de bir eserin çocuksu ifade ve hayallerle yazılması ve çocuğa göre olması bu eseri çocuk edebiyatının bir ürünü hâline getirmektedir. Kimileri ise çocuk edebiyatına dair bir tanımın gereksizliğinden dem vurarak böyle bir tanımlamanın çocuk edebiyatının sadece kaba hatlarını belirleyebileceğini iddia etmektedirler. Çocuk edebiyatını 2-14 yaş arasındaki bireylerin ihtiyaçlarını karşılayan bir edebiyat olarak tanımlayan araştırmacılar da vardır (Oğuzkan, 2001, s. 2-3). Oğuzkan, çocuk edebiyatının çocukluk çağındaki bireylerin hayal, duygu ve düşüncelerine yönelik yazılı ve sözlü eserleri kapsadığını ifade eder. Sedat Sever ise çocuk edebiyatını tanımlarken kavramı erken çocukluktan başlatır ve ergenliği de bu yaş grubunun içine alır. Çocuk edebiyatını çocukların dil gelişimi ve anlama düzeylerini dikkate alarak estetik algı düzeyini yükselten ve dilsel, görsel iletilere yer veren bir edebiyat türü olarak tanımlar (Sever, 2003, s. 9). Bu alanda yetkin isimlerden olan Mustafa Ruhi Şirin, çocuk edebiyatının temel kaynağının çocuk ve çocukluk olduğunu söyler. Bu alana hitap edecek eserlerin, çocuğun algı, dikkat, duygu, düşünce ve hayal dünyasına uygun olması gerektiği gibi çocuk bakışı ve gerçekliğini de dikkate alması gerektiğini

ifade eder. Dil ve düşüncede olduğu gibi tipler ve karakterlerde de çocuk bakış açısını dikkate alma gerekliliğini belirten Şirin, çocuk edebiyatını bu özellikleri haiz bir geçiş dönemi edebiyatı olarak tanımlar (Şirin, 2007, s. 16). Tüm bunların yanında çocuklar için yazılacak metinlerin onları büyümeye, yetişkinlik hayatındaki gerçekliğe hazırlayan metinler olması gerektiğini düşünenler de vardır.

Çocuk Edebiyatının Önemi ve Amacı

Tarih boyunca çocuklar yetişkinler tarafından gelecek ideolojisinin temel taşı olarak görülmüştür. Bundan dolayı çocuklara yönelik hazırlanan ders programlarında, edebî eserlerde ve hatta müziklerde bu tarz ideolojik tavırlar öne çıkmıştır. Fakat günümüz dünyasında insan olma hassasiyeti daha fazla ön plana çıkmış, ideolojik bakış açıları yerine evrensel değerler öncelik kazanmıştır. Bugün ilköğretim ders kitaplarının ve diğer kaynaklarının hazırlanmasına rehberlik eden evrensel değerler, geleceğe iyi insan yetiştirmeyi amaçlayan her eğitim materyalinde kullanılabilir. Çocukların her yaşa göre kazanımları farklılık arz etmektedir. Çocuk edebiyatı da yaş grubuna göre bu ahlaki, estetik ve evrensel değerleri çocuğa kazandırabilecek en önemli materyal olma görevini hâlen üstlenmektedir. Mustafa Ruhi Şirin, çocuklar için hazırlanan edebî metinlerin çocukların yaş gruplarına göre farklılık göstermesi gerektiği görüşündedir. Ona göre bu metinler hazırlanırken çocukların, yukarıda da yaş gruplarına ayırarak izah ettiğimiz psikososyal gelişimleri göz önüne alınmalıdır (Şirin, 1987, s. 48).

Malte Dahrenford, çocuk edebiyatının öncelikli amacını edebiyata, okumaya ve kitaplara yönelme, edebiyat ve sanat eğitimi olarak tanımlar (Dilidüzgün, 2006). Bunun haricinde çocuk ve gençlik edebiyatının amacını farklı maddelerle şu şekilde izah eder:

- Okurların ilgilerini kapsar

- Yazınsal deneyimleri olmayanları bu konuda yüreklendirir, okurların yazınsal metinler üzerinde basit analizler yapabilmelerini sağlar,
- Gerekli biçimde okuma ilgisi oluşturur. Örneğin gerilim, komik öğeler, eylemin yoğunluğu ve özdeşleşme olanakları çocukların okumalarını güdüler.
- Çocukların ve gençlerin aydınlanmalarını, deneyimlerinin artmasını, ön yargılardan arınmalarını ve sosyalleşmelerini sağlayarak onların kimliklerini kazanmalarına yardımcı olur.

Bunun haricinde farklı araştırmacılar çocuk edebiyatının öneminden bahsederken çocukları eğlendirme, iç dünyalarını zenginleştirme, metinle kendi hayatları arasında ortak noktalar bulma ve bağ kurabilme, hayatta karşılaşacakları sorunlarda çözüm yollarına dair ipuçları sunma, okuma yazma farkındalığının gelişmesi, okuduğunu anlama ve dili düzgün bir şekilde kullanabilmesini sağlama gibi faydalarını vurgulamaktadırlar (Huck, Hepler vd. 2001)

Çocuk Edebiyatının Tarihî Gelişimi

Ülkemizde çocuk edebiyatının gelişimi.

Çocuk edebiyatının gelişimini ele alırken kaynaklar genel olarak meseleyi iki ana başlıkta ele almaktadırlar. “Bizde çocuk edebiyatı” ve “dünyada çocuk edebiyatı” başlıklarının öne çıktığı bu konuya biz de tezimizde bu şekilde yaklaşacağız. Türk kültüründe çocuk edebiyatı aslında diğer edebiyat türlerinde olduğu gibi sözlü geleneğe dayandırılabilir. Henüz yazılı kaynakların revaçta olmadığı sözlü kültür ikliminde destan, masal, ninni, bilmece, mani, tekerleme, Dede Korkut Hikâyeleri gibi bildiğimiz türler aslında çocukların da severek dinlediği türlerdi. Bu yönüyle bizim kültürümüzün çocuk edebiyatı ürünlerini sözlü edebiyat ürünlerine dayandırabiliriz (Öztürk Çelik, 1998, s. 205). Türk edebiyatında çocuk ve

çocukluk mefhumuna sözlü edebiyat ürünlerinde rastlamaktayız. Bazı Türk destanlarında destan kahramanlarının çocukluğuna ait dönemlere değinildiği bilinmektedir. Türk İslam edebiyatının ilk dönem eserlerinden Kutadgu Bilig ve Divan-i Lügati't Türk'te de farklı vesilelerle çocuk ve çocukluk kavramlarına temas edilmiştir. Yine edebiyatımıza didaktik unsurlarıyla katılan ve günümüzde de klasiklerimiz arasına girmiş olan Mevlana'nın Mesnevisi, Kâbûsâme, Bostan, Gülistan adlı eserlerde her ne kadar öğütler büyüklere yapılsa da çocuklarla alakalı bazı meselelere de değinilmiştir (Sinar, 2006, s. 176-177). Kültürümüzün en önemli eserlerinden biri olan Dede Korkut Hikâyelerinde de çocuğa önemli bir yer verilmiştir. Bizim edebiyatımız bağlamında çocuk edebiyatı ürünlerinin varlığı tartışması yukarıdaki eserlerden çok divan edebiyatı ile başlar (Özmen, 2014, s. 175).

Sözlü kültür ürünlerinin yanında yazılı olarak bizim ilk çocuk eserlerimiz Meşrutiyet'ten sonra kendini göstermeye başlamıştır. Her ne kadar 17. yüzyılda kaleme alınan Nabi'nin Hayriyye'si, 19. yüzyılda Sümbülzade Vehbi'nin kaleme aldığı Lütfiye-i Vehbi'si birer çocuk eseri gibi görünse de bu iki kitap çocuk eseri evsafi taşımamakta, aksine büyüklere çocuk eğitimi ile alakalı bilgiler ihtiva etmektedir. Ülkemizde bu anlamda ilk çalışmalar Meşrutiyet'ten sonra başlamıştır. Bu dönemde çocuk edebiyatı ürünlerine eğilimin en önemli nedenlerinden biri öğretmen okullarının Batılı eğitim anlayışını benimsemesidir (Özmen, 2014, s. 205).

Ülkemizde Tanzimat döneminde boy gösteren ilk çocuk eserleri Batı'dan yapılan çeviriler olmuştur. Yusuf Kamil Paşa'nın dilimize çevirdiği Fenelon'un Telemak'ı, Vakanüvis Lütfi'nin dilimize kazandırdığı Daniel Defoe'nun Robinson Crusoe'su, Mahmut Nedim'in Türkçe'ye çevirdiği Jonathan Swift imzalı Gülliver'in Seyahatnamesi bu çevirilerden bazılarıdır. Çevirilerle başlayan çocuk edebiyatımızın ilk dönem eserlerinde her ne kadar çocuklar merkeze alınsa da kullanılan dil çocuklara uygun olmamıştır. Bu durum dönemin

çocuklarının bu eserleri anlayabilmesinde zorluklara neden olmuştur. Bu yıllarda Rezaizade Mahmut Ekrem ve Ahmet Mithat Efendi'nin manzum çevirileri dönemin başarılı örneklerinde sayılabilir (Özmen, 2014, s. 205).

Çeviri eserlerle birlikte ilk çocuk gazete ve dergileri de Tanzimat döneminde neşredilmiştir. 1869 yılında yayımlanan Mümeyyiz bu alanda ilk örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. 1875 yılında ikinci bir çocuk gazetesi olarak Sadakat minik okurlarıyla buluşur. Sadakat ismi ilerleyen sayılarda Etfal olacaktır. Bu dönemde gazetelerle birlikte çocuk dergileri de neşredilmiştir. 1880'de Bahçe, 1882'de Çocuklara Kıraat, Vasıta-i Terakki ve Çocuklara Arkadaş dergileri; 1887'de Çocuklara Talim, 1896'da Çocuklara Rehber ve 1904 yılında neşredilen Çocuk Bahçesi ilk çocuk dergileri olarak karşımıza çıkmaktadır.

II. Meşrutiyet Dönemi'nde Alaattin Gövsa'nın Çocuk Şiirleri (1911), Ali Ulvi Elöve'nin Çocuklarımıza Neşideler (1914) ve Tevfik Fikret'in Şermin'i (1914) o dönemde eksikliği konuşulan çocuk şiirleri ve çocuk şarkıları alanındaki boşluğu doldurmak maksadıyla kaleme alınmışlardır. Millî Edebiyat Dönemi'nde ise Ziya Gökalp, Ali Ekrem Bolayır, Mehmet Emin Yurdakul, İsmail Hikmet Ertaylan, Fazıl Ahmet Aykaç, Enis Behiç Koryürek, Yusuf Ziya Ortaç, Halit Fahri Ozansoy gibi isimler çocuklar için şiirler kaleme almışlardır. Bu dönemde çocuklar için yazan bu isimlerin yanında büyüklere hitap eden eserleri, minik okurlar tarafından sevilen ve çocuk yazarı olarak anılan yazarlar da bu alanda önemli yere sahiptir. Ömer Seyfettin, Ahmet Rasim ve Hüseyin Rahmi Gürpınar gibi yazarların kaleme aldığı öyküler bunun en iyi örneklerindedir.

Cumhuriyet Dönemi'ne gelindiğindeyse çocuklar için şiir yazan kalemlerin sayısı da gittikçe artmıştır. Tanzimat'tan bugüne çocuklar için kaleme alınan hemen her esere sinen ideolojinin, Cumhuriyet'in ilk yıllarında sistemli bir hâle bürünmeye başladığı görülmektedir. Bu şiirler arasında vatan ve Cumhuriyet düşüncesi öne çıkmış, yapılan inkılapların ve yeni

rejimin genç dimağlarda kök salması hedeflenmiştir. Bu şiirleri tasnif eden Dr. Ali Kurt'un makalesine göre çocuklar için yazılan şiirlerde öne çıkan kavramlar genel olarak şu şekilde tasnif edilmiştir:

- Kahramanlık şiirleri
- Vatan sevgisini anlatan şiirler
- Marksizm ideolojisi çerçevesinde vatan temini işleyen şiirler
- Türkçülük ideolojisi çerçevesinde vatan temini işleyen şiirler (Kurt, 2009, s. 110-137)

Cumhuriyet'ten sonra çocuk şiirlerine vakit ayıran usta kalemlerden bazıları şunlardır: Ahmet Kutsi Tecer, Necmettin Halil Onan, Ömer Bedrettin Uşaklı, Kemalettin Kamu, Vasfi Mahir Kocatürk. Şiirlerin tersine bu dönemde başarılı nesir çalışmalarına dair eksiklik göze çarpmaktadır. 1936 yılında Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu'nun kurumsal katkılarıyla bu eksiklik kısmen giderilmeye çalışılmıştır. Çocuklar için halk edebiyatından masallar derlenmesi işini bu kapsamda Naki Tezel ve Eflatun Cem Güney üstlenmiştir. Tezel'in Çocuk Masalları 1943 yılında neşredilmiştir. Güney'in ise bu alandaki en önemli eserleri Dertli Kaval, Nar Tanesi ve Bir Varmış Bir Yokmuş bu dönemin verimlerindenidir (Kurt, 2009, s. 206). Rakım Çalapala ve Falih Rıfkı Atay ise çocuklar için biyografi çalışması yapmışlardır. Mustafa Kemal Atatürk'ün hayatını anlatan bu eserler yakın zamana kadar okul ders kitaplarında yer alan okuma parçaları arasında yer almaktaydı. Halide Nusret ve Nahit Nafiz Edgürer de bu alanda eser veren sanatçılardır. Bu dönemde Garip akımının kurucularından Orhan Veli'nin de çocuklar için çeşitli çalışmalarda imzasını görmekteyiz. Rahat ve akıcı üslubuyla tanıdığımız Veli'nin Nasrettin Hoca Hikâyeleri ve manzum La Fontaine Masalları çevirisi çocuk edebiyatı alanında verilmiş önemli eserlerdir. O zamandan günümüze çocuk edebiyatı çalışmaları daha fazla dikkate alınmış, gerek devlet kurumları

eliyle gerekse bireysel katkılarla önemli bir noktaya ulaşmıştır. Ceyhun Atıf Kansu, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Cahit Külebi, Orhan Kemal, Aziz Nesin, Cahit Zarifoğlu, Ataol Behramoğlu, Tarık Dursun K., Ülkü Tamer, İpek Ongun, Muzaffer İzgü, Gülten Dayıoğlu, Yusuf Çağlar, Mavisel Yener, Fatih Erdoğan, Ahmet Ümit, Melek Çe, Filiz Güner, Sevim Ak, Mustafa Ruhi Şirin, Erol Ergün, Mevlana İdris Zengin, Görkem Yeltan bu alanda eser vermiş birçok sanatçıdan yalnızca birkaçıdır.

Dünyada çocuk edebiyatının serüveni.

Bizim edebiyatımızda olduğu gibi dünya edebiyatında da çocuk edebiyatı sözlü gelenekle birlikte başlamaktadır. Batı'nın çocuk edebiyatını anlayabilmek için ise daha eskilere, Orta Çağ'a göz atmakta fayda var. Avrupa'da dinî baskının olduğu ve bilimsel çalışmaların hoş karşılanmadığı zamanlarda toplum yapısı ve çocuğa bakış da bugünkü gibi değildi. Çocuklar, Roma ve Yunan kültürünün fikrî bir mirası olarak küçük yetişkinler olarak görülüyordu. Bu dönemlerde çocuklar duygu ve düşünce olarak yetişkinlerden ayrı görülüyor, onlara yetişkinlerin bir minyatürü gözüyle bakılıyordu. Dolayısıyla çocuklar yetişkinlerle aynı mekânda yatar kalkar, aynı yemekleri yer ve aynı hikâyeleri dinlerdi. Çocuğa özel hiçbir şeyin olmadığı böylesi bir ortamda çocuk edebiyatının olması da elbette beklenemezdi (Onur, 2007). Çocukların yetişkinler gibi argo ve kaba konuştuğu ve alkollü içkiler içebildiği bir ortamda çocuğa yönelik pedagojik bakış açısından bahsetmek elbette mümkün değildi. Edebî olarak Orta Çağ'ın sözlü edebiyatı çocukların dünyasında da yer edinmiştir. Yetişkinler arasında anlatılan hikâyelerden bazıları çocuklar tarafından özellikle sevilmiştir. Özellikle Anglo Sakson epik hikâyesi, Beowulf, Kral Arthur ve Onun Yuvarlak Masa Şovalyeleri bu hikâyelerden bazılarıdır (Demirkol, 2008, s. 17). Çocuklar için herhangi bir özel türün olmadığı bu edebiyat ortamı Batı'da 16. yüzyıla kadar devam etmiştir. Çocuk edebiyatının ortaya çıkmasını sağlayan en önemli etkenler arasında, sosyal hayatın değişmesi, sanayileşmeyle birlikte geçirilen boş zamanın giderek artması, çocuk ölümlerinin azalmasıyla

çocukların daha uzun yaşamaya başlaması ve en nihayetinde de matbaanın icadıyla Orta Çağ düşüncesinin keskin kasvetinin yavaş yavaş dağılmaya başlaması sayılmaktadır (Postman, 1995, s. 32). Toplumsal okuryazarlığın gelişmeye başlamasıyla Yetişkin-Çocuk arasındaki ayırım üzerine düşünceler ortay çıkmaya başlamıştır. Çocukları minyatür yetişkinler olarak gören zihniyet yerini farklı bir bakış açısına bırakmıştır. Böylelikle çocuklar yavaş yavaş yetişkin sınıfından ayrı bir yerde tutulmaya başlanmış ve ardından onlara özel bir dünyanın gerekliliği üzerine ihtiyaçları karşılanmaya başlamıştır (Postman, s. 33).

Matbaanın icadı, okuryazarlığın ve okul sayısının artması, zaman içinde çocukluk kavramının net çizgileriyle ortaya çıkması birbirini tetikleyen olgular olarak karşımıza çıkmaktadır (Hugh, 1995'den akt. Demirkol, 2008). Toplumsal değişimle birlikte Avrupa'da çocuğun konumu öncelikle orta ve üst tabaka ailelerde belirginlik kazanmaya başlamıştır. Ancak gelir durumu iyi olan aileler çocuklarına zaman ve para harcayabilmişlerdir. Alt gelir tabakasındaki insanlarda çocuğun yeri bundan ancak yüzyıl sonra belirginleşmeye başlayacaktır (Postman, s. 62). Orta Çağ'da belirli bir azınlığın sahip olduğu okul imkânı zaman içinde yaygınlaşarak önce orta tabakaya daha sonra da alt tabakaya ulaşır. Böylelikle çocuklar sosyal alanda mahremiyetle, daha sonra okul ve edebiyatla kendine has bir alana sahip olmuşlardır. Orta Çağ'da çocuklardan saklanmayan yetişkin sırları artık çocuklardan saklanmaya başlanmıştır. Çocukların mahrem bilgilere sahip olmaması onların okuyacağı kitapların içeriğini de değiştirmek ve çocuğa uygun hâle getirmek zorunluluğunu da beraberinde getirmiştir. Bu kitaplar çocukların daha önce bilmelerinde mahsur görülmeyen mahrem bilgileri değil, daha çok toplumda nasıl davranmaları gerektiğini anlatan adab-ı muaşeret kurallarını içermekteydi (Demirkol, 2008). 16. yüzyıl boyunca çocuklar için eğitsel kitaplar oldukça yaygın bir hâl kazanmaya başlamıştır. 1570 yılında Roger Ascham'ın kaleme aldığı Okul Müdürü anlamına gelen The Scholemaster bu kitapların en meşhurlarındandır (Russel, 1997'den akt. Demirkol, 2008). Zaman içinde kilisenin çocuğa bakışının sindiği ilk

çocuk kitaplarında eğitim, ahlak ağırlık kazanmış, eğlendirici metinler yerine eğitimi baz alan, didaktik metinler yayımlanmıştır. 1576 yılında İngilizce yazım ve telaffuzuna giriş kitabı olan Francis Clement'in Petie Schole'un yanında 1680 yılından 19. yüzyıla kadar şöhretini koruyan The New English Primer bu alanın örneklerindedir (Demirkol, 2008). Bu dönemde çocuklar için İncil'den duaların yer aldığı kitaplar yayımlanmakta, çocuklar için basılan kitapların eğitici yönünün ağır basması gerektiği fikri ağır basmaktaydı. William Gouge'nin Çocuk İçin Dua anlamına gelen Prayer for a Childe to Use'u, John Bunyan'ın 1678 yılında basılan Pilgrim's Progress'i bu eserlere örnek olarak verilebilir (Demirkol, 2008).

Bizim edebiyatımıza Tanzimat'la giren Fenelon'un Telemak'ı Avrupa'da soylu aile çocuklarının eğitiminde kullanılan bir kitap olarak yayın hayatına girmiştir. 17. Yüzyılda Fransa'da kaleme alınan bu eseri Perreult'un masalları takip eder. İngiltere'nin yanında Fransa'da da karşımıza çıkan bu tür eserler 18. yüzyılda Avrupa'nın farklı ülkelerinde boy göstermeye başlar.

O güne kadar kilisenin etkisiyle doğuştan günahkâr olarak görülen ve ıslah edilmesi gereken çocuk görüşüne John Locke'un karşı çıkışı çocuk edebiyatının bugünkü haline evrilmesinde önemli bir basamak olmuştur. Locke'un 1693'te yayımlanan Some Thoughts Concerning Education [Eğitim Üzerine Bazı Düşünceler] adlı kitabı 18. yüzyılda çocuğa bakışın değişmesinde önemli rol oynayan eserlerden biridir (Heywood, 2006'dan akt. Demirkol, 2008). Locke bu eserinde çocuğun kilisenin tanımladığı gibi doğuştan günahkâr olmadığını, aksine zihninin doğuştan boş olduğunu, yani masum olduğunu ifade eder. Bununla birlikte Locke'a göre çocuğun gelişimi konusunda aileye ve öğretmene önemli roller düşmektedir (Demirkol, 2008). Locke'un bu çıkışını daha sonra J. J. Rousseau, Emile adlı kitabıyla destekler. 1762 yılında kaleme alınan bu eserde Rousseau, yaratanın elinden çıkan her şeyin güzel olduğunu, bu güzelliklerin ancak insan elinde bozulduğunu iddia eder. Büyük düşünür, anne babalara çocuğu yetiştirirken tabiatın yöntemini kullanmalarını salık verir.

Locke'un ardından Rousseau tarafından desteklenen çocuğun doğuştan masum olduğu düşüncesi, kilisenin ezberini bozar ve modern çocuk edebiyatı düşüncesinin temellerini oluşturur. Çocuk hakkında değişen fikirlerle birlikte çocukların eğitimini daha eğlenceli hale getirmek maksadıyla çeşitli eserler kaleme alınır. Avrupa'da artan çocuk nüfusuyla 18. yüzyılda çocuk kitaplarındaki çeşitler de artmaya başlar ve çocuk kitaplarının satışında artış meydana gelir. 1744 yılında John Newbery tarafından kurulan, eğlenceli çocuk kitapları basan ilk ticari yayın evi bunun en önemli göstergesidir (Demirkol, 2008).

Bu dönemde çocuklar kendileri için yazılan metinlerin yanında büyükler için kaleme alınan hikâyelere de yönelmeye başlamışlardır. Daniel Dafoe'nun Robinson Crusoe'su (1719), Jonathan Swift'in Gulliver'in Seyahatleri (1726), bu kitapların en önemli örneklerindendir.

19. yüzyılda sert kapitalizm, savaşlar ve fakirlikle birlikte kilise ve ilk günah öğretileri tekrar gün yüzüne çıkmaya başlar. Bu sefer, kilise dergilerle çocukların dünyasına bu düşünceyi sokmak istemektedir. Romantik akım buna karşı durmaya devam eder. 19. yüzyıl İngiltere'sinde çocuk edebiyatı canlanmış; silik ve bir köşede kalmış çocuk, merkezi bir konuma yerleştirilmiştir (Jenks, 1996'dan akt. Demirkol, 2008). Çocuk edebiyatı sadece didaktik değil, aynı zamanda eğlendirici işlevine bu zaman diliminde kavuşmuş, bu çağda yazılan kitaplar çocuk edebiyatının klasikleri haline gelmiştir. Bu kitaplardan bazıları şunlardır: Andersen'in Küçük Deniz Kızı ve Çirkin Ördek Yavrusu (1885), Lewis Carroll'un Alice Harikalar Diyarında (1865), Mark Twain'in Tom Sawyer'in Maceraları (1876), Robert Louis Stevenson'un 1883 yılında kaleme aldığı Defne Adası, Kipling'in 1894 tarihli Orman Kitabı ve Collodi tarafından kaleme alınan Pinokyo'nun Maceraları (1892) Batı'da gelişen çocuk edebiyatının klasiklerindendir (Demirkol, 2008).

Fransa'da modern anlamıyla çocuk edebiyatı ürünlerinin ilki Charles Perrerault'un peri masalları (1628-1703) sayılmaktadır. Bu masallardan önce çocuklara yönelik sayılabilecek en önemli eser Fontaine'in fablalarıydı. Fransa'da gelişen çocuk edebiyatının temelini Rousseau'nun fikirlerinin oluşturduğunu söyleyebiliriz. Bu görüşlerin ardından Fransız yazarlar kaleme aldıkları eserlerde hoşgörü, dürüstlük, fedâkarlık gibi insani kavramların öne çıkmasına daha çok dikkat etmişlerdir. Fransız çocuk edebiyatı ürünlerindeki ahlakçı tutumun 20. yüzyılın başlarına kadar devam ettiğini söylemek mümkündür (Şirin, 2000). Bu ahlakçı tutumun yanında Fransa'da bazı yazarlar duygusallık, kibarlık gibi değerleri öne çıkarmışlar ve bunun yanında yazdıkları hikâyelerde acıklı temaları işlemişlerdir. Mme de Ségur'ün Yeni Peri Masalları ve Sophie adlı eserleriyle Hecdot Malot'un Kimsesizler'i bunun en iyi örnekleridir (Şirin, 2000). Fransız çocuk edebiyatında bu tür arayışlar ve ilerlemeler devam ederken eserlerini 19. yüzyılda kaleme alana bir çocuk yazarı, yazdıklarının akislerinin ne olacağını henüz bilmemekteydi. Sadece 19. yüzyıl Fransa'sında değil daha sonra dünyada meşhur olacak ve romanları yüzlerce dile çevrilecek bu isim Jules Verne'dir (1893-1907). Geniş bir hayal gücüyle kaleme alınan fantastik hikâyeleriyle Verne, dünyadaki tüm çocukların ve hatta yetişkinlerin ilgisini çekmeyi başarmış, eserleri sinemayla birlikte devamlılığını sürdürmüş ve şöhretini artırmıştır (Şirin, 2000).

Fransa'yla birlikte Avrupa'da temel bir çocuk edebiyatı incelemesi yapılacak olsa Almanya ilk sıralarda yer alır. İlk başlarda dinî unsurların ağırlıklı olduğu bir düzlemde başlamış ve devam etmiş olsa da zaman içinde Alman edebiyatı dünya çocuk edebiyatı eserlerine büyük katkılar sağlamıştır. 16. yüzyılda çocuklara öğütler içeren didaktik eserler sonraki yüzyıllarda eğitimci olan J. B. Basedow (1723-1790), J. F. Herbart (1776-1841) ve F. Froebel (1782-1852) gibi isimlerin çalışmalarıyla çocuk gelişimine uygun bir değişim geçirmiştir. Almanya'da ulusal değerlerin yükselişiyle ve 19. yüzyılda başlayan romantizm

akımıyla birlikte halk şarkıları, halk masalları, halk hikâyeleri bir kez daha revaç bulmuştur. Grimm Kardeşler'in derlediği hikâyeler böyle bir kültür ortamında kendine zemin bulmuş, bu hikâyeler daha sonra dünyaya yayılarak klasik hâle gelmiştir. 19. yüzyılın ikinci yarısında daha çok macera romanları öne çıkmıştır (Şirin, 2000).

Amerika'da gelişen çocuk edebiyatında da ilk önce dinî ağırlık ve bununla birlikte didaktik unsurlar ön plana çıkmıştır. Çocuklar için kaleme alınan eserler bu vasfını 19. yüzyılın ortalarına kadar devam ettirmiştir. Avrupa'daki edebî gelişmelerden ve fikirlerden ister istemez etkilenen Amerika'da 19 yüzyıl ortalarında modern anlamda çocuklara uygun eserlerin verildiğini görmek mümkündür. L. M. Alcott (1832-1888) ve Mark Twain (1835-1910) gibi meşhur yazarların bu alanda öne çıkışı da bu döneme rastlamaktadır. Bu dönemde verilen Küçük Kadınlar (Little Women), Tom Sawyer ve Huckelberry adlı eserler Amerika'daki çocuk klasiklerinin ilklerindedir. Amerika'daki çocuk edebiyatındaki değişimin en büyük nedenlerinden biri romantizm görüşlerinin sanat dünyasında ağırlık kazanmasıydı. F. H. Burnett'in Küçük Kadınlar (Little Lord Fauntleroy), Bir Küçük Prenses (A Little Princess) ve Gizli Bahçe (The Secret Garden) adlı eserleri bu dönemde ağırlık kazanan romantik anlayışı en iyi yansıtan eserler olarak karışımıza çıkmaktadır (Şirin, 2000).

Dünyadaki çocuk edebiyatları arasında İskandinav ülkelerinde yetişmiş sanatçıların katkısını görmemek mümkün değildir. Uzun yıllar Alman edebiyatının etkisi altında kalan İsveç'in, çocuk tiyatrosu alanında geleneği oldukça eski ve köklüdür (Şirin, 2000). İsveç'te çocuk edebiyatı sahasında farklı türlerin ortaya çıkışı 18. yüzyılın ortalarını bulmaktadır. Ressamların da katıldığı bu gelişme sürecinde çocukların ihtiyaçları ön planda tutulmuş ve onları eğlendiren eserler rağbet görmüştür. Bu eserlerden bazıları İngilizce başta olmak üzere farklı dillere çevrilerek dünya edebiyatına mal olmuştur (Şirin, 2000).

19. yüzyılda Norveç halk masallarıyla başlayan Norveç çocuk edebiyatının altın çağı ise 19. yüzyılın sonu 20. yüzyılın başlarıdır. Danimarka'da çocukların edebiyata olan ihtiyaçları komşu ülkesi olan Almanya'da kaleme alınmış eserlerle karşılanmıştır. Bu eserler dışında ülkede tekerlemeler, fıkralar ve komik şiirler de çocukların dilinden düşmeyen türlerdendir. 1805-1875 yılları arasında yaşayan Andersen'in 1884 yılında yayımladığı hikâyeler Danimarka çocuk edebiyatındaki en büyük atılım sayılmaktadır. Danimarka'da çocuklar için yazılan eserlerde görülen realist yaklaşım onu diğerlerinden ayırmaktadır (Şirin, 2000).

İskandinav ülkelerinden biri olan Finlandiya'da çocuk edebiyatı İsveç dilinde kaleme alınan masallarla başlamıştır. Zaman içinde halk hikâyelerine yönelen Finlandiya çocuk edebiyatı Kalavela gibi ulusal destanlara benzer anlatımlarla devam etmiş, ilk modern çocuk ürünlerineyse ancak Birinci Dünya Savaşı'nın ardından sahip olmuştur (Şirin, 2000).

Bugün dünya çocuk edebiyatının temelini oluşturan 19. yüzyılın ardından çocuk yayıncılığı daha kurumsal hale gelmiş, çocuklar için verilen eserlerin yanında büyükler için yazılmış romanlar da çocukların ilgisini çekmiştir. Yetişkinler için kaleme alınan klasiklerin çocuklar tarafından kabul görmesi başlı başına bir araştırma konusu olarak karşımızda durmaktadır. Dünyanın gelişimi ve değişimiyle birlikte değişen ve farklılaşan çocuk edebiyatı elbette sanayileşme, savaşlar ve göçlerden nasibini almış; her sosyal olaydan farklı biçimlerde etkilenmiştir. Günümüzde farklı teoriler olsa da genel kanaat çocuğun okuduğu metinlerde öğrenirken eğlenmesi gerektiği yönündedir. Günümüzde çocuk yayıncılığı gelişen teknolojik imkânlarla birlikte dijital ortamlarda kendine yer bulmakta, bu gelişmeler de çocuklar için karşı konulamaz değişimi beraberinde getirmektedir.

Çocuk Edebiyatında Masalın Yeri ve Önemi

Masal, TDK Türkçe Sözlük'te: "Genellikle halkın yarattığı, hayale dayanan, sözlü gelenekte yaşayan, çoğunlukla insanlar, hayvanlar ile cadı, cin, dev, peri vb. varlıkların başından geçen olağanüstü olayları anlatan edebî tür" olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2011, s. 1630). Pertev Naili Boratav'ın dinî inanışlardan bağımsız, nesirle söylenen, tamamıyla hayal ürünü ve anlattıklarına inandırmak gibi bir amacı olmayan anlatılar olarak tanımladığı masal (Boratav, 1969), Eflatun Cem Güney tarafından "Bizim de bir masal dünyamız var, uçsuz, bucaksız bir dünya bu! Keloğlan'ı da içine alır, Koroğlu'nu da, peri kızını da içine alır, dev anasını da, seni de içine alır, beni de, gene de bir fındıkkabuğuna sığar, yedi dünyaya sığmaz."(Güney, 1948, s. 3) sözleriyle tanımını bulmaktadır. Ferit Devellioğlu'nun Osmanlıca Türkçe Lugat'inde, terbiye ve ahlaka faydalı, yararlı olan hikâye, şeklinde tanımlanan masallar (Develioğlu, 1981, s. 47), her ne kadar sözlü edebiyat ürünü olarak yaş sınırı gözetmeksizin doğal olarak ortaya çıksa da genel itibariyle çocuk terbiyesinin en önemli yollarından biri sayılmıştır. Masala bir başka noktadan bakan Saim Sakaoğlu ise masalların kahramanlarından bazılarının hayvanlar ve tabiatüstü varlıklar olduğunu belirterek masalların olayların masal ülkesinde cereyan ettiği ve hayal mahsulü olduğu halde dinleyenleri inandıran yönüne dikkat çekmiştir (Sakaoğlu, 2010). Masal'ın köken itibariyle Arapça'dan dilimize geçtiği, "mesel" sözcüğünün zaman içinde değişimiyle oluştuğu bilinmektedir. Bu sözcük dilimize İslamiyet'in kabulünden sonra geçmiştir. İslamiyet öncesi Türkler boylarında masalın yerine "sav, erteği, çocak, hallar" gibi isimler kullanılmıştır. Bu isim Anadolu'nun çeşitli ağızlarında ise "misal, metel, matal, nağıl" gibi isimlerle belirtilmiştir (Kotedralı, 1995).

Bu tanımlardan yola çıkacak olursak masalların halk arasında anlatılan, zamanın kıvamına göre çeşitli değişimlere uğrayan ve ilavelerle zenginleşen hikâyeler olduğunu

söyleyebiliriz. Masallar olağanüstülükleri barındıran ve merak duygusuna hitap eden yönüyle çocukları en çok cezbeden tür olarak karşımıza çıkmaktadır. Her ne kadar masallara çoğu düşünceye göre çocuğun terbiyesi adına bir araç nazarıyla bakılsa da zevkli bir dille anlatılan ya da kaleme alınanlar hem çocuğun hayal dünyasını, dünyaya bakışını geliştirmekte hem de dil gelişimi noktasında daha küçük yaşlarda onlara çok büyük katkılar sağlamaktadır. Çocuk edebiyatına has türler arasında bir kıyaslama yapıldığında masallar dilin öğreniminde diğerlerinden daha önemli bir noktada durmaktadır. Tekerlemeler, ikilemeler, pekiştirme sıfatları, ses taklitleri, atasözleri, dualar, beddualar ve deyimlerin her biri dilin en zengin haliyle masallarda yer almaktadır. Halk dilinin bu en duru ve renkli hâli çocukların dilin tadını almasında çok mühim bir yere sahiptir. Dilin bu zenginliğini içselleştirmiş bireylerin ilerleyen yıllarda ortaya koyacağı sanat ürünleri, dili işleme ve geliştirme biçimleri elbette ki daha ileri düzeyde olacaktır (Yavuz, 1999). Çocuk yaşta başlayan estetik duyuş ilerleyen yıllarda her konuda bireyin eserlerine sirayet edecektir.

Bütün dünya edebiyatlarında masalların ilk başta büyüklere hitap ettiğini görmekteyiz. Fakat çocukların büyüklerden ayrı tutulmadığı, giyimden hayat tarzına, şarkıdan hikâyeye uzanan hemen bütün alanlarda pedagojik olarak özel bir konuma yerleştirilmediği dönemde çocuklar tarafından sevilen masallar daha sonra da mevcudiyetini korumuştur. Bazı araştırmacılara göre masallar gerçek hayatın bir minyatürü olarak karşımıza çıkar. Çocuğun dünyayla ilişkisini kuran, ona dünyaya ait gerçekleri en akılda kalıcı şekilde veren masallardır (Yalçın ve Aytaç, 2002). Bu yüzden her masalda iyi ve kötü karakterler mevcuttur. Bu anlamda hemen her masalın iyileri olumladığı ve çocuğa iyi olmayı salık verdiği bir gerçektir. Fakat çocukları masala çeken en önemli unsur onun didaktik öğretisi değildir. Aksine iyi bir hayal gücü, kurgu, sırlı unsurlar ve fantastik kahramanlara sahip olmayan masallar çocuğa kuru gelir ve onun ilgisini çekemez. Masalların çocukları cezbeden en önemli tarafı sırlı anlatım ve fantastik unsurlardır (Tarkun ve Aslan, 2000). Her ne kadar didaktik unsurlar göz

ardı edilmemesi gerekse de masalları önemli kılan gerçeküstü bakış, çocuğun hayal dünyasına hitap edeni yönü olmuştur. Çocuğun engin dünyası ancak kendini bu masalın içinde görmekte tatmin olabilir. Bu yüzden masallarda zaman ve mekân genellikle belirsizdir (Oğuzkan, 2001). Bu yüzden çocuk kendini âdeta masalın içinde görür ve orada hayal eder. İyilerin galibiyetine kendi yaşamış gibi sevinir. Daha masala girerken; bir varmış bir yokmuş, evvel zaman içinde kalbur saman içinde, develer tellal iken pireler berber iken, uzak diyarların birinde, bir zamanlar vb. söz kalıplarıyla yapılan giriş çocuğu gerçek zamanla fantastik bir âlemin birleştiği bir noktaya götürür (Oğuzkan, 2001). Bu da masalı çocuk edebiyatı türleri içinde öncelikli bir konuma taşır.

Çocuk edebiyatı ürünlerinin en önemli yanlarından biri de çocuksu olmasıdır. Bu yönüyle de masallar diğer çocuk edebiyatı türlerinden bir adım öndedir. Gerek hayal gücünü zorlayan kurgusu gerekse anlatımdaki ahenk bir çocuk için oldukça eğlendirici özelliklerdir. Mustafa Ruhi Şirin masalı en çocuksu tür olarak tanımlar (Şirin, 2000, s. 113). Semboller ve hayal gücünden arındırıldığında masaldan geriye kalan hayatın gerçeğidir. Böylelikle masalla yetişen çocuk sadece eğlenmekle kalmayacak aynı zamanda masal atmosferine sinmiş hakikatleri de farkına varmadan ruhuna yerleştirmiş olacaktır. Çünkü çocuğun yüzünün nasıl geleceğe bakması gibi masalın yüzü de geleceğe bakmaktadır. Masallar geçmiş gözüğe de geleceğe bakmaktadır. Çocuğun hayal dünyasının gelişimine de en büyük katkıyı masallar sağlar (Şirin, 2000). Hakikatlerle yüzleşmeye gücü olmayan narin çocuk ruhu masalla hayata tutunur ve hayatı öğrenir. Masalların çocukları gerçeklerden uzaklaştırdığını söyleyerek masalları yasaklama taraftarı olan Rausseau'nun aksine İbrahim Alâettin Gövsa masala yaslanan bir çocukluğu savunur. Gövsa, bir çocuğun hiçbir zaman karganın ya da bir tilkinin konuştuğuna inanmayacağını ifade etmektedir. Çocuk ruhunun böyle olağanüstülüklerle ihtiyacı olduğunu savunan yazar, bebekleriyle oynayan, onlarla konuşan, onlara çeşitli

karakterler yakıştıran çocuğun buna inandığını söylemenin mümkün olmadığını ifade eder. Ama Gövsa'ya göre çocuk ruhunun bu hayale ihtiyacı vardır (Resimli Gazete, 1925).

Masal dünyası yetişkinler için gerçek dışı bir dünya olsa da André Maurois'in ifadesiyle, Alain'e göre bu dünya çocukların gerçek dünyasıdır (Şirin, 2000). Pertev Naili Boratav da tavrını masaldan yana koyanlardandır. Ona göre, çocuğa anadilini nasıl kullanacağını gösteren, onu dilinin imkânlarından haberdar eden ve bu zenginliği ona aşıl原因an masallardır (Boratav, 2006).

Sözlü gelenekle ortaya çıkmış olan masallar daha sonradan yazılı hale getirilmiştir. Geleneksel masalların yanında yazarlar tarafından da çeşitli masallar kaleme alınarak geçmişten gelen bu tür, zenginleştirilmiş; zamana adapte olarak her çağda kendine yer edinebilmiştir. Halk masallarının büyük bir kısmı masalları çağdaş okurlara, çocuklara aktarmak isteyen sanatçılar tarafından yazıya aktarılmış (Oğuzkan, 2001), bu da bir sonraki neslin sözlü gelenekten nasiplenmesini sağlamıştır. Böylelikle hem Doğu hem de Batı kültürlerinde masallar aynı zamanda nesiller arasında bir kültür aktarıcısı görevi görmüşlerdir. Bu yönüyle masal diğer çocuk edebiyatı türlerinden ayrılmış, bir noktada bu türlerin temelini oluşturmuştur.

Değerler Aktarımı Açısından Masalların Yeri ve Önemi

Çocuk eğitimi ve masal ilişkisi.

Eğitim kavramı ve çocuk eğitimi.

Eğitim, insanoğlunun var olduğu günden bugüne hayatını sürdürebilmek maksadıyla edindiği öğrenim ve kültürlenmeyle kişide oluşan kalıcı ve gözle görünür davranış değişiklikleri olarak tanımlanır. İnsanoğlunun doğumuyla başlayıp hayatı boyunca devam eden bir süreçtir eğitim. Öğrenimin olduğu her ortamda bir eğitim sürecinin var olduğundan bahsetmek

mümkündür (Gürkan, 2006, s. 4). Ömür boyu devam eden öğrenme sürecinde edinilen bu kazanımlar gözlenebilen bir takım davranış değişikliğini de beraberinde getirmelidir. Birçok farklı tanımı olan eğitim kavramını Ertürk çalışmasında, bireyin davranışlarında kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istedik değişme meydana getirme süreci olarak tanımlamıştır (Ertürk, 1994, s. 11).

İnsanoğlunun dünyaya gelmesinin ardından en hızlı öğrendiği zaman dilimi çocukluk yıllarıdır. Zaman içinde hem hafıza hem de öğrenme kabiliyeti farklı nedenlerle yavaşlamaktadır. Bu yüzden eğitim kavramı çocukluk yıllarında daha çok önemsenmiş, hatta bazı toplumlarda eğitim sadece çocukluk yıllarında var olan bir olguymuş gibi düşünülmüştür. Ömür boyu süren bir durum olmasına rağmen çocukluk yıllarında eğitime bu kadar önem verilmesinin farklı nedenleri vardır. Bunun ilki bir çocuğun hayatını idame ettirebilecek seviyeye gelmesi için temel yaşam bilgileri hususunda eğitime ihtiyacı olduğudur. Bir ailede meydana gelen çocuğun bu temel bilgilerin yanında ruhsal ve bedensel gelişimi de birbirine paralel bir şekilde gerçekleşir. Her çocuk özelde içinde bulunduğu ailenin genelde ise üyesi olduğu toplumun kültürel kodlarıyla eğitim sürecini devam ettirir. Zannedildiği gibi okulla değil, ilk doğduğu andan itibaren başlayan eğitim süreci çocuğu öncelikle aile ortamından içinde yaşayacağı kültür ortamına hazırlar. Bunun yanında bir çocuğun bilişsel ve ruhsal gelişimi de en az ortama uyum sağlaması kadar önemlidir. Çocukluk çağında alınan eğitimin kalıcılığı, hayatın her anına sirayet edişi birçok araştırmacı tarafından dillendirilen gerçeklerdendir. Genel olarak çocuklarda doğru eğitimin kazanımları ve amaçları dört başlık altında incelenmiştir.

Eğitim bireyin kendini gerçekleştirmesine yardımcı olur. Eğitim yoluyla kendini gerçekleştiren birey;

- Öğrenme ve tartışma isteği duyar

- Dili etkili kullanır.
- Sayma ve hesaplamayı öğrenmiştir.
- İşittiğini duyar, baktığını görür.
- Sağlık ve hastalık hakkında temel bilgilere sahiptir.
- Spor ve boş zaman etkinliklerine katılır, entelektüel ilgiler geliştirir.
- Güzel şeyleri takdir eder.
- Kendi yaşamına yön verebilir.

Eğitim, bireyin insan ilişkilerini geliştirmesine yardım eder. Böylece birey;

- İnsanlığa saygı duyar
- Dostluğa önem verir, zengin sosyal yaşamı vardır.
- Başkalarıyla etkin iş birliği yapabilir.
- Sosyal davranışlarda tutarlı ve naziktir.
- Aileyi sayar ve ailede sorumluluklarını yerine getirir.

Eğitim, bireyin ekonomik etkinliğini geliştirir. Bunu geliştiren birey;

- Çalışmaktan haz duyar, iyi bir üreticidir.
- Meslekleri tanır ve meslekleri seçmede isabetlidir.
- Mesleğinde başarılıdır, yaptığı işin toplumsal değerini bilir.
- Kendi gelir ve harcamalarını düzenler, harcamalarında akıllıdır.
- İyi bir tüketicidir.

Eğitim, bireyin vatandaşlık sorumluluğunu geliştirir. Bu sorumluluğu geliştiren birey;

- Sosyal adalet konusunda duyarlıdır.
- Propagandaya karşı eleştireci düşünme yeteneği geliştirmiştir.

- Hoşgörülüdür, düşünce ayrılıklarına saygı duyar.
- Ulusal kaynakları korur.
- Bilimin insan yararına gelişmesi gerektiğini bilir.
- Dünyadaki gelişmeleri dikkatle izler.
- Yasalara saygılıdır.
- Ekonomik görüşe sahiptir.
- Vatandaşlık görevlerini bilir ve yerine getirir.
- Demokratik ilkelere bağlıdır (Gürkan, 1998, s. 18-19).

Bütün bu amaçlar ve kazanımlardan yola çıkacak olursak çocuğun eğitim sürecinin daha doğduğu ilk andan itibaren başladığını görebiliriz. Bunun yanında eğitimin sadece sosyal çevreye uyum için değil çocuğun kişilik gelişimi, ruhsal ve bilişsel gelişimi adına da önemli olduğunu söyleyebiliriz. Bu eğitim süreci de elbette ki çok küçük yaşlarda aile ile başlamaktadır. Özellikle ailede okunan masalların, çocuğa verilen kitapların bu eğitim sürecinde rolü oldukça önemlidir.

Masalların çocuk eğitimine katkısı.

Masallar çocuk edebiyatı ürünleri arasında eğitim maksatlı kullanılma potansiyelleri en yüksek tür olarak kabul görmüştür. Dünyada kültürünü devam ettirmek azminde olan bütün milletlerin masalları bir eğitim aracı gibi görmeleri, çeviri masalları kendi kültürüne göre düzenlemesi ve evrensel değerlerin en yoğun şekilde kendine masallarda yer bulması bu iddiayı ispatlayan en önemli unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Genelde çocuk edebiyatının, özelde ise masalların eğitimde kullanılmasının önemini ve etkili bir eğitim aracı olarak kullanılabilmesinin yolunu Ayla Okay şu şekilde izah etmektedir:

Çocuğun eğitimi bir bütündür. Bu eğitimin; çocuğun kalımsal özellikleri, çevrenin imkân ve etkileri göz önünde bulundurularak, gelişimin her yönünü hedefleyecek şekilde yapıldığında başarılı olma şansı vardır. Bu eğitimde çocuğun çevresinden aldığı tüm izlenimler son derece önemlidir. İzlenimler, yakın ve uzak çevredeki insanlardan doğrudan edinilebileceği gibi, sözlü ve yazılı edebiyat ve kitle iletişim araçlarının ürünleriyle de kazanılabilir. Hatta bazen bunların izlerinin gerçek yaşantı izlerinden daha kalıcı olması bile söz konusu olabilir.

Seçim yapılırken çocuğun yaşı, cinsiyeti, öğrenim durumu, psikolojik özellikleri (bazı çocuklar dış dünyadaki olaylara diğerlerinden daha duyarlıdır, daha kolay korkar, üzülürler), ilgileri, aile ve yakın çevrenin özellikleri dikkate alınmalıdır.

Eğitimin başarısında tüm bu izlenimlerin birbirleriyle tutarlı olması da önem taşır. Bu nedenle de, çocuğa anlatılan masal ve hikâyeler, okunan kitaplar, izlenen radyo ve televizyon programları çok dikkatle seçilmelidir. (Şirin, 2000, s. 179)

Çocuk edebiyatı ürünlerinin çocuk eğitimindeki katkısı çok eski zamanlardan beri tartışılan bir konudur. Hemen bütün toplumlarda masalların didaktik unsurları çocukların eğitimi için kullanılmıştır. Bizim edebiyatımızda da bu tartışma ciddi anlamda Meşrutiyet sonrasında tartışılmaya başlanmıştır. 19 ve 20. yüzyılda kaleme alınan çoğu çocuk eserinde bu kaygının izlerini görmek mümkündür (Şirin, 2000).

Çocuk eğitimiyle alakalı sözlü kültür etkisini yitirse de masal etkisini yitirmemiştir. Geceleri yatmadan önce çocuğa okunan masallar onun eğitim ihtiyacını fark ettirmeden bir yandan da onu eğlendirerek karşılamaktadır. Henüz okuma yazma bilmeyen çocuk masalla sözlü olarak tanışır. Kendisine anlatılan her hikâyeyi, okunan her kitabı çocuk, oyun olarak görür ve algılar. Masal çağına gelen çocuk ise bu hikâyeleri masal olarak anlamaya başlar.

Çocuklar için masal ve edebiyat dildir. Çocuğun dünyasını zenginleştiren masaldaki dil unsurları çocuktaki estetik duygusunu da ilk harekete geçiren unsurlardandır. Güzel konuşma, çevresini tanıma, anne baba gibi toplumsal rollerin farkına varma bu edebî ürünlerle gerçekleşir. Zaman içinde çocuğun zevklerinin incelmesini sağlayan masallar çocuğa yaşama sevinci aşılar. Günlük yaşantıların zorlukları karşısında yine çocuğun elinden masallar tutar. Çocuğun zamanla düşünmesini, analiz ve yorum kabiliyetinin artmasını sağlayan masallar aynı zamanda onu yeteneklerini keşfetme yolunda da yalnız bırakmaz (Şirin, 2000).

Masalların hammaddesi hayaldir. Bu yüzden masal çocuğun ruhuna hitap eder. Çocuk için masal, içinde kendine rol bulabildiğinden dolayı özeldir. Gerçeklik duygusuyla harmanlanmış hayaller büyüme ve gelişme çağındaki çocuğun en önemli yol arkadaşıdır. Masalla çocuk, somut ile soyut kavramlar arasındaki farkı daha iyi kavrar (Şirin, 2000). Çoğu çocuğun arkadaşları masal kahramanlarıdır. Olağanüstü dünyaları çocuk bu arkadaşlarıyla tanır. Çocuk eğitiminin en önemli tarafı masallardan aldığı bu hayal kurma kabiliyetinin ilerleyen zamanlarda kendine farklı kapılar açabilmesidir (Şirin, 2000). Çocukluğun yüzünün hep geleceğe dönük olması gibi masalların da yüzü hep geleceğe bakmaktadır. Çocuğun korkuları, hayalleri, hassasiyet ve zayıflıkları ona anlatılırken gün yüzüne çıkar. Çocuk böylelikle masallarla kendini keşfetme yolculuğuna başlamış olur.

Masalların toplumun binlerce yıl süren yaşantısından süzülüp gelen tecrübe, arzu ve özlemleri ifade ettiğini göz önüne alacak olursak, onu çocuğu hayata hazırlanmanın en iyi yolu olarak görmek mümkündür. Çocuğun duygularını masallardan daha iyi besleyen ikinci bir kaynak yoktur. İnsanın geleceği masallarla şekillendiği içindir ki dünyaya hükmetmek isteyen ideolojiler genelde edebiyatı, özelde ise masalı kendi amaçları doğrultusunda kullanmışlardır (Şirin, 2000). Toplumların ideallerindeki nesilleri çocuk edebiyatı vasıtasıyla yönlendirdikleri bilinen bir durumdur. Bunun en iyi örneği birçok dile çevrilen çocuk

klasikleridir. Her ülke, diline çevrilen bu eserlerde kendi kültürünün özelliklerine göre tasarruflarda bulunmuş, eserin kültürüne aykırı gördüğü yerlerini törpülemiştir. Bu yönüyle ele alınırsa masallar, kültürleme sürecinin bir parçası olarak, içerdiği sembollerle gelenek taşıyıcı bir özelliğe de sahiptir. Sözlü gelenekten başlayan bu süreç zamanla yazılı çocuk edebiyatı ürünlerine de sirayet etmiştir.

Masallardaki olağanüstü unsurlar çocuğun bilinçaltına seslenir ve farkına varmadan çocuğun bilişsel eğitimine katkıda bulunur. Özellikle bilin ve bilinçaltıyla tahterevalli görevini gören peri masalları çocuğu en hassas yerinden yakalar ve mesajını fark ettirmeden çocuğun zihnine kazır. Çocuğun bütün ömrüne sirayet eden bu tür masalların gücü ruha bu denli kuvvetli bir şekilde tesir edebilmelerinde aranmalıdır (Şirin, 2000). İnsanda direnme gücünü tetikleyen, ümit aşıl原因 ve iyi olanın zaferini müjdeleyen de hep bu türdeki masallar olarak karşımıza çıkmaktadır (Şirin, 2000). Olağanüstü varlıkların olduğu masallarda metnin altına gizlenmiş bir anlama rastlanabilmektedir. Masallardaki alegorik anlatım çocuğun içindeki duyuların harekete geçmesini ve ruhunun uyanmasını sağlar. Oluşturulan soyut dille anlatım masalların çocuk eğitimindeki rolünün önemli bir parçasıdır. Bu yüzde gerek ailelerin gerekse öğretmenlerin masalın mesajının çocuğun zihninde derin izlerle yer ettiğini bilmesi gerekir. Çocukların bu çağda okudukları masalların mutlu sonla ve adil bir şekilde bitmesini beklediğini bilmek ve bu düşünceye uygun eserlerle çocukları buluşturmak gerekmektedir (Şirin, 2000).

Masallarla dil eğitimi

Masalların çocuk eğitimine katkısı söz konusu olunca ilk akla gelen dil eğitimidir. Masallar ortaya sözlü edebiyat ürünü olarak çıkmışlardır. İçinde ikileme, tekerleme, bilmece, ses taklitleri ve ses tekrarları barındıran masalları dinleyen çocuklar bu taklitlerle dili öğrenmenin ilk aşamasını tamamlamış olurlar. Masalların bu yönüyle ana dili öğrenmede

önemli rol oynadığı söylenebilir. Culligan'a göre çocuklar duydukları dili öğrenirler. Dil gelişimini sağlayan unsurlar, ortamlar arttıkça dil öğrenimine sağlanan fayda da aynı oranda artar (Kaya, 2007). Masal metinlerinde de dilin öğrenimini sağlayan bu aktivitelerin üst seviyede yer aldığını söylemek mümkündür. Masal okumanın dilin gelişimindeki katkısı kadar ilerleyen yaşlarda okunan bir masal üzerine konuşmak da dilin doğru kullanımına katkı sağlayan bir etkinlik sayılmaktadır. Masala dair konuşmalar, masal dramatizasyonu çocuklarda hem dinleme hem de kendini ifade etme becerisini geliştiren aktivitelerdendir (Görgü, 2007).

Masal çağı adı verilen okul öncesi dönem 1-6 yaş arasını kapsamaktadır. Çocuk bu dönemi genel itibariyle ailesinin yanında geçirir ve ilk dil eğitimini hayatın içinde sahip olduğu bu kültür ortamından alır. Bu öğrenme daha çok bilinçaltında gerçekleşmektedir. Sağlıklı büyüyen bir çocuk bu dönemde duygu ve düşüncelerini ifade etmeyi becerebilmelidir. 3 yaşındayken çocuğun dil gelişiminin temelleri genel itibariyle atılmış olur. Bu bilgilerden yola çıkarak çocuğun daha küçük yaşlardan fitri olarak sözel anlatıma daha yakın olduğunu söyleyebiliriz (Görgü, 2007). Eric Havelock, sözelliği normal hayatında yaşayamayan çocukların sınıf ortamında da öğrenme güçlükleri çektiğine değindiği çalışmasında, çocuğun gelişen beyninin sözlü kültürü kavramak için yaratıldığını ifade eder. Atalarından süzülüp gelen sözlü kültürle doğru ilişki kuramayan çocukların daha sonraki adım olan okuma-yazma dönemine geçtiğinde başarısızlık yaşayacağına dikkat çeken Havelock, masal dinlemiş çocuklarla dinlememiş çocukların ilerleyen yıllarda dili kullanma kabiliyetlerinin de birbirinden farklı olacağı konusunda uyarıda bulunur (Görgü, 2007).

Masalların dil eğitimine katkısını sadece dil eğitiminden ibaret saymak da eksik bir yaklaşım olacaktır. Masallar çocuğa dil zevkini hissettirmek ve anadilinin inceliklerinin kavramasını sağlamak hususunda da önemli rol oynarlar. Çocuğun dili eğlenerek öğrenmesi,

öğrenilenlerin kalıcı hale gelmesini de sağlamaktadır. Kendini ifade etmeyi öğrenen, masallara sırtını yaslayan bir nesil, hem içerikteki mesajı hem de dilin en eğlenceli unsurlarını kavrayarak kendini ifade etmeyi de öğrenmiş olur. Bu da duyuşsal ve bilişsel açıdan gelişimini tamamlamış, kendini doğru şekilde ifade edebilen ve kendi hayatına dair kararlar verebilen sağlıklı bireylerin yetişmesini sağlamanın en kolay yoludur. Zengin bir iç ahenge sahip, uyaklı ve eğlenceli tekerlemeleri de içinde barındıran masallar bu özelliğiyle çocukların en alışılmadık sözcükleri ve ifadeleri kolayca söyleyebilmelerine aracılık etmektedir (Gürkan, 2007). İki yaşına gelmiş bir çocuğun masal dinlemeye hazır olabileceğini ifade eden Ciravoğlu'na göre bu yaştaki bir çocuk tek bir olaydan oluşan kısa bir öyküyü başından sonuna kadar dinleyebilir (1998). Bu çağdaki çocukların dil gelişimini destekleyen masal okuma sonrası etkinlikleri aşağıdaki başlıklarda incelenebilir:

- Masal hakkında konuşma
- Masal ile ilgili soruları yanıtlama
- Masalı dramatize etme

Bu çalışmalar çocuğun dil gelişiminin temelini teşkil eden dinleme ve anlama yeteneğini geliştiren en önemli başlıklardır (Görgü, 1997).

Diğer eğitim alanları ve masallar.

Masalların yukarıda belirtildiği gibi çocukların eğitiminde önemi oldukça büyüktür. Çocuğun sadece dil gelişimi değil, verdiği mesajlar ve kendini ifade etme becerisiyle direk bilişsel ve duyuşsal gelişimine de etki eden masallarla büyüyen çocuklar yarının sağlıklı düşünebilen, hem kendisi hem de toplum adına doğru kararlar alabilen ve eleştirebilen yetişkinleri olacaklardır. Sever'in Çocuk ve Edebiyat kitabında belirttiği gibi kitaplar dilsel ve görsel özellikleriyle çocuğu doğal bir sanat eğitimi sürecinin içine çeker. Dil bilinci ve

duyarlılığın gelişmesine katkıda bulunur. Anlatılan masalda dikkate sunulan hayatlarla çocuğun, hayatı ve insanı tanmasına, kendi kişiliğini oluşturmasına yardımcı olur (Sever, 2003). Bu cümleden hareketle masalların ve ilerleyen yaşlarda masallarla birlikte oluşturulan aktivitelerin çocuğun sadece dil eğitimini değil sanat, estetik ve hatta insanlararası iletişim eğitimini de desteklediğini söyleyebiliriz. Bunların yanına çocuk yazarı Mavisel Yener, masalların çocuklarda duygusal eğitimi de desteklediğini ifade etmektedir (2007). Aleksitimi (duygu sağırı) olan hastaların durumlarına değinen Yener, bu çalışmaların, duygularını tanımlamakta ve başkalarını anlamakta zorlanan bu hastaların düş kurma yeteneklerinin olmadığı tespit edildiğine dikkat çekmektedir. Düşler dünyasıyla masalla tanışan çocukların aleksitimik olmayacak bireyler olacağını söyleyen Yener'e göre sevgiye doymuş, yaratıcı bireylerin topluma kazandırılmasında başrol yine masallara aittir. Masalların ya da çocuk kitaplarının çocuklara kazandırdığı duyguların hangisinin temel alınacağı noktasında kuramcıların ortak bir kararı yoktur. Fakat çocuklar üzerinde yaptığı duygu eğitim çalışmalarında Yener, ele aldığı duygu kümelerini Duygusal Zeka kavramının teorisi üzerine çalışan Dr. Daniel Goleman'a dayandırır. Bu temel duygular öfke, üzüntü, korku, sevgi, zevk, şaşkınlık, iğrenme, utançtır. Bu duyguların her biri bir çekirdek hükmündedir ve kendi çevresinde halkalar oluşan farklı yan duyguların da merkezinde durmaktadırlar (Goleman, 1995). Yazarın ifadelerine dayanarak duygu eğitiminin aslı faydasının farkındalık yaratmak olduğunu ifade edebiliriz. Çocuk, kurmaca metinlerle birlikte duygularını tanır ve aktif eleştiri yapabilme, önyargısız yaklaşım, duygu denetimi sağlayabilme, düş kurarak sonuca farklı yollardan ulaşabilme, esnek düşünebilme, araştırma sırasında duygularını denetleyerek bunu paylaşabilme, çevresine karşı hoşgörülü yaklaşabilme gibi özelliklerini geliştirme imkânı bulur (Yener, 2007). Gelişimin birbirinden ayrılmaz parçalı bütünlüğü içinde duygusal gelişim tüm gelişim alanlarını etkileyecek önemli bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Duygusal eğitimin geleceğin yetişkinlerinin kalbinde uyandıracığı değerler ve sahip

olacakları özellikler düşünülünce masalların zannedilenden daha önemli bir eğitsel görev üstlendiğini söylemek mümkündür. 99 Soruda Çocuk Edebiyatı kitabında İnci Enginün'ün masalların liderlik eğitimi alanında geleceğin yetişkinlerine verdiği derse dikkat çekişi bizi masalların geleceğe dönük faydalarından biriyle de yüzleştirir (Şirin, 2000). Masalarda sıkça karşılaştığımız hükümdar, otoriteyi ya da yöneticileri temsil eder. Kimi zaman kötü kimi zamanda iyi hükümdarların memleketinde yaşayan halkın huzuru masalarda da gerçekte de onu yöneten insanların basiret, iyi niyet ve kabiliyetleriyle doğru orantılıdır. Enginün, masalarda yer alan hükümdar ve halk ilişkisinin geleceğin liderlerine birer ders sayılabileceğine dikkat çekmektedir. Fakat Enginün, bu dersten günümüz liderlerinin de kendine göre pay çıkarabileceğini ifade etmektedir. Bu tespitlerden yola çıkarak masalların pratik hayatta formal eğitim türlerini destekleyen tarafının yanında sosyal bilimlerde de sağlıklı bireylerin yetişmesine katkı sağlayan eğitsel aktiviteler olarak okunmasının mümkün olduğunu söyleyebiliriz.

Bilişsel ya da duyuşsal her alanda çocukların ihtiyacını karşılayan masalların varlığı bir noktada daha okul öncesi çağda sağlam nesiller yetiştirmenin en kolay ve eğlenceli yolu olarak karşımıza çıkmaktadır. Masallarla kazanılan demokrasi, hoşgörü, fedakârlık, cömertlik, barış gibi değerlerin masalların sadece bilişsel olarak değil, örnek anlatımıyla duyuşsal olarak da güvenilir bir gelecek inşasına fitri bir şekilde hizmet ettiği görülecektir.

Masal ve değer ilişkisi.

Yukarıda teferruatıyla anlatıldığı gibi masallar sadece bir eğlence aracı olmakla kalmaz çocuğun gelişiminde, hayatı anlama ve anlamlandırmasında çok önemli bir rolü de üstlenirler. Masal ve eğitim ikilisini birbirine yasladığımızda karşımıza gelecek nesillerin inşası için müthiş bir imkâna sahip olduğumuz gerçeği çıkmaktadır. Masalın söylemi, üslubu ve içeriğini ilgilendiren masaldaki eğitsel unsurların yanında bir diğer önemli kavram

değerlerin masallar yoluyla kavranmasını sağlamaktır. Halihazırda Milli Eğitim Bakanlığı müfredatında yer alan ve eğitimde önemli bir yeri olan değerler eğitimi noktasında belirlenen değerlerin belki de birçoğu asırlardır masallar yoluyla adı koyulmadan iletilmekteydi. Bu değerler evrensel değerlerdir ve çoğunlukla bütün toplumları ilgilendirir. Dürüstlük, çalışkanlık, merhamet, hoşgörü, cömertlik, barış ve kardeşlik gibi kavramlar dünyanın daha güzel bir yer olabilmesi adına hemen her fikrin ve toplumun kabul ettiği değerlerdir. Okul öncesinden başlayarak geleceğin yetişkinlerinin dünyasına bu değerler henüz aile ortamındayken masallarla misafir olur. Sözlü kültürden süzülerek gelse de sonradan planlı olarak bir yazar tarafından kurgulansa da bütün masallarda dinleyiciye sunulan bir mesaj vardır. Heyecanla gelişen olayların arasına sıkıştırılan bu mesajlar hikâyenin alt metnini oluşturur ve çocuğun bilinçaltına yerleşir. Kimi zaman dürüstlük kimi zaman cömertlik kimi zaman adalet kavramlarının öne çıktığı bu mesajlar çocuğun hayatı boyunca hatırlayacağı bir kurgunun içinde kendisiyle beraber büyüüp serpilebilir. Bu şekilde masalın dinleyicisi farkına varmadan değerler eğitiminin ilk basamağını atlamış olur.

Masalların içine yerleştirilmiş değerler sözlü kültürün bin yılları aşan ürünleriyle günümüze kadar ulaşmıştır. Bu süreç içinde bazı masallarda yer alan toplumsal değerler değişmiş, çocuğa bakışta da farklılıklar meydana gelmiştir.¹ Bazı dönemlerde masalların içine günümüzde çocuğa uygun olmayan mesajlar da konulmuş olabilir. Bu yüzden her toplum masalı çeviri yoluyla alırken kendi örf, anane ve anlayışına uygunluğu bakımından denetlemektedir. Bu denetleme ebeveynler ve eğitimciler tarafından gerçekleştirilir ve bir süre sonra da yayıncılar bu hassasiyetleri dikkate almak zorunda kalır. Bunun yanında MEB'e bağlı Talim Terbiye Kurulu gibi devlet kurumlarının da denetimi ve tavsiyesi bu noktada ebeveynlere yol göstermesi bakımından önemlidir. Çocuk için seçilen masal kitaplarının çocuğa vereceği kazanımların en az çocuğun çevresindeki yetişkinlerin doğru ve tutarlı

¹ Bkz.: Çocuk edebiyatının tarihi bölümü.

davranışları kadar önemli olduğunu belirten Prof. Dr. Ayla Oktay, ebeveynin davranışlarla çocuğa değer kazandırmanın yanında çocukla buluşturacağı eserlerde yer alan doğru davranış ve değer yargılarını da yakından incelemesi gerektiğini ifade eder (Şirin, 2000).

Masallarda dil unsurları ve içerikteki mesaj gibi değerler örgüsü de belli bir ölçüye sahiptir. Kötülerin cezalandırılması çocuktaki adalet duygusunu güçlendirir. İyilerin kazanması da bu duygunun pekişmesini sağlayan en önemli ayrıntılardan biridir. Bu sonlar çocuğa yaşanan her felaketin geçici olduğunu telkin eder ve hayatta onu rahatlatır. Hayat karşısında bireyin güçlenmesi yine bu telkinlerle gerçekleşir (Şirin, 2000). Kötüler karşısında iyilerin yardımlaşması, aslında güçsüz görünen ve asla kazanamayacağına inanılan iyi bir karakterin hiç fark edilmeyen bir özelliğiyle hikâyenin seyrini değiştirmesi, belki de kurtarıcı olması hep belli değerlerin kazanımına karşılık gelir.

Masallarda aşkın da ağır basan kavramlardan olduğunu görebiliriz. Bu kimilerince olumsuz bir özellik gibi görünse de aşkın masumiyeti ve iyiliğin ödülü olarak sunulması çocuğun kafasında onu başka bir noktaya oturtur. İyilerin sevebileceği ve sevilebileceğini bundan daha güçlü anlatabilecek mesaj bulmak oldukça zordur. Bunun yanında aile tasvirleri ve aşk, erkek ve kız çocuklarının hayattaki farklılıklarını ve görevlerini anlamalarına ve benimsemelerine yardımcı olur. Masallarda öne çıkan bir diğer konu başarıdır. Başarma arzusu bütün insanlarda öne çıkan keskin bir duygudur. Çocuk tarafından ilk başlarda çok somut anlaşılan başarı kavramı daha sonra zamanla yerini soyut olan haline, zihinsel başarıya bırakır. Dikkat edilirse çocuğa anlatılan ilk masal kahramanları düşünen değil fiziksel olarak başarılı olan insanlardır. Çocuğun büyümesiyle birlikte zihinsel başarı ön plana çıkar ve ona anlatılan masallar da bu yönde değişim gösterir (Şirin, 2000). Keloğlan masallarında bedensel güçsüzlüğüne rağmen zekâsıyla koca devi alt eden Keloğlan karakteri bunun en güzel

örneklerindedir. Bir problemin çözümünde bedensel aktiviteden çok düşünceyi öne çıkaran bu mesajlar çocukların yaş durumuna göre ayrı ayrı anlamlar taşımaktadır.

Bir toplumun içinde yaşamasına rağmen global etkilerden uzak kalmanın mümkün olmadığı çağımızda bir çocuğun edineceği değerlerin millî kültür ve evrensel değerler olarak iki başlığa ayrılması gerekliliği söz konusudur. İyi insan yetiştirme düşüncesinin ortaya çıkardığı bu değerler çeviri masallarda ve yerli masallarda neredeyse aynı paydada buluşsalar da bazı noktalarda farklılıklara rastlanabilir. Bu durumda da ailenin ve içinde yaşadığı toplumun değer yargıları ağır basar. Söz gelimi dünyada birçok dile çevrilen José Mauro De Vasconcelos'un Şeker Portakalı adlı kitabında yer alana şarap, bira, likör gibi içecekler toplumumuzda çocuklar için kaleme alınan bir kitapta bulunması uygun olmayan kavramlardır. Bunun yanında romanda Portekizli'nin Zeze'nin etrafındaki insanlara küfretmemesi, kötü ve müstehcen ifadeler kullanmaması konusunda uyarması bizim değer yargılarımıza uygun bir mesaj olarak karşımıza çıkmaktadır (Küçük, 2007). Bu gibi durumlarda dilimize çevrilen kitaplarda bulunan millî kültür ve değerlerle uyumsuzluk gösteren kavramlarda değişiklikler yapılabilmektedir. Böylelikle masalların içinde toplumun kültürüne uygun mesajlara dokunulmazken uygun olmayan mesajlarsa tashih edilerek bir süzgeçten geçirilmiş olur. Hans Vermeer'in geliştirdiği Yunanca "amaç" anlamına gelen Skopos kuramına göre yapılan bu çevirilerde çevirmen çevirdiği metnin orijinalini hedef dile aktarırken metin üzerinde amacına uygun değişiklikler yapabilir. Çocuk çevirisiyle alakalı kafa yoran bütün kuramcılar çocuk edebiyatı çevirisini edebî çeviriden farklı bir noktaya oturtur ve çocuklar için daha iyi olabilecek metinler oluşturabilmenin peşinde koşar (Zivtci, 2007).

Masallar sözlü kültür ortamının ürünleri olarak karşımıza çıktıkları için bin yılları içine alan bir süreçte yetişmiş nesillere hitap etmişlerdir. Değerlerin gözden geçirilmesinde bu

zaman farkı da dikkate alınmalıdır. Söz gelimi eski Avrupa masallarında yer alan bazı söylemler ve kavramlar bugünkü Avrupa'da çocuklar için uygun görülmebilir. Çocuk edebiyatının gelişimini anlattığımız bölümde ifade edildiği gibi Orta Çağ'da çocuklar yetişkinlerin minyatürü gibi görülmekteydi. Haliyle o dönemlerde ortaya çıkmış masallarının çocuğa sunacağı bazı mesajların bugün çok sakıncalı olabileceğini gözden kaçırmamak gerekmektedir. Bu gerçekten yola çıkarak masallardaki değer örgülerinin başka kültürler arasında olduğu kadar aynı kültür ortamında zaman içinde farklılık arz edebileceğine dikkat edilmelidir. Haklı olarak her toplum bu değişikliklerle masalların içindeki değerleri ve mesajları çağın çocuklarına uygun hale getirmek ister. Çeşitli kültürel sembollerle, mesajları ve duyarlılığıyla bir dünya görüşünü arkasına alır ve çocuğa o şekilde hitap eder. Burada dikkat edilmesi gereken en önemli nokta çocuğa yönelik kaleme alınan edebiyat eserindeki dünya görüşünün çocuğun öz denetim kabiliyetini hiçe saymaması ve şematik güdümlü hale gelmemesidir (Şirin, 2000).

Çocuklar İçin Yazılan Masalarda Bulunması Gereken Özellikler

Masal kitapları çocukların kitapla ilk tanışma mecrasıdır. Bu yüzden onlar için kaleme alınan masalarda gerek içerik gerekse biçim yönünden oldukça hassas davranmak gerekmektedir. Çocuğu kitaba bağlayacak olan bu yaşlarda karşılaştığı masal kitaplarıdır. Bundan dolayı çocuk kitaplarında içerik, dil ve biçim yönüyle belli kriterlere dikkat etmek oldukça önemlidir.

İçeriğe dayalı özellikler.

Çocuklar için kaleme alınan eserlerde hitap edilen yaş aralığına dair özelliklerin iyi bilinmeli, kitabın hem şekil hem de içerik yönünden hedef kitleye uygun olmasına dikkat edilmelidir. İçerikte hikâyenin uzunluğu yaş grubuna uygun olmalı dikkat süresini

aşmamalıdır. Örneğin küçük çocukların dikkat süresi çok kısadır. Onlar için kaleme alınan hikâye mümkün olduğunca kısa olmalıdır. Okul öncesi çağıdaki çocukların mizah anlayışları da oldukça somuttur. 4 yaşına kadar hayal dünyası dar çevresiyle sınırlı olan çocuğun yapısı bencildir. Oyunları kendi kendine kurar, oynar fakat yakınında annesi ya da babası gibi bir büyüğünün bulunmasını ister. Bu çağıdaki çocukların hafızaları çok kuvvetlidir. Sevdikleri bir masalı tekrar dinlediklerinde bir kelimenin değiştirilmesine bile dayanamazlar (Şirin, 2000). Dolayısıyla bu yaş grubuna hitap eden bir masal kaleme alındığında ya da anlatıldığında bu yaş grubunun özelliklerinin iyi bilinmesi, masalın uzun tutulmaması, hikâyenin çocuğun yaşantısındaki somut karşılıklarıyla anlatılması, anlatılan hikâyenin çocuğun hayalinin ulaşamadığı düzleme taşınmamasına dikkat edilmesi bu tarz çalışmalarda dikkat edilecek hususlardandır. Bunun tersine 7-8 yaş grubu için kaleme alınan bir hikâyede ise bu şekilde bir içerik belirlemek çocuk için cazip değildir. Bu yaş grubunu da kendi içinde değerlendirmek gerekmektedir. Yaş aralığı ilerledikçe masalların kurgulanması sırasında cinsiyet farkları da dikkate alınmalıdır. Fakat küçük çocuklara anlatılacak masalarda cinsiyetçi rollerin belirgin şekilde yer almasının bir anlamı yoktur.

Küçük çocuklar için kaleme alınan bir eserde bilinmesi gereken en önemli husus çocuğun dünyasının önceleri yakın çevreden ibaret olduğudur. Bu yüzden gerek karakterler gerekse nesnelere konusunda çocuğun dünyasını aşan bir yola girilmemelidir. Bir çocuğun ilk masal kitaplarında yer alacak karakter onun yakın çevresinde somut olarak anlamlandırabilecekleri içinden seçilmelidir. Daha büyük yaşlarda ise çocuk çevre ile tanışır ve sosyal hayatı gittikçe zenginleşir. Bu yaşlarda okunacak masalların onun gelişen bilgi ve birikimine uygun olması beklenir. Konular basitten karmaşığa, ciddiden komiğe, gerçekçiden hayal ürünü olana kadar geniş bir çerçevede verilebilir. Burada mühim olan hikâyenin çocukça olması, yani çocuğun dünyasını yansıtmasıdır. Basitleştirilmiş yetişkin duyguları

çocukça zannedilse de öyle değildir. Çoğu ülkede çocuklar için en çok işlenen temalar ev ve ailenin oluşturduğu güvence, paylaşma ve bir gruba kabul edilmedir (Şirin, 2000).

Çocuğu kitaptan soğutacak en büyük etkenlerden birisi de hikâyedeki hareketsizliktir. Küçük çocuklar macerayı severler ve hızla gelişen olaylar bütünü ararlar. O yüzden, hele ki günümüz sabırsız çocuklarına daha hareketli ve maceralı bir içerik oluşturulmalıdır. Çocuk için sıradan olan konular bile hikâyeye düzeni içinde eğlendirici bir şekilde verilmelidir.

Çocuklar kendilerine verilen masalları üstünkörü okumazlar. Temiz beyinlerine giren her bir kavram onların dünyasını değiştirir. Bir çocuk için masal karakterleri masalın her şeyidir. Çocuk onlarla masala tutunur, masalda geçen macerayı o kahramanla birlikte yaşar. Bazen masalın kahramanının yerine kendini koyar çocuk, onunla kendini özdeşleştirir. Bazen de hayal gücüyle masala kendi kahramanlarını dâhil eder. Okurken âdeta masalı yeniden kurar. Bu yönüyle masal kahramanları hitap ettiği çocuğun ilgisini çekebilmeli, aynı zamanda çocuk ona temas ederek kendini onun yerine koyabilmelidir (Şirin, 2000). Çocuklar için kaleme alınmış bir hikâyenin karakterleri çok çeşitli olabilir. Gerçek hayatta var olan çocuk, yetişkin, aile bireyleri, komşu, dede, nine gibi karakterlerin yanında bir kişiliğe bürünmüş hayvan ya da nesnelere de müşahhas bir hale bürünerek bir karakter olabilirler. Kahramanın kim ya da ne olduğunun bir önemi yoktur, çocuklar nesne de olsa insan da olsa hemen bütün kahramanlarla aynı yakınlığı kurmayı başarabilirler. Çocuğun dünyasında ırk, milliyet, din gibi ayrımlar söz konusu değildir. Masalda verilen farklı toplumlar, onlara ait farklı bilgiler belli bir yaş sınırının üstündeki çocuğun ilgisini çeker (Şirin, 2000).

Masallarda gerçeklik ayarı içerik konusunda en dikkat edilmesi gereken noktalardandır. Her masalın kendi içinde bir gerçekliği ve mantık ilişkisi vardır. Masalda gerçekleşen olağanüstü olayların masalın içindeki mantık örgüsüne uygun olması ve birbiriyle çelişmemesi gerekir. Çocuklar bu tür çelişkilerden dolayı masaldan soğuyabilir. Bunun

yanında her masalda yaş grubuna göre olağanüstü hadiseler gerçekleşebilir. Periler, devler, konuşan hayvanlar masalın gerçekliği içinde çocuğa garip gelmez, aksine bunlar okurken onu eğlendirir. Fakat hikâyenin bütününe uymayan mantık hataları çocuğun gözünden kaçmaz ve bu onu huzursuz eder. Masalda zaman, mekân ve kahramanlar arasında bu yüzden gerçek hayata bağlı kalmak gibi bir şart söz konusu değildir. Önemli olan çocuğun gerçeklik algısıdır.

Küçük çocuklarda yenilgiyi kabul etme kavramı sonradan gelişmektedir. Bu yüzden küçük yaş grupları için kaleme alınan masalarda hikâyeye daima iyinin başarısıyla, güzel bir sonla bitirilmelidir (Şirin, 2000). Anlatılan hikâyede gelinen son, çocuğun değer yargılarına ters düşmemelidir. Hikâyeler toplumsal değerlerin çocuğun yaşantısında yerleşmesine de neden olur. Bu yüzden her masal içinde yaşadığı toplumun değerlerini ya da evrensel değerleri içinde barındırır. Fakat içerikte bu, kör göze parmak şeklinde didaktik bir üslupla yer almamalı, çocuğa verilecek olan mesaj hikâyeyi bastırmamalıdır. Masalı oluşturan fikir ideolojilerden, peşin hüküm, inanç ve hurafelerden uzak olmalıdır. Aksi halde anlatılan masal didaktik ve sıkıcı bir esere dönüşerek çocuğu kendinden ve doğal olarak kitaplardan soğutabilir. Özellikle çocuğun düşünerek verilmek istenen mesaja ulaşması, kıssadan hisse çıkarması hedeflenmektedir.

Günümüzde kaleme alınan masalların sorunlarından biri de seçilen konuların çocuğun dünyasına hitap etmemesidir. Büyük şehirde yaşayan ve köy hayatını hiç tanımayan çocuklara anlatılan masalın köyde geçmesi çocukla anlatılan hikâyeye arasına ciddi mesafe koymaktadır. Masalarda gerçekçi mekânların çok detayına girmek yerine masal atmosferi içinde her çocuğun kolayca kendini koyabileceği mekânları tercih etmek gerekmektedir. Bu yüzden hem yerli hem de yabancı masalarda mekânın detaylarına pek girilmemekte, mekândan masala

hizmet edeceği miktarda yararlanılmaktadır. Bunun aksini tercih eden masalların çocukların bir kısmına hitap edemeyeceği bir gerçektir.

Ortaya çıkış maksadı ne olursa olsun günümüzde masallar çocukların eğlenmesi, eğlenirken de hem eğitim hem de gelişimi yönüyle çocuklara yardımcı olması için kullanılan materyallerdir. Doğal olarak her masal ortaya çıkarken çocuğun ruhsal ihtiyaçlarını göz önüne alarak hazırlanmalı ve sunulmalıdır. Masala konu olan hikâye ve kahramanlar çocuğun ruhsal ve algısal gelişimine destek olmanın yanında hayatı anlamasına da yardımcı olmalıdır. Yine içerikte yer alan hikâyede iyi davranışların ödüllendirilmemesi kötülüklerin de cezalandırılmaması çocuğun değer yargılarında uyumsuzluk oluşturabilir. Bazı kötü karakterlerin hatalarını anlamaları ve değişim/dönüşüm yaşamaları da çocuğun doğru değer yargılarını oluşturmaya destek olacaktır. Her masal bir yaş grubuna hitap eder. Masalların çocuğa sunumunda yaş grupları arasındaki gelişimsel farklar dikkate alınmalıdır. Aksi takdirde masal çocuk için sıkıcı ve çekilmez bir zaman dilimi anlamına gelir. Bu durum aynı zamanda çocuğun kitaplarla arasına mesafe koymasına da neden olabilir. Bu yüzden bir masalda içerik kısmının hedeflerinin iyi saptanması ve hikâyenin kahramandan zaman ve mekâna kadar hemen her karesinin bu ihtiyaçlara göre tasarlanmasının zaruri olduğunu söyleyebiliriz.

Dil ve üslup özellikleri.

Masallar çocuklara dil ambalajıyla ulaşır. Resimlemeler, vinyetler, tasarım ve illüstrasyonlar çocuklara hitap eden bu kitaplar için çok önemli olsa da üslubuyla çocuğu kendine bağlayamayan, ona dil zevkini vermeyen metinler kalıcı olamazlar. Bu yönüyle masallar daha çok söyleyişteki ahenkle kendi gücünü gösterir. Bunda masalların sözlü kültür geleneğinin içinde yer almasının da etkisi vardır elbette. Bu yüzden dil ve üslup bir masalın kalıcı olması, anlatılabilmesi ve gelecek nesillere taşınması için oldukça önemlidir.

Edebî yönden zayıf, üslup ve içerik olarak çekici olmayan hiçbir çocuk kitabı klasik olamaz. Anderson, Grimm masalları gibi eserlerle Dede Korkut gibi halk edebiyatı ürünlerinin klasik haline gelebilmesinin en önemli nedeni konularının ilgi çekici, eğlendirici olmalarının yanında üslup ve dildeki ustalıklarıdır (Şirin, 2000).

Kaleme alınan masallarda dikkat edilmesi gereken en önemli meselelerden biri eserin hitap ettiği yaş grubuna uygun olmasıdır. Çocuklar kelimeleri anlamaya ve konuşmaya başladığı dönemde çok az kelime bilgisine sahiptir. Zaman içinde sosyal hayatla birlikte ana dilini öğrenen çocuk, yaşıyla orantılı bir şekilde kelime dağarcığını da artırmaya devam eder. Çocuğun öğrendiği kavramlar ve irtibat kurduğu nesnelere arttıkça kelime dağarcığı da artar. Bu yüzden 1-3 yaş arasındaki bir çocuğa sunulacak hikâyedeki kelime sayısı ve zorluğuyla 4-7 yaş arasındaki çocuğa sunulacak hikâyelerdeki aynı olmamalıdır. Yaş grubuna göre kelime seçimine dikkat etmemek ya çocuğun metni anlamaması ya da seviyesinin altında olduğu için hikâyeden sıkılması sonucunu doğurur.

Bu konuda yaş aralıklarına göre çocukların dili kullanım becerileri şu şekildedir: 18 aylık çocuklar 5-20 kelimeyi anlamlı olarak kullanabilirken 18 ay 2 yaş arası çocuklar 2 kelimelik cümleler kurabilir. Hayvan seslerini taklit etmeyi de çocuk bu dönemde öğrenir. 2-3 yaş aralığında vücuda ait organlar tanınır ve isimleri öğrenilir. Bu yaşta normal bir çocuğun 450 civarında kelime dağarcığı olsa da çocuk birkaç kelimelik kısa cümlelerle kendini ifade eder. Büyük küçük kavramlarını bu yaşlarda öğrenmiş olur ve 3-4 temel rengi tanımlayabilir. 2-3 yaş aralığındaki çocuklar ise aynı masalı ya da hikâyeyi defalarca dinlemekten hoşlanır ve çoğul ekini kullanmaya başlar. 3-4 yaş aralığında artık bir hikâyeyi ya da masalı anlatabilir. Çocuğun bu dönemdeki kelime hazinesi bin kelimedir fakat 4-5 kelimeli cümleler kurarak derdini anlatır. Bazı şiir ve tekerlemeleri bu yaşta ezberleyerek okuyabilir. 4-5 yaş aralığındaki çocuklar ise cümlelerindeki kelime sayılarını 4-5 kelimeye kadar çıkarmışlardır.

Renkleri, şekilleri ve sayıları tanırlar. Bu dönemde çocukların normalde kelime dağarcığı 1500 civarındadır. 5-6 yaş aralığındaki çocuklarda ise 2000 kelimelik bir sözcük dağarcığı vardır. Bu yaşlarda nesnelere hangi maddeden yapıldığını bilir ve 5-6 kelimelik uzun cümleler kurarak derdini anlatabilir. Adresini ve telefon numarasını söyleyebildiği bu yaşlarda çocuklar, sağ sol kavramlarını, haftanın günlerini sırayla söyleyebilir (Polat, M. A, 2016).

Yaş gruplarına göre çocuğun sahip olacağı kelime dağarcığı o yaşa hitap eden eserlerin hangi özelliklere sahip olması gerektiğini gösterir. Dili zamanla öğrenen çocuk kendi yaş grubuna göre değerlendirilmeli ve masallar ona göre gözden geçirilmelidir. Yazarları, hitap ettikleri yaş gruplarına göre kelime dağarcığına dikkat etmeleri gerekmektedir. İçerik hazırlamada olduğu gibi dil ve üslupta da yaş aralıklarının üstünde ve altında kalan metinler çocuk için ya anlaşılmaz ya da sıkıcı hale gelebilir.

Kelime dağarcığıyla birlikte cümlelerin uzunluğunun, devrikliğinin ya da soyutluğunun yine yaş grubuna uygun olmasına dikkat etmek oldukça önemlidir. Alt yaş gruplarındaki çocukların uzun cümlelerde dikkatinin dağılabileceğini bilmek, kurulacak cümlelerde buna bilhassa özen göstermek çocuk yazarlarının bilmesi gereken hususlardandır. Devrik cümlelerin kullanımında da bu kıstaslara dikkat edilmelidir. Gramer bakımından düzgün cümlelerin kurulması çocuk masallarında önemlidir (Şirin, 2000). Çünkü çocuk bir yandan masalı kendi birikimiyle okurken bir yandan da o masaldan dili öğrenir. Bir çocuğa dilini öğreten en önemli materyal masallar ve çocuklar için kaleme alınan hikâyelerdir. Yazarlar bunu bilerek hem dil gramer bakımından doğru kullanmalı hem de çocuğun kelimelerle bağını doğru şekilde kurabilmesinin yolunu açabilmelidir.

Çocuklar küçük yaşlarda kendilerine okunan masalları oyun olarak görürler. Okumaya başladıkları ilk zamanlarda da eğlenceli metinlere daha çok ilgi gösterirler. Çocuk için okuma bir eğlencedir. Kuru, sıkıcı ve didaktik anlatım çocukların ilgisini çekmez. Çocuk için kaleme

alınan bir hikâyenin birinci kuralı metnin çocuğu eğlendirmesidir. Bu da akıcı ve hareketli bir üslupla mümkün olabilir. Çocuk fitratına uygun metinlerde tekerlemeler, aliterasyonlar ve söz oyunları öne çıkar. Çünkü küçük yaştaki beyinlerin dili anlama biçimleri de oyun gibidir. Çocukların en çok tercih ettiği anlatımlar kendi üsluplarına yakın olanlardır. Bu yüzden çocuklar kitap olarak da bu tür eserleri tercih ederler (Sever, 2007). Yüksek sesle okunduğunda kulağa hoş gelen, ritmik seslere sahip olan metinler çocuklar tarafından en çok sevilenlerdir (Şirin, 2000). Bunu sağlayan dil imkânları da aliterasyon, asonans, yansımalar, tekrarlar gibi ses olaylarıdır. Akan bir derenin “şırıl şırıl” şeklinde anlatılması çocuğun hem kulağına hem de hayal gücüne hitap eder. Bu tür dil imkânlarının yanında bazı sözcüklerin bilinçli bir şekilde farklı kullanılması da çocukların dili bir oyun gibi görmesini sağlar ve onları eğlendirir.

Bu dil olaylarının yanında masalların başında yer alan tekerlemeler çocuğu en çok cezbeden, hayal gücünü en çok harekete geçiren unsurlardır. Zaman içinde kalıplaşmış ifadeler olan tekerlemelerde hayal öne çıkar, ses tekrarları ve ahenk üst seviyededir. Kafiyele edalarıyla metnin müzikalitesini artıran tekerlemeler yıllar yılı çocukların diline pelesenk olduğu için masallarda da yerleri hazırdır. Tekerleme masallar için öyle hayati bir unsurdur ki hemen hemen bütün masallar onunla başlar. “Bir varmış bir yokmuş”, “Evvel zaman içinde kalbur saman içinde”, “develer tellal iken pireler berber iken, ben ninemin beşiğini tıngır mıngır sallan iken” masalların başında yer alan tekerlemelerden bazılarıdır. Bunu anlatıcı çocuğun ruh halini ve ihtiyacını gözeterek değişik şekillerde söyleye de bilir. Bir de masalların ortasında ve sonunda yer alan tekerlemeler vardır. Hikâyenin ortasında yer alan tekerlemeler genellikle hikâyenin ağırlaştığı, durağanlaştığı bölümlerde hikâyeyi canlandırır ve dikkati toplar. Çocuklar bu tekerlemeleri şiirselliklerinden dolayı daha çabuk ezberler ve sokak oyunlarının da bir parçası haline getirir. Masalların son bölümünde ise “gökten üç elma düşmüş” şeklinde kalıplaşmış ifadeler yer alır. Bu ifadeler masalın sona erdiğini gösterirken

bir yandan da dua yerine geçer. İyi niyet bildiren bu son bölümler neredeyse bütün masallarda birbirine benzer.

Masallarda kullanılan dil içeriğe bağlı olarak gelişir. İçerik dile olanak sağlarsa dil daha ahenkli hale gelebilir. Söz gelimi kahramanların durumu, diyalogları dil unsurlarını besler. Bununla birlikte çocuklar için kaleme alınan masallarda kahramanların ve anlatılan konunun aşırı duygusal bir üslupla ele alınması doğru değildir. Çocuklarda acıma duygusu zaten üst safhadayken hikâyenin anlatımında duygusal bir dil benimsemek çocukta arabesk duyguları artırır (Zivtci, 2007). Bu yüzden masallarda ölüm, ayrılık, hastalık gibi unsurların çocuğun ruh haline uygun olarak ayarlanması, kullanılan üslubun çocuğun hassasiyeti göz önünde bulundurularak dengelenmesi gerekmektedir.

Biçime dayalı özellikler.

Çocuklar için hazırlanan masal kitaplarında dil, üslup ve içerik kadar önemli olan bir diğer konu kitapların biçim özellikleridir. Kitaplarda biçime dayalı özellikler; yazı büyüklüklerinden puntoya, satır aralıklarından kitap boyutlarına, kâğıt kalitesinden resimlemelere geniş bir kapsamı içinde barındırmaktadır (Şirin, 2007). Çocuk kitaplarında kitabın içeriğiyle birlikte boyutları arasında bir orantı olmalıdır. Çocuklar için hazırlanan kitaplar yaş gruplarına göre farklı ebatlara sahip olabilir. Konularına göre farklı puntolar da çocukların hoşuna gidebilmektedir. Genel olarak bakıldığında bir çocuk kitabının kolay okunması, resimlerinin konuyu yansıtmaması, çocuğa hitap etmesi ve çocuğun kitabı yanında taşıyabileceği boyutlarda olması mühim unsurlar arasında sayılabilir (Şirin, 2000). Kitabın dış özelliklerine bakılacak olursa ilk başta çocuğu kendine çeken kapaktır. Kitabın içini çocuğun taşıması ve hor kullanmasına karşı koruyacak olan kapağın estetik olması kadar sağlam olması da önemlidir. Dil yönünden ilgi çekici ve içerik yönüyle çocuğa seslenen kitapların

baskılarının da aynı özende olması gerekmektedir. Çocuğun yanında taşıyamayacağı ve yaş grubuna göre açıp okuyamayacağı kitaplar içerik yönünden ne kadar iyi olursa olsun eksik kalacaktır.

Kitap kapağı çocuğun kitaba karşı bakışını etkileyen ilk ve en önemli unsurdur. Henüz okuma yazma bilmeyen çocuklara büyükler tarafından seçilen kitaplara bakıldığında renkli kapaklı, bol resimli kitapların tercih edildiği görülecektir. Çünkü çocuğu kitaba alıştırarak olan çocukla kitap arasında kuvvetli bir bağ kurulmasını sağlayan ilk adımlardır. Kapak bir görsel uyaran olarak okuru kitaba çeken ilk unsurdur. Bu yüzden iyi kitaplar iyi kapaklarla okura sunulmayı hak etmektedir. Çocuk kitaplarının gösterişli, selefyon baskılı kapaklarla çocuğa sunulması, kapağın üzerinde çocuğu kitaba çekecek renklerin ve resimlerin yer alması, kitap başlığının kapakta ilgi çekici bir punto ve fontla basılmış olması kitabın görselliği ve çocuğun kitapla iyi bağ kurabilmesi açısından önemlidir (Şirin, 2000).

Çocuklara özel hazırlanmış masal kitaplarında içte kullanılan kâğıdın kalitesi de önemlidir. Çocuklar kapakla görsel olarak kurduğu bağı içerikteki sayfalarla dokunarak kurarlar. Sayfaların yazıyı okumayı zorlaştıracak kadar parlak kâğıtlardan olması da doğru değildir fazlaca kalitesiz bir kâğıt tercihi de. Çocuk kitaplarında kullanılacak kâğıdın en az ikinci hamur ve mat olması tavsiye edilmektedir. Özellikle küçük çocuklarda kâğıdın kalitesine özen göstermek ayrıca önemlidir (Şirin, 2000).

Çocuk kitaplarında kâğıt kalitesinin yanında kullanılan font ve punto (yazı büyüklüğü) da şekil olarak değinilmesi gereken unsurlardandır. Çocuklar için tercih edilecek fontların okunaklı olmasına ve yazı büyüklüklerinin hitap edilen yaş grubuna göre ayarlanmasına ayrıca dikkat edilmelidir. Kaliteli bir kâğıda basılmış kötü font ve dengesiz puntolar kitaba verilen bütün emekleri boşa çıkarabilir. Buna örnek verilecek olursa okul öncesi çocuklarda harf büyüklüklerinin Word belgesi formatında 18-22 veya 12-16 olması tavsiye edilmektedir

(Gönen, Uludağ, Gonca, Fındık ve Tüfekçi, 2014). Bu harf büyüklüğü çocuğun yaşı arttıkça daha da düşürülebilir. İlkokul birinci sınıftan üçüncü sınıfa kadar uzanan yaş aralığında bulunan çocuklar için hazırlanan kitapların harf büyüklüklerinin 12 puntodan küçük olması çocuğun metni okumasını zorlaştırır. 10 punto büyüklüğündeki harfler ise ancak dört ve beşinci sınıf öğrencileri için hazırlanan kitaplarda kullanılabilir. Ortaokul öğrencileri için de 10 punto normal bir harf büyüklüğü sayılabilir (Şirin, 2000).

Font ve puntolarda yapılan ayarlamaların ardından sayfa yüzeyinin kullanımındaki oranlara dikkat etmek gerekmektedir. Çocuklar yetişkinler gibi uzun metinleri sıkılmadan okuyamazlar. Okuma ile ilk bağlarını kurmaya çalışan çocuğu kitaba çeken daha sonra değineceğimiz resimleme ve sayfa tasarımıdır. Çocuklar için tasarlanan kitaplarda sayfa boşluklarının yetişkin kitaplarına göre biraz daha geniş olması beklenir. Örneğin okul öncesi çağıdaki çocuklara özel hazırlanmış kitaplarda sayfaların sadece $\frac{1}{4}$ 'ünün yazı olması uygun görülmektedir. Sayfalarda geriye kalan $\frac{3}{4}$ 'lük bölüm ise boşluk ve resimlemeden oluşmalıdır (Gönen vd. 2014).

Çocuk kitaplarının olmazsa olmazlarından biri de resimlemelerdir. İllüstrasyonlar ve vinyetlerle süslenmiş sayfalar hem çocuğun ilgisini çekmekte hem de sanat ve estetik bakış açısının oluşmasına katkı sağlamaktadır. 1-7 yaş arasındaki çocuklara hitap eden “Resimli Kitaplar” ayrı bir kategori olarak değerlendirilmektedir. Resimlendirilmiş çocuk kitaplarının hepsi bu türün içinde yer almaz. Resimli kitaplarda çok az metin yer almakta bazen de hiç metin bulunmamaktadır (Şirin, 2000). Bu tür kitaplarda resimler yoluyla çocuğun hikâyeyi kavraması amaçlanır. Çocuk kitaplarında resimleme üç amaçla yapılmaktadır. Bunlardan ilki süsleyici resimlerdir. Bu tür resimlerin hikâyenin içeriğiyle birebir örtüşmesi beklenmez. Bu resimlemeler hikâyenin tasarım olarak ferahlaması, bunun yanında çocuğun estetik duygularının gelişmesine katkı sağlaması amaçlanır. Maksadına göre ikinci resimleme türü

metni açıklayan ve yorumlayan resimlerdir. Bu resimlemeler içerikle örtüşmelidir. İçerikte çocuğun hayal gücüne destek olmak, konuyu pekiştirmesini sağlamak amacıyla kullanılan bu çizimler hikâyenin bir parçası olmalıdır. Bunun haricinde bir üçüncü resimleme, metni tamamlayıcı olarak kullanılır. Bu tür resimlerin metinle birebir aynı konuyu aktarması gerekmez. Bu amaçla kullanılan resimlerde dikkat edilmesi gereken en önemli unsur kullanılan resmin metnin tekrarı değil tamamlayıcısı olmasıdır (Şirin, 2000). Çocuklar için çizilen resimlerde dikkat edilmesi gereken en önemli husus bu resimlerin görsel estetik olarak çocuk dünyasına ters düşmemesidir. Çocuğun estetik algıyı kazanabileceği bu eserlerin hazırlanması ve basılması sırasında bu yüzden oldukça titiz davranılmalıdır. Bununla birlikte çizilen resmin çocuğun hayal dünyasını kısıtlamamasına, hikâyeyi somutlaştırmamasına dikkat edilmesi tavsiye etmek mühimdir. Günümüzde teknik imkânlar kitapları renkli basmaya uygundur. Fakat kötü çizimler, alakasız renkler çocuğun okuduğu metne bir şey katmayacaktır. Çok renkli ve gösterişli kötü resimlerden iyi çizilmiş ve çocuğun dünyasına hitap eden siyah beyaz resimler her zaman daha çok tercih edilir (Şirin, 2000).

Çocuk kitaplarında resimleme yaş gruplarına göre farklı yoğunlukta ve evsafa olmalıdır. Okul öncesi çocuklar için hazırlanan kitapların resim yoğunlukları okuma yazma bilmedikleri için daha fazla olmalıdır. Yaş ilerleyip okuma yazma oranı arttıkça resimlemelerin oranı azalmalı ve kitapta yazı daha yoğunlaşmalıdır. Çocuk kitaplarında diğer öğelerde olduğu gibi resimlemede de çocuğun gelişimsel ihtiyaçları göz önünde tutulmalıdır. Okul öncesi çocukların hikâyelerinde nesnelere onların bildikleriyle sınırlı olması gibi resimlemede de amaç çocuğun nesne ile kelime arasında somut bağlar kurmasını sağlayabilmektir. Somut olarak başlayan kitap resimleri zaman içinde soyut bir düzleme kayarak, renklerin de tercihen azaltılmasıyla çocuğun hayal gücünün gelişmesine katkı sağlamalıdır (Gönen vd. 2014). Hangi yaş grubu için düşünülürse düşünülün çocuk kitaplarında resimleme metnin bir parçası olarak konulandırılmalıdır. Metni tamamlamayan,

çocuğun algısal ya da gelişimsel sürecini iyi okuyamayan vinyet, illüstrasyon ya da çizimlerin hiçbiri amacına ulaşamaz. Çocuk kitaplarındaki resimlemenin asıl amacı çocuğun sanatsal bir paydada edebiyata yönelmesi, hikâyeye bağ kurmasıdır. Buna hizmet etmeyen resimlemeler ne denli sanatlı ve orijinal olursa olsun başarılı sayılamazlar.

Masal Türleri

Kümülatif masallar.

Zincirleme masallar, küçük ve önemsiz olayların art arda dizilerek halkalar halinde meydana getirdiği masallardan ibarettir. Bu masalarda halkalar sıkı bir mantık bağıyla kenetlenmişlerdir. Anlatı bu halkaların (olaylar ve masal kişileri) sayısı ölçüsünde uzar; genel olarak çok uzun olmaz, süratli bir tempo ile yürütülür. Çok kez, anlatı bir yerden sonra ters yön izleyerek son olaydan baştakine, ya da maceraya son karışan kişiden ilkinde doğru yürütülür. (Bilkan, 2009, s. 22-23) Zincirleme masalarda sıkı bir mantık bağıyla birbirine bağlanan, küçük ve önemsiz bir dizi olay art arda sıralanır.

Mizahi Masallar

Bu masal türünün eski adı “Latife” olup kısa komik hikâyeler ile fıkraları içine almaktadır. Kıvrak zekâ örnekleri ve mizahi unsurlara sahip olan bu masal türünün kolay anlaşılır bir yapısı vardır. Bu nedenle hem yetişkinlerin hem de çocukların ilgisini çekmeyi başarmıştır (İşnaş, 2011).

Hayvan Masalları

Bu masal türünde kahramanların hemen hepsi hayvanlardan oluşmaktadır. Kaynağının Hindistan olduğu düşünülen bu masal türünün amacı ders vermek olup hayvanların

kişileştirilip konuşurularıyla okura/dinleyene ileilmek istenen mesaj ileilmektedir (İşnaş, 2011).

Kahramanları hayvanlar olan masallardır. Bütün hayvanlar masallarda yer alabilir. Bazen insanların da görüldüğü bu masallarda hayvanlar, insanlar gibi konuşur ve onları temsil ederler. Bazılarında açıkça söylenen, fakat hepsinde bulunan bir ders vardır. Bu tür masalların en eskileri anonimdir. (Sakaoğlu, 1981, s. 184). Tarih boyunca birçok toplum tarafından işlenmiş olan hayvan masallarının belki de bu kadar çok üzerinde durulmasının sebeplerinden birisi ders verici özelliğidir. Aynı zamanda hayvan masallarının ders vericiliği dışında normal masallara göre kısa oluşu da kayda değer bir unsurdur. Bu anlatım daha da somutlaştırmak istenirse, Ali Berat Alptekin'in hayvan masallarına ilişkin belirlediği özellikler değerlendirilebilir.

Bu özelliklere göre:

1. Genellikle hayvan masallarında kalıplaşmış ifadeler olarak adlandırabileceğimiz formel unsurlara rastlanmaz.
2. Olaylar, şahıslarla hayvanlar arasında geçer, bazen de kahramanların tamamı hayvan olabilir.
3. Masal metinleri birden fazla olay üzerine kurulmuştur.
4. Genellikle olağanüstü kahramanlar (dev, cadı, cin, vb.) yoktur.
5. Olaylarda bir bütünlük söz konusudur.
6. Bu tür masal metinleri genellikle kısadır.
7. Gerçekle ilgileri yok denecek kadar azdır (Alptekin, 2005, s. 16).

Sihirli Masallar

Kahramanları ile gerçek hayatta karşılaşamayacağımız, mekân ve zamanı olağanüstü öğelerden oluşan masallardır. Cin, peri, dev, canavar vb. olağanüstü varlıkların maceraları ve mücadeleleri anlatılır.

Bu masallar çocukların duygusal gelişimini olumsuz yönde etkilediği konusunda eleştirilse de büyük mücadeleler sonucu zafere ulaşılma, zorluklara karşı mücadele etme, azim ve sabır gibi kavramları öğretmesi açısından önemlidir (İşnas, 2011).

Gerçekçi Masallar

Masal kahramanlarının, olayların, mekânın ve zamanın gerçeğe daha yakın olduğu masallardır. Bu masallarda padişah, fakir kız-genç, yoksul aile vb. arasında yaşanan serüvenler ve mücadeleler konu olmaktadır ki bunlarla günlük hayatımızda da karşılaşmamız muhtemeldir.

Bu tür masalarda genellikle bir zıtlık söz konusudur; fakir-zengin, iyi-kötü, güçlü-zayıf, padişah-halk vb. Bu zıtlık durumunda iyi olanın, zayıf ya da fakir olanın galip gelmesi çocuğun dikkatini hayatta hep dürüst ve iyi olunması gerektiğine çekmektedir (İşnas, 2011).

Çocuk Edebiyatının Diğer Yazılı Türleri

Anı

Anı türü, Yazın Terimleri Sözlüğünde (1974) “Bir kimsenin görüp geçirdiği olayları, durumları ve yaşantıyı saptayan yazı. Toplumun yaşantılarını, tarih olaylarını yansıtmaları bakımından çok önemlidir.” şeklinde tanımlanır. Belli bir kişi tarafından kaleme alınan tür

olarak anı, kişisel olayları aktarması kadar toplumsal ve tarihî olayları anlatması açısından da önem arz etmektedir.

Bilmece

Bilmece kelimesi, Edebiyat ve Söz Sanatı Terimleri Sözlüğünde (TDK, 1948), “Kapalı bir şekilde söylenerek ve ondan ne kastedildiği sorularak yapılan söz oyunu.” şeklinde tanımlanır. Sedat Sever (2008), bilmece türünün çocukların hayal dünyasına seslendiğini ve onlara “kurmaca bir dünya” sunduğunu ifade etmektedir. Bir çeşit zekâ oyunu olan bilmeceler, dilin zenginliklerini kullanarak çocuğu eğlendirir.

Bazı bilmece örnekleri şöyledir:

“İnim inim inler / Bin kişi dinler. (Davul)” (Başgöz ve Tietze, 1999, s.287’den akt. Sever, 2008).

“Altı pınar, içilir / üstü çayır, biçilir. (Koyun)” . (Davul)” (Başgöz ve Tietze, 1999, s.230’dan akt. Sever, 2008).

“Keser sapı, kendi yapı, bir ağacın beş budağı.” (Tezel, 2000, s.5’ten akt. Sever, 2008).

Biyografi

Yaşam öyküsü, Yazın Terimleri Sözlüğünde (1974) “Bir kişinin soyu, doğumu, yetişimi konusunda toplu bilgi veren yazı.” şeklinde ifade edilmektedir. Tanımdan anlaşılacağı üzere, biyografi (yaşam öyküsü) türü tek bir kişinin hayatını ele alan ve ayrıntılarıyla anlatan bir yazı türüdür. Çocuk edebiyatı içinde biyografi, çocukların

kendileriyle özdeşleştirebilecekleri bir kişinin yaşam öyküsünü öğrenmeleri açısından önemlidir.

Türk çocuk edebiyatı içinde biyografi türüne örnek olarak Gülsüm Cengiz tarafından kaleme alınan ve Andersen'in hayatını anlatan Masalcılar Masalcısı isimli kitap verilebilir.

Çeviri Eserler

Çeviri çocuk edebiyatı, Türk edebiyatı tarihinde 19. yüzyılın son yarısında oluşturulan bir alan olarak görülmektedir. 19. yüzyılın tarihî ve toplumsal olayları düşünüldüğünde, çeviri çocuk edebiyatının “çağdaşlaşma, yeni bir toplum yaratma” gayeleriyle ortaya çıktığı söylenmektedir (Sever, Dilidüzgün, Neydim ve Aslan, 2009, s.147). Buradan yola çıkılarak söylenebilir ki, çocuk edebiyatı sosyolojik gelişimler ve olaylarla etkileşim hâindedir.

Türk çocuk edebiyatı tarihinde çevrilen ilk eserler Robinson Cruseau (Daniel Defoe), Gulliver (Jonathan Swift) eserleridir. Ezop'un masalları, Jules Verne'in kitapları da çeviri çocuk edebiyatında önemli yer tutmaktadır.

Destan

Masal türünde olduğu gibi, destan türünün de kurgusunda ve üslubunda düşsel bir dünyanın hâkimiyeti vardır. Onu masaldan ayıran fark ise, tamamen düş dünyasında geçmiyor olması ve gerçek dünyayla etkileşim içinde olmasıdır. Destanlarda, gerçek dünya ile düşsel dünyanın uyum içinde olduğu görülür.

Türkçe Sözlük, destan sözcüğünü şu şekilde tanımlar: “1. Tarih öncesi tanrı, tanrıça, yarı tanrı ve kahramanlarla ilgili olağanüstü olayları konu alan şiir, epope.” (TDK, 2016) Tanımdan da anlaşıldığı gibi, destanlar esas olarak olağanüstü başarıları olan kahramanları anlatır. Bu kahramanların başından geçenler anlatılırken yer verilen tarihsel olaylardan (doğal

afet, savaş, göç gibi) yola çıkılarak olayların hangi zaman diliminde ve nerede geçtiği de belirginlik kazanır. Bu sebeple destan türünün mekân, zaman ve kişiler açısından gerçek dünyayla bir bağlantısının olduğu söylenebilir (Sever vd. 2009, s. 109-110).

Türk edebiyatında destan türüne örnek olarak Oğuz Kağan Destanı, Manas Destanı, Bozkurt Destanı ve Ergenekon Destanı verilebilir. Yakın tarihte yaşanmış büyük toplumsal olayların anlatıldığı ve bir kişi tarafından yazılmış “yapma destan” türüne ise Üç Şehitler Destanı (Fazıl Hüsnü Dağlarca), Kurtuluş Savaşı (Nazım Hikmet), Battal Gazi Destanı (Behçet Kemal Çağlar) eserleri örnek verilebilir.

Drama

Dram kelimesi Edebiyat ve Söz Sanatı Terimleri Sözlüğünde (1948) “1. Trajedi veya komedi nev’inden sahne eseri. 2. Trajedi ile komedi arasında karma bir sahne eseri.” şeklinde tanımlanmaktadır (TDK, 1948). “Drama, dram sanatının doğaçlama unsurlarla zenginleştirilmiş; şiirsellikten ziyade hayati; hayata dönük (küçük olay kesitleri) bir alt disiplini olabilir.” (Maden, 2010). Drama etkinlikleri sayesinde çocuklar, taklit ederek ve verilen rolleri canlandırarak kendilerini ifade etmenin aktif bir yolunu elde etmektedirler. Özellikle eğitim alanında, drama, öğretilmek istenen içeriği aktarmak için kullanılır.

Efsane

Efsane türü; halk hikâyeleri, masallar, destanlar gibi sözlü gelenek ürünlerinden biridir. Bu türde fantastik ve gerçeküstü unsurlar yoğun bir biçimde kullanılır. Efsanelerin nesilden nesle aktarılabilmesi için çok iyi kurgulanmış olması gerekmektedir (Bilge, 2012). Edebiyat ve Söz Sanatı Terimleri Sözlüğünde (1948) efsane türü, “Bir tarafı az çok tarihe dayanmakla beraber inanılmaz olgularla süslü olan halk hikâyesi.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Hasan Latif Sarıyüce, Anadolu Efsaneleri isimli kitabında bazı efsaneleri derleyerek kaleme almıştır.

Fabl

Fabl kelimesi, Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük'te "Kahramanları çoklukla hayvanlardan seçilen, sonunda ders verme amacı güden, genellikle manzum hikâye, öykünce." şeklinde tanımlanır (TDK, 2016). Tanımda görüldüğü üzere, fabl türü de gerçekliğin dışına çıkarak düşsel bir dünya kurgusu yapar ve çoğunlukla eleştirel olan ders verici bir sonla biter. Fabllarda genelde günlük hayatın içinden konular seçilir ve hayvan ya da bitkilerin kişileştirilmesiyle anlatım oluşturulur.

Fabl türünde eser veren en önemli isim, Fransız yazar La Fontaine'dir. Türk edebiyatında ise Recaiade Mahmut Ekrem ve Ahmet Mithat Efendi fabl çevirileri yapmışlardır (Sever vd. 2009).

Gezi Yazısı

Gezi yazıları, gerçek hayattan izler taşıyan, gezilip görülen yerler hakkında kaleme alınan yazılardır. Çocukların görmedikleri yerler hakkında bilgi edinebildikleri, içinde buldukları çevre dışındaki mekânlarla ilgili meraklarını giderdikleri, çoğu zaman eğlenceli bir üslupla yazılan türdür (Nas, 2002'den, akt. Tokgöz, 2004).

Türkiye'de çocuk edebiyatının önemli isimlerinden biri olan Gülten Dayıoğlu'nun Bambaşka Bir Ülke Amerika'ya Yolculuk, Efsaneler Ülkesi Çin'e Yolculuk, Kangurular Ülkesi Avustralya'ya Yolculuk gibi başlıklardan oluşan dokuz adet gezi yazısı kitabı bulunmaktadır.

Hikâye

En temel öğeleri kişiler, olay ve durum, yer olan (Kavcar, Oğuzkan ve Aksoy, 2007, s. 94) kurmaca metin türüdür. Öykü türünün ele aldığı olaylar, kişiler ve yerler gerçek hayattan alınmış gibidir. Öykü, Yazın Terimleri Sözlüğünde (1974) “Tasarlamaya ya da gözleme dayanan bir olayı anlatarak okuyucuda ilgi ve beğeni uyandıran ve çoğu kez ancak birkaç sayfa tutan yazın türü.” şeklinde tanımlanır. Öykülerde öncelikle kişi ve olay hakkında kısaca tanıtım yapılır, ardından gerilim bölümüne yer verilir. Oluşturulan gerilim çözüme kavuşturularak sonuç bölümü yazılır (Sever vd. 2009).

Türk edebiyatında çocuklara hitap eden öyküler yazan isimlere Gülten Dayıoğlu, Nezihe Meriç, Sevim Ak, Fatih Erdoğan, Muzaffer İzgü, Mavisel Yener, Aytül Akal örnek verilebilir.

Piyes

Türkçeye Fransızcadan geçmiş olan piyes kelimesi, Türkçede Batı Kökenli Kelimeler Sözlüğünde (2015) “Oynanmak için yazılmış eser, tiyatro eseri veya oyunu, oyun” şeklinde tanımlanmıştır. Çocuklar için yazılan piyeslerin eğitici ve öğretici yanları ön plandadır. Genellikle okullarda müsamere ve sınıf içi etkinliklerde oynanmak üzere kaleme alınırlar.

Türk edebiyatında Münir Hayri Egeli; Yiğit Hamza, Yörük Emine gibi piyesler kaleme almıştır. İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun da Küçük Şehitler, Edirne Muhasarası gibi piyesleri bulunmaktadır.

Roman

Roman, Edebiyat ve Söz Sanatı Terimleri Sözlüğünde (1948) “Nesrin hikâyeleme türlerinden, bir veya birkaç kitap meydana getirecek uzunlukta büyük hikâye.” şeklinde

tanımlanmaktadır. Tanımdan da anlaşılacağı üzere, roman türünde olaylar geniş zaman dilimlerini kapsar. Romanın ana olayını oluşturan kurgunun yanında yan olay olarak isimlendirilen farklı olaylar da bulunabilir. Çocukları hedef alan romanlarda kullanılan dil, oluşturulan kurgu ve üslup, çocuğun gelişim özelliklerine, ilgi ve ihtiyaçlarına hitap edebilmelidir. Çocuk romanları; duygusal romanlar, serüven romanlar, mizahi romanlar, hayvanlar ve doğa ile ilgili romanlar şeklinde farklı başlıklar altında toplanabilmektedir (Sever vd. 2009, s. 126-136).

Türk edebiyatında çocuk romanlarına örnek olarak Gülibik (Çetin Öner), Şimdiki Çocuklar Harika (Aziz Nesin), Dolunay Dedektifleri (Mavisel Yener), Yeşil Kiraz (Gülten Dayıoğlu) gibi eserler verilebilir.

Şiir

Edebiyat ve Söz Sanatı Terimleri Sözlüğünde (1948) şiir, “Seslerde, taylamlarda ve uyumlarda gösterdiği güzel bağdaşmalarla ve taşıdığı hayal, duygu ve fikir buluşlarıyla bizde canlı duygulanmalar izlenimler ve heyecanlar uyandıran nazım veya nesir halindeki edebiyat türü.” olarak tanımlanır. Çocuk kitabı yazarı Mavisel Yener, şiir türünün çocuk ruhuna en yakın türlerden biri olduğunu söyler. Ona göre şiir, çocuğun duygusal dünyasına hitap ettikçe ve kendi çevresinden bir şeyler bulmasına imkân sağladıkça içselleştirilmeye müsait bir türdür (TDK, 2014, s.503). Şiir, çocuğun dile olan hassasiyetini artıracak, hayal gücünü geliştirecek ve kavramsal gelişimine katkı sağlayacak türlerden biridir.

Türk edebiyatında hedef kitlesi çocuk olan ilk şiir kitabı Tevfik Fikret’in 1914 yılında kaleme aldığı Şermin’i sayılmaktadır. Ayrıca Fazıl Hüsnü Dağlarca, Cahit Külebi, Cahit Zarifoğlu gibi isimler de çocuk şiiri yazan önemli isimlerdendir.

Tekerleme

Tekerleme, Türk Dil Kurumu Yazın Terimleri Sözlüğünde (1974) “1. Daha çok, masalların başında bulunan uyaklı giriş sözleri. (Çoğu zaman “bir varmış, bir yokmuş” diye başlar.)” şeklinde tanımlanan türdür. Sedat Sever’e göre (2008) “Sayışmalar-oyun tekerlemeleri; ses tekrarları, uyaklı yapıları ve sözcük oyunları gibi özellikleriyle, çocuğun gülmece dünyasının bir dışavurumu gibidir.” Tekerlemelerdeki kelimelerin ritimli ve kafiyeli oluşu çocukları eğlendirir. Masalarda ve oyunlarda kullanılmasıyla tekerlemeler, çocuğun günlük hayatında yer edinmiştir. Tekerlemelerde çocuğun hoşuna giden unsur, dilin farklı yönlerinin gösterilmesi ve kullanılan dilin zenginliğidir. “Benzetmeler, uyaklar, redifler, zıtlıklar, yansımalar, ikilemeler vb.” (TDK, 2014, s.450).

Tekerleme türüne örnek olarak; “Çık çıkalım çardağa, yem verelim ördeğe, ördek yemini yemeden, ciyak ciyak demeden, aktım baktım, baktım çıktım, çıkardım.” (TDK, 1985, s.336’dan akt. Sever, 2008) tekerlemesi verilebilir.

Tiyatro

Çocuklar için tiyatro türünü Oğuzkan (1974) “Çocuklar için yazılmış eğitsel ve eğlendirici oyunlar oynayan; sahne düzeni, oyuncuların tutumu ve oturma yerleri bakımından çocukların gereksinme ve ilgilerini karşılayacak biçimde kurulmuş olan tiyatro.” şeklinde tanımlar. Tanımdan da görüleceği üzere, tiyatro türünün çocuklara yönelik olan hâlinde, çocuğun ihtiyaç ve ilgileri ön plandadır. Tiyatro yazarı Ülkü Ayvaz, tiyatro türünün çocuklar için vazgeçilmez olduğunu söyleyerek çocuğun sosyal ilişkilerini, ruhsal ve zihinsel gelişimini, kültürel birikimini destekleyeceğini ifade etmektedir (TDK, 2014, s.705). Bu söylemlerden yola çıkılarak denebilir ki, tiyatro türü çocuğun hem ilgi ve isteklerini karşılayan eğlenceli bir tür hem de gelişimini destekleyen bir araçtır.

Bölüm III: Bulgular ve Yorum

Ahmet Ümit'in Masalları

Ahmet Ümit 80'li yıllardan bu yana birçok roman kaleme almış ve polisiye alanında haklı bir şöhrete sahip olmuştur. Kalem aldığı polisiye romanlarla birlikte Ümit'in iki adet de masal kitabı mevcuttur. Masal Masal İçinde ve Olmayan Ülke adlı bu masallar Ümit'in çocukken annesinden dinlediği masallardır. Her iki masal da halk muhayyilesinde uzun zaman içinde meydana gelen masallardan mülhem kaleme alınmıştır. Yazar bu iki masalı kendi üslubunca yeniden kaleme almış, hikâyeleri yeniden yazmıştır. Bunu yaparken de söylem ve ses bakımından sözlü masal geleneğinden kopmamaya dikkat etmiştir. Metinlerarası ilişkiler bağlamında incelenecek olursa edebiyatımızca yazarların halk anlatı geleneğinden etkilenmenin Ahmet Ümit'te ilk olmadığını söyleyebiliriz. Ömer Seyfettin'in de bazı hikâyelerinin farklı varyanslarına Anadolu'nun farklı yörelerinde rastlayan Aziz Kılınç'ın (2007) çalışmasına göre, bu tür alıntılar ya da esinlenmeler Kubilay Aktulum'un Ortakbirliktelik ilişkileri içinde "anıştırma"ya dâhil edilebilir (Aktulum, 1999'dan akt. Kılınç 2007). Zaten Ahmet Ümit de her iki kitabının başlangıcında hikâyelerin halk anlatısından etkilenerek kaleme alındığını açıkça ifade edilmektedir. Özellikle Olmayan Ülke'nin baş kısmında yazar tarafından yapılan izah hem kitapların hangi kaynağa dayandığı hem de bu masalların yazar tarafından niçin kaleme alındığı izah etmektedir:

Masal Masal İçinde'yi 1995 yılında yazmıştım. O kitap, yazarlığımın köklerinin anneme kadar uzandığının bir kanıtıydı. Gerçekten de beni yazar yapan olguların başında okuduğum kitaplar, yaşadığım hayat kadar, belki de hepsinden daha fazla annemden miras kalan anlatma yeteneği gelir. Asıl mesleği terzi olan annemin kız çıraklarını eğlendirmek için anlattığı masalların, romanların, film hikâyelerinin arasında büyüdüm ben. Doğduğum andan itibaren içine düştüğüm bu sözlü anlatı etkinliği, belki de

yaşamımı en çok etkileyen edebiyat deneyimi oldu. Belki de diyorum, çünkü bütün bir çocukluk dönemine yayılan o sürecin gerçek etkilerini bugün bile kestirmem oldukça güç. Bu etkiyi fark etmem için, yeniden Antep'e gitmem, yeniden annemin o muhteşem masallarını dinlemem, yeniden çocuk olmam gerekti. O coşku dolu geri dönüşün ilk ürünü olmuştu Masal Masal İçinde. Annemden dinlediğim anonimleşmiş bir masalı, kendimce derleyip düzenleyerek, kendi üslubumca kâğıda dökmüştüm.

...

Olmayan Ülke'yi yazmama yol açan nedenler tam olarak bunlar mı, bilmiyorum, ama öteden beri masal dinlemeyi, masal okumayı, masal düşlemeyi sevmişimdir. Tabii annem Terzi Fatma'nın katkılarını küçümsemeyelim, çünkü Olmayan Ülke'nin ilk anlatıcısı, ilk esinleyicisi de odur. Bu masalı ona anlatan isimsiz masalcıyı da unutmayalım. (Ümit, 2014)

Masal Masal İçinde

Biçimsel özellikler (boyut, kâğıt, kapak, cilt, sayfa düzeni, harfler, resimler).

İncelediğimiz bu kitap, Doğan Egmont Yayıncılık, 2011 yılındaki ilk baskısıdır. Bilindiği üzere mezkur kitabın ilk özgün baskısı 1995 yılında Cem Yayınları tarafınca basılmıştır. Kitabın biçimsel özellikleri ve teknik bilgileri şöyledir:

Basım Yılı ve Baskı: 2011, 1. Baskı.

Yayınevi: Doğan Egmont Yayıncılık

Yayına Hazırlayan: Nüket Amanoel

Kapak Tasarımı: Bahar Giray

Grafik Uygulama: Havva Alp

Resimleyen: Murat Bingöl

Resim Sayısı: 1 Kapak Resimleme – 6 Tam Sayfa Resimleme

Boyut: 18x13,5

Kâğıt: 80 gr, 1. Hamur.

Kapak: Kuşe

Cilt: Lak parlak

Sayfa Sayısı: 143 + 4

İçerik özellikleri (konu, olay örgüsü, karakter, dil ve anlatım, iletiler).

Ana ekseninde genç bir padişah ve onu çok seven, çocukluk arkadaşı vezirin öyküsü anlatılmıştır. Masal, içinde iç içe girmiş beş farklı masalı barındırır. İlk ana masamız Masal Masal İçinde'dir. Kendi içerisinde bölümlerde bunu şu başlıklar takip eder: Şapkacı'nın Anlattıkları, Müezzin'in Anlattıkları, Demirci'nin Anlattıkları, Kuyumcu'nun Anlattıkları, Köradam'ın Anlattıkları.

Masal Masal İçinde kitabının özeti.

Halkının refahı için uğraşan, onlara pek çok lütuflarda bulunan padişahın çocukluk arkadaşı vezirle başından geçen olayı konu edinmektedir. Şahın zaafından yararlanan kapıkulları, onu sürekli övüp durmaktadır. Yersiz bu övünçler, çocukluk arkadaşı olan baş veziri üzmektedir. Yine şahın etrafının dalkavuklarla sarılı olduğu bir gün baş vezir dayanamaz, dostuna gerçeği söylemeye karar verir. Nefis bu ya, başta şah çok kızar, cömertlik konusunda kendisinden daha iyilerin bulunmasına. Lakin dostu olduğu için öfkesini yutar, baş vezirin anlattığı misali kanıtlamasını ister.

Baş vezir olan sadık dost da teklifte bulunmuş: “Köradam’ın oturduğu kent bir günlük yolda, isterseniz tebdili kıyafet eyleyip varalım yanına. Ne olup bittiğini kendi gözlerinizle görün.” der. Teklifin kabulüyle iki dost yola koyulur. Baş vezir olan iyi dostun iddiası ise şöyledir: Komşu kentte yaşayan bir köradam, kendisine her vurana bir kese altın verir. Üstelik her vurmada da fazlasıyla huzur bulur.

Varıp giderler bu cömert amanın yanına. Bu sırrını öğrenmek isterler. Evvela uzaktan adam izlerler, nasıl davranacaktır, diye. Gözlerler ki söylenenler doğrudur. Merak ederler ki bu hâlin sırrı nedir? Yanına düşerler cömert köradamın, sırrı sorarlar kendisinden. Fakat adam cevabı vermek için kendisinin merak ettiği başka bir sırda dair haber getirmelerini ister bu ikiliden: “İki gün uzaklıktaki yaşar bir kuyumcunun sırrını getirirseniz ben de size sırrımı açarım.”

Merak değil mi bütün kapı ardında olanları bize fısıldayan. Bu iki dost da merak eylemiş köradamın gizini ve köradamın meraka düşüren gizi. Düşmüşler yeniden yola, kuyumcunun sırrını açmaya. İki gün iki gece yol aşmışlar, kuyumcunun bulunduğu yere ulaşmışlar. Yine ileriden izlemeye başlamışlar kuyumcuyu. Köradamın merakı sahiciymiş, kuyumcu garip hareketler yapıyor, sattığı bir malı son anda satmaktan vaz-geçip geri çekiyormuş. Bununla da yetinmiyor tavuk yumurtası büyüklüğünde altını çekiçle tuz buz ediyor imiş. Meraklar bir iken iki olmuş. Varmışlar yanına kuyumcunun, sormuşlar bu hâle sebep nedir diye. Cevap mı? Cevap gizi iki iken üç eylemiş elbette. “Varın gidin,” demiş kuyumcu ve eklemiş, “Yakın beldedeki demircinin mühim bir gizi var. Sırlı da bir hâli. Onu öğrenip bana anlatır iseniz, ben de size kendimi gizimi söylerim.” İki dost hâllerinden memnunmuş. Saraydaki tekdüzelikten ise iç içe geçmiş pek çok gizin peşine düşmüşler. Belâ deyip yola koyulmuşlar yine bir giz ardına.

Yola düşen ancak yolu aşar derler, öyle de olmuş. Varmışlar demircinin yaşadığı kente. Bulmuşlar işinde mahir demirciyi çarçabuk. Ahali de takdir etmiş liyakati lakin işi yapmadığını artık iletmişler kendisine. Varıp yanına olayın aslını öğrenmek istemişler. Tam o vakit şahit olmuşlar demircinin gizine. Sebebi sorduklarında ise yine bir giz peşine düşeceklerini bilmiyorlarmış. Cevap, yine bir gize götürmüş şah ile veziri. Gizi yaman müezzinin sırrını öğrenip bana iletin, ben de kendiminkini size vereyim demiş mahir demirci.

Dört gün dört gece yol aşmışlar müezzinin yaşadığı yere. Arayıp bulmuşlar müezzini. Arayan bulur elbet. Hâlleşmişler evvela, ikramlarını kabul etmişler müezzinin afiyetle. Onca seyahatin ardından güzel de bir istirahat etmişler ve sorularını sormuşlar. Ne ola ki gizinin sebebi? Cevap sırların son halkasına çıkmakta imiş: Şapkacıya. Beş gün beş gece mesafe uzaktaki şapkacıya varıp gidin, onun gizini öğrenip bana ünleyin, ben de kendiminkini size anlatırım. Giz giz içinde, masal masal içinde. Bir düğüm çözüldükçe diğerleri de art arda çözülecektir. Son durak, düğümlerin çözüleceği ilk duraktır. İlk durağı aşmanın tek yolu son durağa varmaktır. Bunca maceraya değmesi için yine düşmüşler yola. Varmak için şapkacıya.

Şapkacının tek şartı varmış elbet gizini anlatmak için, buraya gelene kadarki bütün duraklarda rast geldikleri gizler çözüldükçe gelip hepsini kendisine anlatmalarını istemiş. Kabul etmiş iki arkadaş. Başlamışlar şapkacıyı dinlemeye.

Şapkacı, yaşadığı kentin kenar mahallelerinden birinde doğmuş. Zengin bir hayatları yok imiş. Babası marangozlukta mahir imiş, lakin oğlu bu işe pek yatkın olmadığından onu usta bir terzinin yanına vermiş çırak olarak. Kabiliyetiyle kısa zamanda işin inceliklerini ustasından öğrenmiş, kahramanımız. Kalfa olmuş, ustası hiç düşünmeden dükkânı ona bırakıp gitmeye dahi başlamıştı. Gel zaman git zaman dükkânın karşı tarafındaki cumbalı evdeki hanenin kızına abayı yakmış, şapkacı. Gözünü oradan alamıyor, akli bir dakika dahi başka

tarafıta tutamamaya başlamış. Sevdasına maniyymiş maddi imkânlar. Biri yüksek bir eşrafin kıızı, o ise bir terzi çırağı imiş.

Yılların tecrübesi ustası ırağındaki garip hâlleri sezmiş, azıcık sıkıştırmış. ıracak da dökülmüş içindekileri. Ustası da varıp isteyelim, demiş. ıracak umutsuz olsa da ustanın dediği çıkmış, güzel kıızı şapkacıya vermişler.

Düğün hazırlıklarında ustası yine bırakmamış çırağını, elinden geldiğince destek olmuş. Düğün olmuş, muratlar nihayete ermiş. Lakin kısa zaman sonra bir savaş patlak vermiş, kolunda derman olan her er, cepheye koşmuş. Savaş pey yaman geçmiş. Uzunca müddet yemeden içmeden uzak, zor şartlarda vuruşmuş. Sonrasında esir düşmüş bizim şapkacı, ardından mezatta köle olarak satılmış insafsız bir toprakbeyine. Bey için uzunca zaman, zorluklar içinde evvela tarlada çalıştı. Sonra bileğindeki altın bileziğın vesilesiyle çiftliğe terzi oldu. Uzunca zaman sonra içindeki özleme yenik düşüp kaçmayı denedi. Lakin kısa zaman sonra yakalandı. Epey vakit eziyet gördü, aç susuz bırakıldı. Kavuşma günü umuduyla ayakta kalmaya çalıştı. Toprakbeyinin ölümüyle kurtulmuştu, sevdiklerine kavuşacaktı. Dile kolay, on yedi yıldır uzak idi hanımından. Sevinçle koyuldular yola. Tam kırk gün sürdü yolculuk. Vuslata çok az mesafe kala vakit gece olduğundan bir kervansarayda konakladılar. Fakat dayanamadı şapkacı, hemen yola koyuldu gece vakti. Nasılsa bildiğ, aşınası olduğu sokaklardı. Damlarda hep sevdiklerini, hısımlarını gördü. Muhabbetle aştı hanesine gelene kadar yolları. Evine geldiğ vakti gördüklerine inanamadı. Damda bir yatak seriliydi. Yatakta iki kişi. Üzüntüyle ve hayal kırıklığıyla yatağa yaklaşıp bakar, üzüntüsü daha da artar. Gözbebeğ, gözünün nuru eşi, yatakta genç bir adam ile yatmaktaydı. Evvela bu ikisini öldürmek istemiş kahramanımız, belindeki bıçağa davranmış. Sonrasında karısının da uyanmasıyla elindeki bıçağı yere atıp dere kenarına doğru koşmuş. Orada sabaha kadar ağlamış. Asıl dram sabahında ortaya çıkmış. Kadın, kaçıp giden kocasının peşinden gelmiş, dereye bırakmış kendini. Tabi birlikte yattığı genç de onun peşine. İki de orada emanetlerini

teslim etmiş. Etrafta konuşanlardan öğrenmiş ki karısı sadakatle onu beklemiş, diğer yatan genç de doğumundan dahi haberi olmadığı oğlu imiş. Üzüntüsüyle yollara vurmuş uzunca süre kendini. Pazardaki o hâlinin sebebi de ne zaman mallarını satacak olsa, kalabalığın arkasında hanımı ve oğlunu görmesi imiş. Ancak şapkacıyı bu hâlden ölüm kurtarır imiş. Buna kani olan padişah ve vezir, orada bırakıp beş gün beş gece uzaklıktaki müezzine doğru yollanmışlar. Lakin daha çözecekleri onca giz var imiş. Varıp koyulmuşlar müezzine doğru yola, diz kırıp hanesinde dinlemişler hikâyesini müezzinin. Müezzin başlamış anlatmaya:

Müezzin, iki yıl kadar evvel sabah ezanını okumaya hazırlanırken ilkin hissetmiş takip edildiğini. Akabinde ilerleyen zamanda bu his kimi vakitler yine düşmüş içine. Âdeti olduğu üzere, ezanı minareden okumadan evvel etrafında bir tur atar, sonrasında okur imiş. Sonra bir gün olağanüstü bir şey olmuş ve bir Zümrüdüanka kuşu onu alıp kaçırmış başka bir diyara. Perilerin oturduğu yere. Oradan çetin bir imtihana tutulmuş. Lakin nefesine yenik düşüp bu imtihanı kayıp etmiş. Ne vakit minareye baksa, o kuşu gördüm ümidiyle oraya koşmakta. Müezzin'in anlattıkları içini yakmış şah ve vezirin. Üzülmüşler hâline, hele ki sevda hasretine düşmüş olması, daha da üzmüş ikiliyi. Sonra yola koyulma vakti gelmiş. Daha sırada demircinin gizini çözmek gerekiyor imiş.

Demirci, işinde oldukça mahir bir kimseydi. Küçük yaştan itibaren demiri, âdeta kâğıda şekil verir gibi rahatlıkla işlemektedir. Bir gün atölyesinde çalışırken eşinin yaptığı güzel tavuk yemeğini getirir oğlu. Afiyetle yiyecektir yemeği lakin demirciliğin geleneğindedir, eğer ısınmış demir soğur ise, işlenemez. Tekrardan baştan başlamayı gerektirmektedir. O da evvela işini bitirmeye karar verir, sonrasında yemeği afiyetle yiyecektir. Lakin yemek geldiğinde o sırada dükkânın dışında bir kedi belirmiştir. Kedi, evvela yemek vermesi için tehditkâr gözlerle bakmaktadır demirciye. Usta ise onu kovmak için uğraşmaktadır. Birkaç kez uğraşır, kovmaya çalışır. Kedi ısrarlıdır. Ne kadar gitse de gerisin geri döner, demircinin dibine varır. Mahir demirci onunla uğraşmaktan tezgâhının

soğuduğunu fark eder ve işine dönmekten vazgeçer, yemeğe yönelir. Kedi ise pes etmez, baştaki tehditkâr bakışları bırakır, bu kez yalvaran gözlerle ustanın dibine ısrarla gelir. Sinirleri git gide artan usta, kediye dersini vermek istemektedir. İçindeki öfkeye yenilip oracıkta acımasız bir plan yapar. Kedinin güvenini kazanmak için öncesinde bir iki parça önüne atıp yemesini sağlar. Güveni iyice sağlayıp yakınına geldiği bir anda elindeki örsü kafasına indirip kediyi oracıkta öldürmek ister. Beyni patlayan kedi sağa sola koşuşturup kanlar içinde bir oraya bir buraya savrul-maktadır. Bu dehşetli sahneyi izleyen demirci, ne olacağını merakla beklemektedir. Çünkü kedinin kanı durmamakta, olanca gücüyle etrafı dolanmaktadır. En sonunda kanlar içindeki kedi bir anda siyah saçlı, yeşil gözlü bir kadına dönüşür. Neden böyle yaptığı hususunda adama hayıflanır durur, acımasızlığa bir anlam veremez. O sırada duvarda bir ışık belirip kapı açılır, siyah saçlı yeşil gözlü kız, oradan içeriye girer. İçeriden adama işaret yapıp, gelmesi noktasında onu da çağırır. Demirci ışığa yaklaştıkça ışık küçülmeye, daralmaya başlar. En son hamleyi yapacağı sırada kapı tamamen kapanır, demirci duvara çarparak kanlar içinde yere yığılır. Sonrasındaki zamanlar da bu böyle devam eder. Demirci ne zaman demiri harlasa, işlemeye başlasa, o sıra aynı ışık belirip yeşil gözlü kız duvardan gözüdür, ışıklar içinden onu çağırır. Tam koştuğu sırada ışık kapanmakta, usta da duvara çarpıp kanlar içinde yere yığılmaktadır. Biraz acıklı fazlaca acımasız bir hikâyedir bu. Vezir ve padişah hikâyeyi duyduktan sonra teselli vermeye çalışır, ardından kuyumcuya gitmek üzere yola koyulurlar. Sıra kuyumcunun anlatacaklarındadır. Varıp gelirler kuyumcunun yanına, başlarlar kuyumcunun dediklerini dinlemeye.

Kuyumcunun mesleğindeki mahareti çok eskilerden beri bilinmektedir. Kuyumcuzâdeler olarak tanınırlar. Babası, oğlunun geleneğin devamını getirmesini ister. Lakin gençliğinde pek hayırlı evlat olduğu söylenemez bölüm kahramanının. Ailenin tek çocuğu olduğu için oldukça şımarık idi kuyumcu. Gençliğine gelene kadar her dediği yerine getirilmiş, asla hayır denilmemişti. Bir gün babası yanına çağırarak, yaşlandığını, artık

mesleği öğrenmesi gerektiğini söyler. Ölümlü dünyadır sonuçta, her gelen göçecektir bir küçük altın götüremeden. Baba da oğlunun mesleği öğrenmesini, kendisi göçüp gitmeden bir altın bilezik takabilmesini istemiştir. Annesiyle haber salar evin babası, oğlunun uyanır uyanmaz dükkâna gelmesi hususunda. Lakin ilk gün dinlemez. Takip eden birkaç gün daha hayırdan uzak arkadaşlarına uyararak babasının sözünü dinlemez. Sonunda babası sinirlenir, iyi bir paylar evladını. Birlikte giderler sabah erkenden dükkâna. Lakin öğlene kadar çalışır ve yemek bahanesiyle çıktıktan sonra yine arkadaş kurbanı olarak onlara uyar. Hatta bu kez eve dahi gitmez. Dön diye yalvaran babasını gerisin geri çevirir acımasızca. Hazıra dağ dayanmaz diye ikaz etse de oralı olmaz, artık dilediğimce yaşamak istiyorum der, babası çaresiz kabul eder. O günden sonra hiç işe gitmez, babasının kendisine bıraktığı bütün harçlıkları harcar arkadaşlarıyla. Onların ellerini ceplerine hiç attırmaz, hep kendisi öne atlar ödenecek bütün hesaplarda. Hayırdan uzak, iyi gün dostları da en ışıltılı halleriyle yanında olurlar böylesi iyi günlerde. Hatta iyice zıvanadan çıkan dostlar (!), binbir bahane üreterek her geçen gün para koparmaya çalışırlar. Günlük harçlığı, bir evin aylık harçlığı kadarki miktarı dahi geçer. Lakin durmadan sürekli istemeye devam eder. Onların isteklerini karşılamak için ne kadar ahlaktan uzak yol varsa onlara başvuracaktır hiç düşünmeden. Tabi en sonunda bir gün hırsızlık yaparken yakalanır. Öyle değil midir, hırsızlar önünde sonunda yakalanacaktır. Burada olmasa dahi büyük mahkemede hiçbir şey kaçıramayacaklardır. Babası, oğlunu gördüğü bu günden sonra gitgide hastalanır ve yakın zamanda ona vasiyet bırakarak vefat eder. Hazıra dağ dayanmaz, servet, tıpkı babasının dediği gibi biter, aç açıkta kalır evlat. Sonunda babasının vasiyetini uygular, babası ölmüş olmasına rağmen ona güzel bir ders verir. Dışarıdan sırlı görülen halleri, iyi gün dostu olduğunu gördüğü arkadaşlarına ders vermek üzere takındığı hal olduğu anlatır gelen misafirlerine. Şah ve vezir, hikâyeyi duyduktan sonra kalan sırrı aralamak üzere köradama doğru yola koyulurlar.

Köradam hırsının kurbanı olmuş bir kervancıdır. Epey büyük bir kervana sahiptir. Bir gün kapısı çalınır, bir ihtiyardır gelen. Al gel develerini yalnız başına, der ihtiyar. Adam olmasın. Tam kırk deve olsun, diye de ekler. Kervancı önce şüphelenir, acep hırsızlık mı yapacak, öldürecek mi diye. Yaşlı adam anlar durumu, bunların olmayacağını ekler. Sabahleyin erkenden koyulurlar yola. Varırlar bir dağın kıyına. İhtiyar bir şeyler söyler, bir şeyler mırıldanır. Kocamın dağın içine bir kapı açılır. İhtiyar ekler, buraya benim girmem yasaktır, der. Senin girmen gerekiyor. Lakin içeride seni korkutacak şeyler olacaktır. Onlar tamamen düşüncende gerçekleşecek. Korktukça artacak, cesaretlendikçe yok olacaktır. Öyle de olur. Söylenen her şeyi harfiyen uygulayan kervancı, kırk deve yükü altını alır. Lakin kendi yapına bir deve düşmektedir. Dayanamaz itiraz eder, daha fazlasına sahip oldukça daha fazlasını ister. Sonunda hırsına yenik düşer ve kör olur. Bu hikâyeyi dinler şah ve vezir. Akli başına gelir bunca imtihandan sonra koca padişahın. Yanına vezir alacaktır bütün bu insanları, dalkavuklara yol verecektir tez vakitte. Öyle de yapar. Ülkesinin refahı artar, mutlu mesut devam edilir hayata.

Masal Masal İçinde'de masal motifleri.

Geleneksel Motifler.

Masalın giriş kısmı geleneksel bir açış ile başlamakta. Saray, padişah, vezir, dalkavuk saray ahalisi göze çarpan ilk motifler. Sonrasında yola çıkıp tebdili kıyafet yola koyulmak, aşevlerinde karın doyurmak işlenen motiflerden bazılarıdır.

Köradamın bulunduğu meydan geleneksel sosyal motiflerdendir. Büyükçe bir pazarın kurulduğu meydana gelir halk alışverişini halledebilmek için. Kuyumcunun bulunduğu kentte, olayların geçtiği meydan, bir diğer geleneksel sosyal motifin işlendiği yerdir. Pazar yerinde mezatın olması, atölyesinden ustalıkla işlenmiş altını getirmesi, bunu açık artırma ile satacak olması örneklerdendir.

Mahir demirci, onun atölyesi, atölyesinde ustaca laleli sümbüllü at nallı işlemeli demirler içtimai hayata dair işlenen motiflerdir. Demirciliğe dair bütün hazırlık safhaları ve ince işçiliğe dair küçük detaylar içeride işlenmiştir. Bilek gücüne dayalı esnaf sisteminde yer alan bir gelenektir, Adı anılır, hatırı sayılır bir usta olmak. Demircinin de gayelerinden biriydi bu işi yaparken böylesi maharete ulaşmak. (s. 82). Demirci, kendi hikâyesini anlattığı kısımda, eski esnaflık geleneğine atıfta bulunmuştur: “Bizde gelenektir, iyi demirci elindeki demiri soğutmaz.” (s. 83)

Müezzinin yaşadığı kentte kimi dinî geleneksel motifler işlenmiştir. Müezzin, cami, minare, öğle ezanı vakti bunlardan ilk göze çarpanlardır. Nikâh kıyılmadan evvel birbirinden uzak tutulmaları geleneksel aile motifine atıfta örnek gösterilebilir.

Şapkacının içinde olduğu olaylara baktığımızda masal boyunca pek çok geleneksel motifi içinde barındırdığını görüyoruz. Evvela onun bir usta elinde maharetle işlenmiş oluşu, geleneksel usta-çırak ilişkisine güzel örnekler. Akabinde ustası, çırağının bütün evlilik süreçlerinde bulunması, ona kız isteme faslında en önde yer alması motifin güçlüce işlendiğini bize göstermektedir. Pazar yeri motifi, kız isteme faslı de bölüme dair verilecek örneklerdendir.

Altın işinde babadan oğula geçme geleneğiyle Kuyumcuzâde olarak anılan ailenin masalda geçen reisi baba, oğlunun bu işi kendisinden sonra yapmasını istemektedir. Usta-çırak ilişkisi burada da görülmektedir. Ayrıca, kuyumcunun arkadaşları düşüncesizce sürekli kuyumcudan para istedikleri bir dönem, onları dost zannedip geri çeviremeyen kuyumcu bir yola başvurmuştur: anneye baskı. O sırada karşımıza bir aile geleneği daha çıkmakta, zor günler için para saklamak (s. 105). Annesi, kefen parası diye de anılan zor gün parasını, oğluna kıyamayıp verecektir. Ayrıca o dönemin meslek erbaplarınca bilinen sırlara dair kimi şeyler de işlenmiştir.

Mitolojik Motifler.

Anka kuşu, perikızı, peripadişahı ve buldukları diyar mitolojik motiflere ilk örneklerdendir. Perikızı hayal üstü bir varlıktır. Dünyadan birine aşık olması, bu aşkın imkânsız olması mitolojik mitin bilindiği şekliyle işlendiğini göstermektedir. Söylenen sözlerle dağın açılması, dağın içinin hazine dolması ve içinde hayaletlerce korunması.

Hayvanlar.

Zümrüdüanka kuşu, mitolojik canlılardandır. İnsanlarla dost olabileceği gibi insan üstü varlıkların sözünü dinlemektedir. Perikızı ile sevdiği müezzin arasındaki irtibatı sağlamak en önemli vazifesidir. Bunu da hiçbir vakit aksatmadan yerine getirmektedir.

Yasaklar.

Perikızı, kendi diyarına gelen müezzine yaklaşamayacaktır. Yani birbirlerine dokunmaları hiçbir surette mümkün değildir. Çünkü peripadişahı, insanı iyi tanımaktadır. Kızına liyakatini ölçmek için insanoğlunun önüne en zor tahammül edeceğini düşündüğü yasağı çıkartmıştır.

Köradama ait masaldaki ihtiyar adama dağı açma yetkisi verilmiş olsa da dağa girmesi yasaklanmıştır.

Sihir

Köradam masalında ihtiyar, bir şeyler okumuş kapılar açılmış, bir şeyler okumuş kapı kapanmıştır.

Ölüm.

Ölüm motifi işlenmiştir Masal Masal İçinde adlı kitapta. İkinci kısmı teşkil eden ve bu kısmın kahramanı olan şapkacı, yaptığı bir hata neticesinde oğlunu ve eşini kaybetmiştir. Ustasının teşvik ve desteği ile gençliğinde sevdiğiyle evlenmiştir şapkacı. Lakin aniden patlak

veren savaş ve sonrasında yaşananlar sevdiklerinden uzak kılmıştır kahramanı. Başına geldik onca olay, onca tutsaklık vb. pek çok hadiseden kurtulup tam on yedi yıl sonra tekrardan kavuşmuştur ailesine. Lakin kavuştuğu gün, sabırsızlığı sebebiyle yeniden kaybetmiştir hem eşini hem oğlunu...

Ölüm motifi, kuyumcunun anlattıkları bölümünde de geçmektedir. Kahramanın babası, oğlunu hırsızlık yaparken yakaladıktan sonra gitgide üzüntüye gark olur. Sonrasında artan üzüntüsü yatağa düşmesine sebep olur, gün geçtikçe kötüye gider. Sonunda oğluna vasiyetini bırakarak vefat eder.

Harikuladelikler.

Masal kahramanı padişahın köyüne bir gün bir gece uzaklıkta bulunan Köradam, masalda göze çarpan ilk harikuladeliğe sahiptir. Mezkur kişi, ensesine her vuran kişiye bir kese altın vermekte ve eklemekte: “Oh! Hak müstahakkını buldu.”

Kuyumcunun hâli, harikuladeliklerden biridir. Pazara kocaman bir altın getirmesi ki tavuk yumurtası büyüklüğünde, bunu mezata çıkarması evvela normal hadiseler. Akabinde sattığı anda gördükleri, kızarak o altın parçasını tuz buz etmesi, sonra satın alan kişiye kızıp bütün altını kalabalığa dağıtması masaldaki olağanüstü muammalardandır.

Demirci ustası bir diğer olağanüstü olayın sahibidir. Her sama çalışma isteği ile dükkânını açar, bu usta. Önlüğünü giyer, ocağını yakıp demir nar gibi kızarıncaya kadar ocak üstünde bekletir. Tava gelen demiri örsün üzerine güzelce yerleştirir, çekici eline alır ki elindekileri fırlatarak karşı duvara koşuverir. Karşısında duvar değil de kocaman bir kır alanı varmışçasına atar kendini. Sonrasında sert kayaya çarparak yere yığılır.

Vezir ve şahın uğradığı duraklardan birisi müezzinin bulunduğu kenttir. Müezzin, yaşadığı bir olay neticesinde artık camiye uğramaz. Lakin öğle ezanı müstesna. Bu vakitte camiye yakın bir yerden gözlerini minareye dikip öylece donakalır. Sonrasında koşarak minareye yönelir. Canhıraş merdivenleri tırmanır. Sonrasında perişan hâlde aşağıya iner.

Yukarıda ne yaşadı, minareye baktığında ne gördü ilk anda bilinmez, lakin gizin içine girilince bambaşka bir olay kendisini gösterir. Masalsı diyara giden, burada uzunca günler geçiren ve diyarın sakini olan perikızına âşık olan müezzin, sabırsızlığı sonucunda kayıp etmiştir sevdiğini. Cennet gibi bir yerdedir perikızının yaşadığı yer, ora ile irtibatı, efsanevi kuş anka gerçekleştirmektedir. Bütün bu olağanüstü, harikulade haller, müezzinin başına zamansızlığı yaşadığı bir anda gelmiştir.

Şapkacının yaşadıkları, kitaptaki bir diğer olağanüstülüktür. Pazar yerine ustaca işlediği şapkaları getirir kahraman. Evvela mezata çıkarır onları koca meydanda. Başta her şey normal gibi gözükür. Tam satışı yapacakken gözleri kalabalığın arkasında bir yere takılır şapkacının. O andan itibaren hiçbir şeyi, hiçbir sesi duymaz etrafındaki. Şapkacının acıyla gerilen yüzü etkileyici bir görüntüye şahit olduğu âşikar imiş. Akabinde bağırarak kalabalığın arasından koşar, kimsenin bilmediği bir yere doğru.

Köradamın kervanla kıyısına geldiği dağın kapısının açılması, içeride hayaletlerin olması bu bölümdeki harikuladeliklerdendir. Ayrıca tozu gözüne süren kahramanın gözlerinin her şeyi görmesi de ek olarak eklenebilir.

İmtihanlar.

Masaldaki ilk imtihan gizil bir şekilde yerleştirilmiş, vezirin imtihanıdır. Masalın hemen başında dalkavuklar padişahı övmektedir. O sırada vezir dayanamaz, yalanlara bir son vererek padişahı daha cömerdinin olduğunu söyler. Bunun üzerine iki kadim dost, yola koyulur aslı astarı var mıdır bu sözün diye, yerinde görebilmek üzere.

Köradam, gizini öğrenmeye gelen padişah ve vezire bir şart koşar, bir nevi onları bir imtihana tutar. Yaşadığı köye iki gün iki gece uzaklıktaki yere gitmeleri gerekmektedir. Oradaki kuyumcunun sırrını öğrenmeleri gerekmektedir. Öğrenip gelip o sırrı kendilerine ünlerlerse, o da gizini açacaktır yollara düşen ikiliye. Ayrıca altınları buldukları dağ, eşğine gelen herkese cesaret imtihanı yapmaktaydı.

Yanına ulaştıkları kuyumcu, masalın kahramanlarını yeni bir imtihana yollar. Bulunduğu kente üç gün üç gece uzaklıkta bulunan demircinin atölyesine varmalarını ve ustalığını konuşturmayan demircinin buna sebep olan sırrını öğrenmelerini istemiştir. Tabii, öğrenip gelerek kendisine anlatılmasını. Böylelikle yeni bir imtihan başlamıştır.

Varıp yanına geldikleri demirci, vezir ve şahı ayrı bir imtihana sokar: Buldukları beldeye dört gün dört gece uzaklıkta bulunan müezzinin gizemini öğrenip kendisine anlatacaklardır. İkili kabul edip koyulurlar yola. Akabinde öğrenirler müezzinin hayatını. Müezzin, artık vazifesini tam yapmamaktadır. Yalnızca öğle ezanında camiye gelmektedir. Onda da camiye yaklaşmaya yakın gözlerini minareden ayırmaz. Ta elli metre mesafeden başlar minareye bakmaya. Gelişigüzel bir bakıştan ziyade özlem dolu, minnet dolu bir bakışla minareye bakar ve koşarak merdivenlere yönelir. Minarenin kapısında içeri girer, hızla yukarı çıkar. Sonra yukarıda ne olduğu bilinmez aşağıya öyle perişan ve yıkılmış hâlde iner. Bunun gizemini çözmek, yeni bir imtihan olarak karşımıza çıkar. En ağır imtihan da burada başlar, minarede olduğu bir gün müezzin, Zümrüdüanka kuşu alıp götürür onu. Masalsı diyara. Perikızı âşık olmuştur müezzine. Diğer insanlardan farklı görmektedir kahramanımızı. Perikızının güzelliğine dili de gönlü de tutulmuştur genç müezzinin. Lakin biri insanoğlu, diğeri insan üstüdür. masalsı diyara giden müezzin orada âşık olmuştur. Perikızıyla birbirlerine sevdalanmışlardır. Lakin vuslata erebilmek için kırk gün asla birbirlerine dokunmamaları gerekmektedir.

İki kahramanın son imtihanlarına müezzin vesile olur. Beş gün beş gece mesafedeki şapkacı, kitaptaki son imtihandır. Şapkacı işinde oldukça mahirdir, birbirinden güzel şapkaları yapmaktadır. Lakin malları satmaya kalktığı vakit pazar yerinde bir şey görmüş gibi bağıra bağıra koşup gitmektedir. Bunu öğrenip müezzine ünlemesi hâlinde o da gizini anlatacaktır padişah ve vezire.

Olmayan Ülke

Biçimsel özellikler (boyut, kâğıt, kapak, cilt, sayfa düzeni, harfler, resimler).

İncelediğimiz bu kitap, Everest Yayınları, 2014 yılındaki ikinci baskısıdır. Bilindiği üzere kitabın ilk özgün baskısı 2011 yılında Doğan Kitap tarafınca basılmıştı.

Kitabın biçimsel özellikleri ve teknik bilgileri şöyledir:

Basım Yılı ve Baskı: 2014, 2. Baskı.

Yayınevi: Everest Yayınları

Yayına Hazırlayan: Cem Alpan

Kapak Tasarımı: Füsun Turcan Elmasoğlu

Resimleyen: Oğuz Demir

Resim Sayısı: 1 Kapak Resimleme – 1 Harita – 13 Tam Sayfa Resimleme

Boyut: 14x18,5

Kâğıt: 80 gr, 1. Hamur.

Kapak: Kuşe

Cilt: Lak parlak

Sayfa Sayısı: 176 + 4

İçerik özellikleri (konu, olay örgüsü, karakter, dil ve anlatım, iletiler).

Masalda büyücülerin ve insanların mücadelesi arasında gelişen bir imkânsız aşk anlatılmaktadır. Büyücülerin yaşadığı Hayal Ülkesi'nin padişahının oğlu ile insanların yaşadığı Akıl Ülkesi'nin padişahının kızı arasında cereyan eden imkânsız aşk, birçok maceradan sonra toplulukların kalplerindeki nefreti de yumuşatacaktır. Masal, 13 başlıktan

oluşmakta, hikâye doğrusal zamanlı olarak anlatılmaktadır. Masalın karakterleri insanlar ve büyücülerden oluşmuş, dil ve üslup yönünden yazar halk anlatısına yakın bir üslubu ve sade bir dil kullanmayı tercih etmiştir.

Olmayan Ülke kitabının özeti.

Mücadele her dönem var olagelmıştır. Zamanı ölçülen devirlerde de ölçülemeyen masallarda da... Bir iyi varsa muhakkak karşısında bir kötü bulunurdu. Yani muhakkak birbiriyle yenişmeye çalışan kimseler olurdu. İşte, Akıl Ülkesi padişahı da mücadelesini Hayal Ülkesi padişahıyla yapmaktaydı. Haftalarca sürmüştü savaş, Gül Ovası üzerinde. Sonunda kazanmıştı insan padişah. Yani Akıl Ülkesi padişahı. Ülkesinde halkının bağlılığı daha da katlanmıştı bu zaferden sonra. Günlerce eğlendiler, birlik içinde kutladılar bu galibiyeti. Padişah da sokaklarda, halkıyla oldu gönlünce. Yanlarındaki kerimeleriyle birlikte.

Kerimleri, Gök Hanım, Yer Hanım ve Su Hanım idi. Bunları çok seviyordu padişah. Merhametinin, sevgisinin yarısını halkına bağışladıysa, kalan yarısı bu üç kızındaydı. Tabi bunu belli etmeden yapmaya gayret ediyordu. Hatta bu üç kızından da en küçük olan Su Hanıma karşı, diğer ikisine göre daha fazla idi şefkat ve muhabbeti. Çünkü bu kızı, vefat eden hanımı gibiydi aynı, duruşu, bakışı... Lakin bunu da belli etmeden içinde yaşamaya gayret ediyordu.

Zaman akıp geçiyor, doğanlar büyüyor ve toprak olup ebediyete intikal ediyor. Aşinalık ise günbegün olan şeylere insan gözünü kör ediyor. Şaha da böyle olmuş. Büyüyüp serpilken kızlarını görmemiş, onları hâlâ küçücük, henüz büyüme çağında olan kimseler gibi görüyormuş. Kızlar bu durumdan şikâyetçiymiş, edeplerinden ötürü bunu dile getiremiyorlarmış. İş, sarayın sevilip sayılan kişisine düşmüş: Dadı Kadına. Bir usulünü bulmaya çalışmışlar, karpuz simgesi üzerinden. Fakat üç kez denemelerine rağmen anlatamamışlar meramlarını. Sonunda Dadı Kadın çıkmış karşısına, dile getirmiş meramı,

göstermiş nasıl bir yol izleneceğini. Haklılığını önce kontrol etmiş padişah, sonra hak vermiş bu muteber kadına. Derhal köprü kurulacak, dört bir yandaki genç, eğitilmiş bekâr gençler bu köprü üzerinden geçecek. Padişahın kızları, beğendiği, evlenmeyi dilediği gençlerin kucaklarına köprüden elmaları bırakacaktı. Büyük ve ortanca kızların zaten bir sevdikleri vardı. Onlar, sevdalandıkları gençleri gördükleri gibi elmaları bırakmışlardı. İşin garibi küçük kızdaydı. Üç sefer art arda elmasını bir ayağı topal, bir gözü kör bir eşeğe atmıştı. İlk ikisini vezir ve dadının müdahalesiyle affeden padişah, üçüncü atıştan sonra sinirlenmiş ve isteğin yerine getirilmesini istemişti. En küçük kız isteği yerine getirilmiş, bir ahır kurulmuş ve eşek ile burada yaşamasına müsaade edilmiştir. Herkesin eşek olarak gördüğü aslında Büyücü Kral'ın oğluymuş. Adı Rüzgâr imiş büyü bilen bu yakışıklının. Yaptığı büyü sebebiyle herkes onu eşek olarak görmekteymiş. Ahıra kapandıklarında eğer sırlarını kimseye söylemediği takdirde kavuşma ihtimalleri artacağını söylemiştir Rüzgâr. Sık dişini demektedir sevdiğine. Aslında evvelinde intikam için gelmiştir buraya, lakin Su Hanım'ı görünce bütün her şeyi unutmuştur. Büyük ve ortanca prenseslerin düğününde yedi büyük yarışma yapılacaktır. Ona katılıp hepsini kazanarak gönlüne girecektir padişahın, böylece kızını ondan isteyebilecektir. Plan böyledir. Ahırdan kurtulmak için öncesinde eşek öldü rolü yaparak yalan söylemiştir. Oradan kurtulunca babasından af dilemiştir. Ertesi gün davullar gümbürdemesiyle yarışmanın başlayacağı duyurulmuştur.

Padişah, erkanyla locadaki yerini almış. Emri verdiği gibi yarışmalar başlamış. Tıpkı planlandığı gibi olmuş, ilk iki yarışmayı, güreş ve cirit atma yarışmasını Rüzgâr kazanmış. Her iki yarışma sonunda da padişah, dileğini sormuş yedi yarışma sonunda söyleyeceğim demiş kendine güvenerek dileğini. Kabul etmiş padişah.

Rüzgâr'ın efendice duruşu ve yakışıklı oluşu herkesi etkilemiş. Hatta en büyük prenses ve ortanca prenses hayranlıktan gözlerini alamamışlar. Kardeşlerine sürekli baskı yapmışlar, neden böylesine atmadın elmayı diye. Baskılara dayanamamış küçük prenses. Anlatıvermiş

her şeyi bir bir. Rüzgâr'a verdiği sözü unutarak. Küçük prenses ablalarını tembihlemiş olsa da onlar bir dakika beklemeden babalarına yetiştirmişler bu haberi. Babaları bir plan kurmuş, kılıç savaşının sonunda yorgun düştüğünde yakalamaya niyetlenmiş büyücünün oğlunu. Lakin yiğit delikanlı, savuşturmuş bu tuzağı. Güzel sözler etmiş hep padişaha hem kızına. Sonra da inceden hayıflanarak ayrılmış oradan. Uçmuş sevdiğinden güvercin olup. Su Hanım bu ayrılığa dayanamamış tabi. Hemen düşmüş yollara, Hayal Ülkesine doğru sevdiğinin peşine gitmiş. Dağlar aşmış, tepeler geçmiş. Sonunda Hayal Ülkesine ulaşmış. Fakat karşısında insanlara düşmüş Büyücü Kraliçe olacağından Rüzgâr onu menekşe çiçeği kılığına sokmuş bir süreliğine. Tabi Büyücü Kraliçe, olanları ilk günden itibaren biliyor imiş, o sebeple oğlunu takip etmiş. Kızı fark edince evvela sinirlenmiş lakin oğlunun kararlı halini görünce sinsice geri adım atmış. Oğlu yemin de ettirince eli kolu bağlanmış. O da önce kız kardeşine, sonra erkek kardeşine rica eder. Şüphelenir Rüzgâr, takip eder. İlkinde kartal olup teyzesinden kurtarır. Sonra dayısının vereceği zarardan kurtulup ülkeden kaçarlar. Sonra Büyücü Kraliçe'ye bir tuzak kurarlar, ondan kurtulurlar.

Olmayan Ülke'de masal motifleri.

Geleneksel Motifler.

Padişah, masalın başında Hayal Ülkesi şahına karşı yaptığı savaşı kazanmıştır. Bu galibiyetin ardından halkıyla birlikte eğlenmiştir.

Evlenme çağına gelen kızlar, durumu babalarına söylememiştir. Bunun yerine farklı bir yol denemişler. Fakat yine de muvaffak olamamışlardır.

Kızlarını evlendirmeyi düşünen Akıl Ülkesi padişahı, bunun için bir yarışma tertiplemiştir. Tellallar ile haber salmış, evlilik için farklı bir yol denemiştir.

Kırk gün kırk gece duyuruların yapılması, ikramlarda bulunulması örnek olarak gösterilebilir.

Padişah, taltif etmek istediği tebaasına kesenin ağzını sonuna kadar açmış, dile benden ne dilerse diyerek ödüllendirmeyi istemiştir.

Mitolojik Motifler

Anka kuşu.

Hayvanlar

Bir gözü kör, bir ayağı topal eşek. En küçük prensesin kendisine eş olarak seçtiği kimsedir.

Aslan ve güvercin, Rüzgâr'ın kılığına girdiği diğer hayvanlardır. Kelebek, yine Rüzgâr'ın kılığına girdiği canlılardandır. Su Hanım'ı mağaraya çekmiş, içine girdiği kovukta onu küçük bir imtihana tabi tuttuktan sonra kimliğini göstermiştir. Uğur böceği ve kartal, Rüzgâr'ın bedenine büründüğü canlılardandır. Akbaba kılığına girmiş kişi ise, Rüzgâr'ın teyzesidir.

Yasaklar

Sözünden dönenlerin Ay Ülkesi'nde ödemesi gereken bir bedel vardır. Demir çarık delip demir asa eğmeleri gerekmektedir.

Sihir

Hayal Ülkesi padişahı, Büyücüler Kralı, ilkin masalın başında çıkar karşımıza. Büyünün kendilerine verdiği güç ile insanları sevmemektedir. Büyücü Rüzgâr, sihir ile eşek kılığına girmiş, saraya kadar rahatlıkla gelmiştir. Hatta daha ileri adımlayıp kızla görüşmeye kadar varmıştır eşek kılığında. Yakalandığında Rüzgâr, sihir ile önce aslan kılığına bürünmüş, sonrasında oradan uzaklaşmak için güvercin olmuştur.

Kendisini arayan Su Hanım'ın karşısına bir kelebek kılığında çıkmıştır Büyücü Rüzgâr.

Ölüm

Masalın hemen başında bir ölüm sahnesi karşımıza çıkmaz. Lakin ölmüş birinden bahsedilir. Masal kahramanlarından padişahın biricik eşi, ölmüştür.

Akıl Ülkesi kralı, savaş sonucunda Hayal Ülkesi kralını öldürmüş, böylelikle savaşı kazanmıştır.

Harikuladelikler

En küçük prenses Su Hanım, kendisine bir eşeği seçmiştir eş olarak. Lakin herkes bu duruma gülmektedir. O ise karşısında bir eşek görmediğini, yakışıklı bir prens gördüğünü iddia etmektedir. Hakikaten de sihir sonucu bu durum gerçekleşmiştir. Ahıra kapandıklarında gerçek bir kişiye hemen dönüşmüştür eşek. Büyücü Rüzgâr olmuştur bir anda, boyuyla poşuyla.

Su Hanım'ın Hayal Ülkesinde önce menekşe olması, sonra sihir ile tekrardan insana dönüşmesi. Büyücü Kraliçe'nin cam küreden oğlunun yaptığı her şeyi görüyor olması. Aynı zamanda mezkur küreden yakınlarıyla görüşmelerini de gerçekleştirmektedir.

İmtihanlar

Masalın ilk kısmında evlenme çağına gelen Yer, Gök ve Su Sultanlar babalarına durumu anlatmak için bir muamma hazırlarlar. Niyetlerini içinde belli eden bir giz. Karpuzu seçerler bunun için, lakin dadı açıklamamış olsa durumu fark etmeyeceklerdir dahi.

Sevdiğine kavuşmak üzere Su Hanım, demir çarık giyer, onun altı delinene dek aramalarına devam edecektir. Aksi takdirde ulaşamaz asla

Ahmet Ümit'in Masallarının Tematik Açıdan İncelenmesi

Ahmet Ümit masallarında zaman

Masal Masal İçinde

Altı gün. Az sonra. Beş gün beş gece. Beşinci gecenin sabahı. Bir gün bir gece. Bir gün. Dördüncü günün sabahı. Dört gün. Ertesi sabah güneş doğmadan. Ertesi sabah. Güneş batıp herkes evine gidince. Her sabah. İki gün. İkinci gecenin sabahı. O akşam. O gece. Öğle ezanı okunmaya yakın. Üç gün üç gece. Üçüncü günün sabahı.

Şapkacının Anlattıkları. Altı ay sonra. Altı ay. Bazen. Beşinci günün akşamı. Bir ay sonra. Bir cuma akşamı. Bir gün. Dün akşam, Gece yarısı, Her akşam. Her gün. İki ay geçtikten sonra. İki gün sonra. İlk gece. İlk gün. İlk iki ay. Kırk gün. Öğleden sonra. Öğleye doğru. Saatlerce, Sabaha kadar. Sabaha karşı. Sabahleyin. Yarım saat sonra. Yarın öbür gün. Yaz gecesi, Yaz sonuna doğru. Yıllar önce.

Müezzinin Anlattıkları. Akşama doğru. Birinci saatin sonu. Cuma günü. Dördüncü günün akşamı. Ezana başlamadan önce. Gece. Günün ilk ışıkları. Her zaman. İki yıl. Kırk gün. Öğle vakti. Sabah. Yarın.

Demircinin Anlattıkları. Erkenden. Ertesi gün. Şimdi. Üç gün üç gece.

Kuyumcunun Anlattıkları. Akşam. Akşamüzeri. Ertesi sabah. Gece. İki gün iki gece. Öğle vakti. Bir haftaya kalmaz. Yarın sabah.

Kör Adamın Anlattıkları. Akşam. Altıncı gece. Az sonra. Bir akşam. Bir an. Bir gün bir gece. Bir hafta geçmeden. Bir süre sonra. Ertesi gün. Güneşle birlikte. Her sabah. İki gün boyunca. On dakika sonra. Sabahleyin. Tanyeri ağarırken. Üçüncü günün sonunda. Yarın.

Olmayan Ülke

Bir hafta. Bir süre. Düğün günü. Dün akşam. Dün sabah. Ertesi gün. Ertesi sabah Gece gündüz. Geceleri. Gün sona ererken. Gün sonu. Hafta. Hemen. Kahvaltıdan sonra. Kırk birinci günün sabahı. Kırk gün kırk gece. O gece. O zaman. Öğleden sonra. Sabah erkenden. Şimdi. Üç gün sonra. Yarım saat sonra. Yarın. Yedi gün yedi gece.

Ahmet Ümit masallarında mekân

Masal Masal İçinde

Aşevi. Atölye. Beş günlük yolda bir kent. Beş günlük yoldan. Bu kentte. Cami. Caminin karşısındaki bahçeli kahve. Caminin minaresi. Çeşmenin yanına. Çevre. Demirci'nin Atölyesi. Demirci'nin kenti. Dört günlük yolda bir kent. Dükkân. Engin kırlar. Ev. Güzel bir ülke. Hamam. Hava. İki servinin altındaki büyükçe bir mezara. Kalabalığın ortasında yüksekçe bir yer. Kaldırım. Kent. Komşu kent. Köradam'ın evi. Köradam'ın yaşadığı kent. Köşe başı. Kuyumcunun kenti. Merdiven. Meydan. Mezar. Mezarlık. Minare. Minarenin şerefesi. Müezzin'in kenti. Müezzinin evi. Pazar. Saray. Sokak . Şapkacının kenti. Tek katlı bir ev. Üç günlük uzaklıkta bir kent. Yer. Yeryüzü.

Şapkacının Anlattıkları. Ahırlar. Baba evi. Bizim evin damı. Cephe. Cumbalı bir ev. Çiftlik. Dam. Dar sokaklar. Dükkân. Ev. Evimizin damı. Gölge. Han. Irmağın kıyısı. Irmak kenarı. Irmak. Kapı. Karşı ev. Karşı evin pencereleri. Kenar mahalleler. Kent. Kentin dışındaki çiftlik. Kentin kurulduğu yedi tepeden en yüksekinin üstünde yer alan ev. Kentin meydanı. Kölelerin kaldığı oda. Mahalle. Mezarın taşı. Mezarlar. Müezzinin kenti. Nehir kenarı. Nehir. Pazar. Pencere. Savaş alanı. Servinin altındaki iki mezar. Suyun kenarı. Tahta cumbalar. Tarlalar. Taş duvarlı evlerin yan yana sıralandığı dar sokaklar, toprak yollar, hatta ortasında küçük bir havuzun bulunduğu meydan. Tepe. Yabancı topraklar. Yeryüzü. Yolun altındaki taş duvar. Zindan.

Müezzinin Anlattıkları. Ağaçlar. Bahçe. Bahçenin ortası. Bir göl. Cami. Cennet. Çam ağaçlarının altındaki kameriye. Çinili havuz. Çinili havuz. Dağın tepesi. Demircinin kenti. Ev. Gezdiğimiz koridorlar. Gökyüzünün katıksız mavisi. Göl kenarı. Göl kıyısı. Göl.. Görkemli zengin konaklar. Havuz. Kaldığım oda. Kameriye. Kent. Kıyıdaki sazlık. Kuytu bir yer. Küçük tepe. Masmavi bir göl. Merdivenlerde. Minare. Minarenin merdivenleri. Minarenin şerefesi. Nehirler, tepeler, denizler. Oda. Oduncunun kulübesi. Orman. Padişahın kenti. Padişahın sarayı. Pazarlar. Periler kenti. Rengarenk hercaimenekşelerle kaplı küçük bir tepe. Saray. Sarayın bahçesi. Sarayın bahçesinde çevresi sarmaşık güllerle kaplı, içinde sarı balıkların yüzdüğü havuz. Sarayın mermer merdivenleri. Sokağın ucu. Yeşilin her tonundan her çeşit ağacın yan yana sıralandığı gümrah bir orman.

Demircinin Anlattıkları. Bu yöre. Dükkân. Dükkânın içi. Dükkânın penceresi. Dükkânın toprak zemini. Ev. İnanılmaz güzellikte bahçe. Kedinin süründüğü toprağın üzeri. Kent. Kuyumcunun kenti. On kent. Pazar. Pencere. Pencerenin kenarı. Sokak. Üç günlük yol. Yemyeşil bir bahçe.

Kuyumcunun Anlattıkları. Arkadaşımın evine. Atölye. Bahçedeki küçük havuzun başı. Bahçeli kahve. Bedesten. Benim odam. Bizim evin bahçesi. Bu kent. Çukurkahve. Dükkân. Dükkâna giden yol. Dükkândan içeri. Ev. Evimize yakın bir bedesten. Evin deposu. Evin yolu. Horoz dövüşü yapılan kahve. Kahve. Kalacakları odalar. Kent. Kentin aşağı yakasındaki ırmak. Kentin meydanı. Köradamın kenti. Kuyumcu dükkânı. Küçük salon. Pazar. Sofra. Sokağın köşesi. Tavanda gizli bir bölme. Tavan. Yerler.

Köradamın Anlattıkları. Alan. Dağ. Dağın içine giden gizli geçit. Dağın kapısı. Dar geçitler. Dehliz. Dokunduğu yerde bir geçit. Evim. Evimin kapısı. Evine. Gökyüzünden, denizden ve topraktan. Hapishaneler. Kalın gövdeli incir ağaçlarıyla gölgelenen küçük bir pınarın başı. Kent. Kentin meydanı. Kervanın bulunduğu yer. Kervanın yanı. Konak

Köradamın evi. Köradamın, Demircinin, Kuyumcunun, Müezzinin ve Şapkacının kentleri. Mağara. Mola vereceğimiz yer. Saray. Sarayın yolu. Ülke. Yattığı yer. Yekpare bir kayadan oluşan kızıl bir dağ. Yolda. Yüce dağlar.

Olmayan Ülke

Ahır. Akıl ülkesi. Ay Dağlarının ardındaki Hayal ülkesi. Ay tapınağı. Ay tepesi, Ay Vadisi. Büyücü kraliçenin tarif ettiği saray. Büyük taht odası. Çöl.Dağ başı. Dağın yücüsü, Dev kayanın arkası. Görkemli vadi. Gün Ovası. Kaya evler. Kentin karanlık sokakları. Kılıç dövüşü yapılacak arena. Kırmızı topraklı yol. Kovuğun içi. Köprüünün üzeri. Mağara. Olmayan ülke. Padişahın locası. Pazaryeri. Saray. Sarayın bahçesi. Sarayın önündeki meydan. Su Hanımın odası. Tepedeki ormanın içi. Tiyatro, Yalçın kayalıkların tepesi. Zindan.

Ahmet Ümit Masallarının Şahıs Kadrosu

Masal Masal İçinde

Eser, bir ana masal, onu besleyen beş yan masaldan oluşmaktadır. Aşağıdaki kişiler hem ana masala dâhil olmuş, hem de kendilerine ayrılan bölümlerde detaylıca işlenmiştir. Kişiler geçtikleri bölümlerde, önem derecelerine göre tekrar ele alınacak, detaylıca anlatılacaktır.

İnsanlar

Genç Padişah. Güler yüzlüdür. Savaş meraklısı olmayıp daima barıştan taraftar. Halkının refahını artırmayı gaye edinmiş, ülkesinin kalkınması için çaba sarf etmektedir. Yoksullara, yetimlere her zaman yardıma koşmaktadır. Övünmeyi sever, yaptığı iyilikleri kasıla kasıla anlatmaktan zevk duymuş.

Vezir. Padişahın çocukluk arkadaşıdır. Şahın etrafındaki diğer dalkavukların aksine onun iyiliğini düşünmektedir.

Köradam. Vezir, kendisini cömertliği ile tanıtmıştır. Her gün şehrin meydanına gelir, ensesine vuran herkese bir kese altın verir. Her şeyin parayla olmadığına inanır. Aynı zamanda paraya ihtiyacı olmayan biridir.

Kuyumcu. Kente pazarın kurulduğu günlerde, elinde yumurta büyüklüğünde bir altınla gelir. Bunu önce mezata çıkarır. Ardından son anda satmaktan vazgeçerek toz hâline getirir ve oradaki insanlara dağıtır.

Demirci. İşinin ehlidir. Başına gelen bir olay sonucu yaptığı onca ince ve maharetli işlere elini sürememeye başlamıştır. Bencildir. Canlılara pek acımaz. Kibar bir insan değildir özünde. Bencilliğinin bedelini ödemiştir.

Müezzin. Esmer, uzun boyludur. Oldukça yakışıklıdır. Çok da iyidir işinde. Yaşadığı bir olay neticesinde sadece öğle ezanı camiye gelmektedir. Vezir ve padişah ile karşılaştığı günden iki sene evvel acayip bir olay başına gelmiş müezzin efendinin. Yaşadığı olay neticesinde sabretmesi gerekirken nefsine yenik düşmüş. Hem sevdiğini kayıp etmiş hem de imtihanı.

Şapkacı. Gizemli birisidir. Ak saçlıdır. Yörenin en iyi şapkalarını yapar. Mezatın ortasında satışı gerçekleştirilmeyip kaçır gider. Buna sebep gençliğinde yaşadığı bir hâldir. Vaktiyle marangoz olan babası onu bir terzi yanına çırak vermiştir. Burada altın bileziğini öğrenecektir. Ustası kalender adam, hem işi hem hayatı öğretmiştir ona. Üstelik evlendirmiş, güzel de bir yuva açmasına vesile olmuştur. Evliliğinin henüz başlarında patlak veren bir savaş nedeniyle cepheye gitmek zorunda kalmıştır. Uzunca müddet ölümlerle, yaralanmalarla ve pek çok zorlukla karşılaşmıştır. Ardından baskın yedikleri bir gece düşman eline esir düşer. Uzunca yıllar eziyet çeker, sonra takmış olduğu altın bileziği vesilesi ile bir beyin çiftliğinde terzi olur. Tabi burada evvelinde uzun süre rençberlik yaptıktan sonra. Hasret içini yakar, bir süre sonra kaçmaya çalışır. Yakalanır, yine eziyet çeker. Tamı tamına on yedi yıl sonra, çiftlik

beyinin ölümüyle özgürlüğüne kavuşur. Hemen yola koyulur. Kırk günlük bir yolculuktan sonra hanesine varır. Lakin yanlış anlaması ve sabırsızlığının sonucu olarak ailesinin ölümüne sebebiyet verir. Şimdi ise bir divane gibi kalabalıklarda içine gömdüğü iki mezardan gelen seslerle koşup durur.

Şapkacı'nın Babası. Çok göz önüne çıkan biri değildir. Kız isteme merasiminde ilk olarak karşımıza çıkar. Marangozdur. Oğlunun bu işi pek sevmemesi sonucu onu bir terzi yanına çirak olarak verir. Hâl durumu biraz zayıfçadır.

Şapkacı'nın Annesi. Kız isteme dönüşü, bu işin olmayacağına dair oğlunun kulağına fısıldamasıyla ilk karşımıza çıkıyor. Bundan sonra da pek gözükmüyor.

Şapkacı'nın Ustası. İşinde mahir bir terzidir. Küçük yaşta yanına aldığı şapkacıya çok şey öğretmiştir. Bildiği her şeyi eğip bükmeden saklamadan anlatmıştır. Yaşı geldiğinde şapkacının evlenmesi hususunda elinden gelen her şeyi yapmıştır. Evvela kıza dair çırağını cesaretlendirmiş, sonrasında isteme merasiminde bulunmuş, ardından evlenmelerinde üzerine düşen her şeyi fazlası ile yapmıştır. Hatta oturdukları evi dahi o vermiştir.

Şapkacı'nın Hanımı. Kalender bir esnafın kızıdır. Genç yaşta oturduğu cumbalı evin karşısında rast gelmiştir şapkacıya. Babasının olur vermesiyle şapkacı ile evlenmiştir. Kısa süre içinde çocuğu olmuştur. Lakin cepheye gider eşinin maalesef haberi olmamıştır. Uzun yıllar döner ümidiyle eşini beklemiş, çocuğunu büyötmüştür. Etrafınca yapılan onca baskıya rağmen evlenmeme hususunda direnmiştir. Bir gece gerisin geri dönen eşinin peşinden koşmuş, yüzme bilmediği için nehirde boğulmuştur.

Şapkacı'nın Oğlu. Babasını hiç görememiştir. Uzun yıllar döner ümidiyle babasını beklemiş, bir gece annesinin anlayamadığı bir telaşla nehre koştüğünü görmüştür. O da peşinden takip etmiş, boğulan annesini kurtarayım derken kendisini de nehirde boğulmuştur. Henüz on yedili yaşlardadır.

Gerçeküstü Varlıklar.

Perikızı. Müezzini imtihanına vesile olan güzelliğiyle dillere destan peri kızı. Büyükçe bir dağın içerisinde, periler diyarında doğmuştur. Belirli bir yaşa gelinceye kadar yalnızca perilerden oluşan bir dünyanın varlığından haberdardır. Lakin yaşı büyünce, babası insanlara ait bir hayatın da olduğunu söylemiş, gidip zayıf olan insanları tanınmasını, onların arasında yardımca ihtiyacı olanlara yardım etmesini söylemiştir. O da insanlarla henüz ilk tanışmasında müezzini görüp ona âşık olmuştur. Babası, insanların güçsüz olduğunu söylemiş, lakin sırlıklam kızını ikna edememiştir. Sonrasında müezzini imtihana tabi tutmuş, o da müezzine oldukça güvenmiştir. Neticede babasının haklılığı karşısında hayal kırıklığına uğramıştır. Sevgisini kalbine gömüp müezzini uzaktan uzağa sevmeye devam etmiştir.

Peripadişahi. Perikızının babasıdır. İnsanlara dair pek çok şeyi çözmüştür. Kızını ne kadar ikaz etse de tecrübe etmesini istemiştir. İnsanların güçsüzlüğünü ve güçsüz yanlarını çok çok iyi bilmektedir.

Zümrüdüanka. Masal kuşu, efsanevi. Perikızı ile insanların diyarına gelmiştir birkaç kere. Kimi vakitlerde de müezzini takip etmek için minare çevresinde dolanmaktadır. Güzelliği ile büyülemektedir her gören.

Siyah saçlı, yeşim gözlü kız. Demircinin gazabına uğrayan kedi bir anda güzel bir kıza dönüşmüştür. Ardından masal boyunca demircinin bir nevi laneti olacaktır. Tam iş yapacağı sırada gözükecek, ona acımasızlığının bedelini sonuna kadar ödetecektir.

Hayvanlar.

Kedi. Demircinin başına gelen hikâyede rastlarız kediye. Demircinin acımasızlığına uğramıştır. Tek istediği karnını doyurmaktır. Lakin insanoğlunun acımasızlığına uğramıştır.

Horoz. Masalda etkili olarak geçmemiştir. Hayırsız arkadaşları, kuyumcuyu kumar oynatmak üzere horoz dövüşüne götürmek üzere iknaya çalışmışlardır. Kuyumcu, babasının

çağrısı üzerine dükkâna gitmek ister, lakin bana arkadaşını söyle, sana kim olduğunu söyleyeyim sözü kendini gösterir. Arkadaşları, kuyumcuya ayna olmuş, onu yoldan çıkarmak üzere son hız baskı yapmıştır.

Deve. Köradam, ihtiyar adamla birlikte dağa, altınları almaya kırk devesiyle gitmiştir. Dönüşte de hırsına kurban düşmüş, develerini kurtarmışsa da gözlerini kaybetmiştir.

Yılan. Köradam, mağarada ilerlememesi için ayağına dolanmıştır. Lakin onun olmadığını düşününce Köradam, yılan ortadan kaybolmuştur.

Olmayan Ülke

İnsanlar

Padişah. Hayal Ülkesi padişahıyla giriştiği savaşı ilkin kazanmış, halkının gönlünde taht kurmuştur. Halkını çokça sever. Üç kızı vardır. Eşini kaybetmiştir. O sebeple kızlarına ayrı bir düşkündür. Sinirlendiğinde acımasız biri olabilir.

Dadı Kadın. Annesi vefat eden kızlara annelik etmiştir, her zor durumda güzel çözümler bularak olayları kolaylıkla çözmüştür. Hatta, Su Hanım'ın garip istekte bulunduğu günde dahi olayı hemen kontrol altına almaya gayret göstermiş, padişahı zor durumdan o anlık soğukkanlılıkla kurtarmıştır. Su Hanımın ahırdan kurtulmasında ve babası tarafından affedilmesinde etkin rol almıştır.

Yer Hanım. Ortanca prensistir. Gönlünü Sol Vezir'in sevimli oğluna kaptırmıştır.

Gök Hanım. Büyük prensistir. Gönlünü Sağ Vezir'in yakışıklı ve ahlaklı oğluna kaptırmıştır.

Su Hanım. Ablaları evlenmek isteği üzerine, o da evleneyim bari diyerek karar vermiştir. Kararsızdır ilk başlarda. Lakin herkesin eşek olarak gördüğünü o bir yakışıklı

olarak görür. Sabırlı olmak zorundadır, sır saklamayı iyi bilmelidir. Fakat yaşının vermiş olduğu tez canlılıkla bu konuda oldukça başarılı olamaz. Sevdiği uğruna pek çok şeyden vaz geçer.

Seysis. Padişaha gönülden bağlıdır. Ailesini de kendi ailesi gibi sevmektedir. Küçük prensesin verdiği karar karşısında çok üzülür. Onun aklını yitirdiğini sanır. Onun için üzülür çokça. Su Hanım'ın ahırdan çıkmasında yanında o vardır.

Gerçeküstü Varlıklar

Büyücü Kral. İnsanlarla amansız bir mücadele vermiş, Akıl Ülkesi kralı tarafından yenilgiye uğramıştır. Hayatına mal olmuştur bu amansız savaş.

Rüzgâr. Babasının intikamını alma düşüncesiyle gelmiştir saraya. Gönülünü kaptırdığını söylemektedir küçük prensese. Öncesinde sakat eşek kılığına girmiştir ona ulaşmak için. Sonrasında birçok yarışmaya katılmıştır, sevgisi için. Savaşın bitmesini, barışın gelmesini istemektedir.

Ay Tanrısı. Büyücülerin bulunduğu yerin tanrısıdır. Onun yasalarını ne büyücüler ne de insanlar çiğneyemezdir. Sözüden dönenlere karşı müsamahası yoktur.

Büyücü Kraliçe. Ölen kralın karısıdır. Oğluna güvenmez, onu takip eder. İnsanlara karşı düşmandır. İçindeki iyilik, eşinin ölümünden sonra kayıp olmuştur.

Hayvanlar

Kör ve sakat eşek. Büyücü Kral'ın oğlu Rüzgâr'ın büyü yaparak kılık değiştirmesi sonucu ortaya çıkmış bir canlıdır. Bunu yaparak küçük prensesin yanına gelmeyi başarmıştır.

At. Yarışmalarda cirit yarışında kullanılmıştır. Masallarda herhangi bir etkisi olmamıştır.

Aslan. Üçüncü oyunda sırrı ortaya çıkan Rüzgâr, on iki adamın elinden kurtulmak için aslan şekline bürünmüştür.

Güvercin. Kılıç oyununda sırrı ortaya çıkan büyücü kralın oğlu, kendisini kurtarıp oradan uzaklaşmak için sihirle güvercin olup uçmuştur.

Kelebek. Rüzgâr, peşinden gelen Su Hanımın karşısına bir kelebek kılığında çıkmıştır. Önce güzel parıltılı bir kelebek olmuş, onu istediği bir yere çekmiştir. Sonrasında kimliğini ortaya dökmüştür.

Uğur Böceği. Rüzgâr, sevdiği kızı korumak için bu hayvan kılığına da girmiştir.

Kartal. Rüzgâr'ın şekline büründüğü bir diğer hayvandır.

Ahmet Ümit Masallarında İşlenen Değerler

Masallar bir eğlence aracı olduğu kadar çocuk eğitiminin de bir parçasıdır. Her toplumda masalların kültürel mirası gelecek nesillere aktarılmasında bir araç olarak kullanıldığı bilinmektedir. Bu yüzden masallar içinde o toplumun yapısını yansıtan bir takım değerler yer alır. Bu değerler masalın içinde gömülü mesajıyla birlikte çocuğa sunulur. Bireylerin toplum içinde yaşarken karşılaştığı durumlarda gösterdiği tavır sırtını bir değere yaslar. Değerler sadece bireyin yaşantısına yön vermekle kalmaz toplumun da hayatını yakından ilgilendirir. Bu bağlamda ele alınınca değer kavramı topluma aittir ve bireylere kazandırılması gereken genel ölçütlerden oluşur. (Akkaya, 2014) Toplumların kendine has değerlerinin yanında dürüstlük, çalışma, yalan söylememe gibi evrensel değerlerde masalların içinde yer alan unsurlardandır. Ahmet Ümit'in Masal Masal İçinde ve Olmayan Ülke adlı eserlerinde de hemen bütün geleneksel masalarda olduğu gibi bu değerlere rastlamak mümkündür.

Masal Masal İçinde

Dinî değerler.

Müezzinin Anlattıkları.

Cami, ezan.

Estetik değerler.

Şapkacının Anlattıkları.

Şapka yapımındaki ustalık.

Şapkacının karısının güzelliği.

Müezzinin Anlattıkları.

Peri kızının güzelliği.

Zümrüdüanka kuşunun güzelliği.

Peri padişahının sarayının estetiği.

Demircinin Anlattıkları

Demirden yaptığı sanat eserlerindeki estetik.

Demircinin karısının yemek yapma konusundaki mahirliği.

Evrensel değerler.

Şapkacının Anlattıkları. Çalışkanlık. Büyüklere saygı. Sadakat. Kıskançlığın zararları.

Müezzinin Anlattıkları. Sözünde durma. Dürüstlük. İradeli olma. Hatalarından ders çıkarma. Sabırlı olma.

Demircinin Anlattıkları. Paylaşımçı olma. Empati kurma. Tabiattaki tüm varlıklara değer verme. Hatalardan pişmanlık duyma. Öfkeye hakim olma.

Kuyumcunun Anlattıkları. Anne babaya saygı. Doğru arkadaş seçimi. Dürüstlük. Empati kurma. Nasihatlere uyma. Hatalardan geri dönme. Tutumlu olma. Şefkat.

Kör Adamın Anlattıkları. Kanaatkâr olma. Azimli olmak. Yaptığı hataları telafi etmeye çalışmak. Büyüklere saygı. Merhamet.

İlmî değerler.

Şapkacının Anlattıkları. Ustanın çırağını doğru yönlendirmesi. Demircinin demire güzel şekil verme bilgisine sahip olması.

Kör Adamın Anlattıkları. Yaşlı adamın bildikleri.

Millî değerler.

Şapkacının Anlattıkları. Yaşadığı şehrin savaşında mücadele etmesi. hayatını tehlikeye atması.

Müezzinin Anlattıkları. Yaşadıkları toplumun şartlarına uygun hareket etmesi.

Olmayan Ülke

Dinî değerler.

Ay tapınağı. Ateş Tanrısına yemin etme.

Estetik değerler.

Padişahın kızlarının güzelliği. Meydana inşa edilen köprünün mimarisi. Hayal Ülkesindeki yapıların güzelliği. Rüzgar'ın yakışıklılığı. Rüzgar'ın güvercin şekline büründüğünde kanatlarındaki zarafet ve sanatlar. Gelinlik kumaşının ve gelin tacının eşsizliği.

Evensel değerler.

Sadakat. Verilen sözde durma. Dürüstlük. Sevdiğine vefa. Barış için mücadele etme. Azimli olma. Yardımseverlik, Güven duyma. Sevmek

İlmî değerler.

Büyü bilgisinin kullanılması. Bilginin hem iyi hem de kötü yönde kullanılabileceği. İyi insanların bilgilerini iyi yönde kötü insanların kötü yönde kullanmaları.

Millî değerler.

Töreye, toplumsal kurallara uyma.

Ahmet Ümit'in Kitaplarında Anlatım İmkânları

Masal Masal İçinde.

Abartı.

“Zümrüdüanka bir metre kadar havalandı sonra üzerime gelerek kocaman pençeleriyle beni omuzlarımdan kavradı. Birlikte havalandık. Uçmaya başlayınca korkuyla ayaklarımı salladım” (s. 55).

“Yaşadığım kent kısa sürede ayaklarımın altından akarak gerilerde kaldı. Zümrüdüanka yükselmeyi sürdürüyordu. Bembeyaz bulutların arasından geçerek gökyüzünün katıksız mavisine ulaştık. Bulutların koruyuculuğundan kurtulunca güneşin yakıcı ışınlarıyla baş başa kaldık Bereket ben Zümrüdüanka'nın altında kalıyordum; kuşun dev gölgesi beni yakıcı ışıklardan koruyordu” (s. 55).

“Yarın Zümrüdüanka seni insanların yaşadığı yere götürecektir” (s. 58).

“Kuş sesimi duyar duymaz havalanmaya başladı. Hızla yükselmeye başladık. Kısa sürede bulutlara ulaştığımız. O bulut senin, bu bulut benim uçtuk da uçtuk” (s. 59).

“Artık insanların arasında dolaşacaktım. İlgi çekmemek için bir delikanlı görünümüne büründüm” (s. 61).

“Kedi bir anda biçim değiştirerek siyah saçları beline kadar inen sağlıklı bir kıza dönüşüverdi” (s. 89).

Atasözleri

Su uyur düşman uyumaz (s. 33).

Hazıra dağ dayanmaz (s. 103).

Betimleme

Aydınlık bir gökyüzü, parıltılı bir deniz ve verimli toprakları olan güzel mi güzel bir ülke (s. 1).

Elmadan üzüme, fındıktan cevize çeşit çeşit yiyecekler; ipekli, saten, rengârenk giyecekler; ak yünlü kara yünlü halılar, nakış nakış kilimlerle doluymuş tezgâhlar (s. 8-9).

Ortadan biraz uzun, esmer, oldukça yakışıklı Müezzın (s. 17).

Elinde kaliteli kumaştan yapılmış son derece çık bir şapka tutan, ak saçlı bir adam (s. 21).

Upuzun iki servinin altındaki büyükçe bir mezar (s. 22).

Tahta cumbalı bir ev (s. 28).

Güneşin altında yer yer kırmızılaşan altın sarısı tüyler (s. 54).

Ortadan biraz uzun boyunuz, beyaz teninizde simsiyah iki mühür gibi uyumla ışıldayan kara gözleriniz, size çok yakışan hafif sakalınızla öyle hoş bir görünümünde vardı ki bizim perilerin arasında bile sizin kadara güzel bir erkeği görmemiştim (s. 62).

Tavandan sarkan kristal avizelerin altında binbir maharetle işlenmiş nakış nakış halılar, geniş koridorları süsleyen Çin işi vazolar, fildişinden yontulmuş birbirinden harika

biblolar öyle büyük bir beceriyle yerleştirilmişti ki, saraya giren kim olursa olsun bu görkem karşısında ezilmez, içi sıcak duygularla dolardı (s. 67).

Kumral bukleleri alnına dökülmüş, kalkık dudakları hafifçe aralanmıştı. Geri plandaki çinili havuz, kırmızı güller her yanı kaplayan nefis çiçek kokuları bunlara bir de Perikızı'nın güzelliği eklenince kendimi kaybettim (s. 69).

Ama genin mavilikte belli belirsiz süzülen beyaz bulutlardan başka bir şey göremedim (s. 76).

Parlak siyah tüylerle kaplı iri yeşil gözleriyle haince çevreyi süzen (s. 83).

Deyimler

Ağır basmak (s. 79). Ağzı açık kalmak (s. 6). Ağzı açık kalmak (s. 68). Aklını kaçırmak (s. 44). Aklını kaçırmak (s. 89). Aklını karıştırmak (s. 63). Aklının ucundan bile geçirmemek (s. 42). Anlam verememek (s. 73). Ayağa fırlamak (s. 76). Ayağa kalkmak (s. 10). Bağırıp çağırmak (s. 99). Bahse girmek (s. 98). Basireti bağlanmak (s. 111). Başı göğse ermek (s.2). Boşa çıkarmamak (s. 27). Boy ölçüşmek (s. 23). Boyun eğmek (s. 36). Buyur etmek (s. 49). Can vermek (s. 33). Ceza çekmek (s. 48). Ceza çekmek (s. 49). Çaba göstermek (s. 27). Çıt çıkarmak (s. 9). Dayayıp döşemek (s. 32). Destek olmak (s. 32). Dizginleri ele almak (s. 104). Elinin tersiyle itmek (s. 10). Fark etmek (s. 21, 33, 33). Fırsat vermek (s. 3). Gözlerini açmak (s. 43). Gözü arkada kalmak (s. 96). Gözünde şimşekler çakmak (s. 3). Gözünde tütme (s. 35). Gözünden kaçmak (s. 28). Gücü yetmek (s. 28, 32). Haber almak (s. 45). Har vurup harman savurmak (s. 109). Haraç mezat satmak (s. 7). Haraç mezat satmak (s. 20). Hatırı sayılmak (s. 28). Hatırı sayılmak (s. 82).Hayran kalmak (s. 50).Israr etmek (s. 23). İcat etmek (s. 73). İflah olmamak (s. 23). Kanat çırpma (s. 60). Kara kara düşünmek (s. 28). Kaşlarını çatma (s. 3). Kontrol altında tutma (s. 86). Kulak asma (s. 83). Kulak misafiri olmak (s. 104). Laf işitmek (s. 104). Lafı ağzında kalmak (s. 29-30). Lafı uzatmamak (s. 30).

Nasır bağlamak (s. 101). Omuz vermek (s. 32). Özür dilemek (s. 48). Özür dilemek (s. 57). Özür dilemek (s. 89). Peşine düşmek (s. 22). Pişmanlık duymak (s. 32).Renk vermemek (s. 107).Rezil etmek (s. 31). Salık vermek (s. 14). Sayıp dökmek (s.3). Soluğu kesilmek (s. 7). Soluğu kesilmek (s. 45). Tadını çıkarmak (s. 50). Tadını çıkarmak (s. 74). Tadını çıkarmak (s. 99). Tartışma götürmek (s. 72). Tepeden tırnağa süzmek (s. 12). Un ufak olmak (s. 114). Utanç duymak (s. 16). Üstün gelebilmek (s. 33). Üstüne kapanmak (s. 20). Üstüne yıkmak (s. 63). Yanıp tutuşmak (s. 42). Yarayı deşmek (s. 15). Yardımına koşmak (s.2). Yardımına koşmak (s. 11). Yere yığılmak (s. 8, 91, 115).Yeri göğü inletmek (s. 75). Yığılıp kalmak (s. 13). Yoldan çıkmak (s. 63). Yüreği sızlamak (s. 88). Yüz vermemek (s. 9). Yüzü sararmak (s. 10). Yüzüne kara bulut yerleşmek (s. 3).

İkilemeler

Abur cubur (s. 82). Adım adım (s.64). Ağır ağır (s. 54, 83). Çeşit çeşit (s. 8, 61). Dertli dertli (s. 43, 108). Dolu dolu (s. 50). Dövüne dövüne (s.77). Gelin güvey (s. 66). Hüngür hüngür (s. 104). Hüngür hüngür (s. 46). Ivır zıvır (s. 86). Neşeli neşeli (s. 74). Sinsi sinsi (s. 104). Sokak sokak (s. 64). Şaşkın şaşkın (s.61). Tıkır tıkır (s. 87). Uzun uzun (s. 64). Uzun uzun (s. 66).

İlişki İfadeleri

Annem (s. 41). Baba (s. 27). Babam, dedem, dedemin babası. (s. 95).Bir erkek kardeş (s. 37). Birinin kızı (s. 28). Erkek çocuk (s. 95). Karımla oğlum (s. 49). Kızın babası (s. 30). Rahmetli babam (s. 95). Senin kocan (s. 43). Sevdiğim karım (s. 32). Toprakbeyi ile karısı (s. 34).

Kalıplaşmış İfadeler

Allah belanızı versin (s. 42). Allah geçinden versin (s. 96). Allah sabır versin (s. 47). Allah'ın bildiğini kuldan saklamamak (s. 81). Az gitmiş uz gitmişler, dere tepe düz gitmişler

(s.8). Az gitmişler uz gitmişler. (s. 116).Bir varmış bir yokmuş (s.1). Biz ne yaptıksa senin iyiliğin için yaptık (s. 103). Bundan yıllar önceydi (s. 27). Cinler cirit oynar iken eski hamam içinde (s.1). Çoğu gitti azı kaldı (s. 71). Dere tepe düz gitmek (s. 20-21). Evvel zaman içinde kalbur saman içinde (s.1). Gelip geçici bir heves (s.29). Gönlü zengin (s. 3). Gözünü kulağını dört açmak (s. 27). Hiç durmadan, hiç düşünmeden (s. 46). Hüngür hüngür ağlamak (s. 46-47). İyi arkadaş kötü günde belli olur (s. 106). Kırk gün kırk gece düğün (s. 65). Kıyamet mi kopardı (s. 97). Kuyumcu titizliği (s.12). Nefret dolu gözler (s. 84). Pek güzel olmuş, eline sağlık (s. 81). Su gibi (s. 69).

Kişileştirme

“Âdeta yaprakların titrediğini görür” (s. 12).

“Berraklıktan dibi görünen suyun üstünde on iki kuğu süzülüyordu. Kuğu tüylerini kabartıp ince uzun boyunlarını uzatarak bana, Hoş geldin dediler” (s. 56).

“Hayır, beni göremezdiniz, çünkü beni bakışlarından koruyan bir bulut vardı aramızda” (s. 60).

“Kedi konuşur mu? Konuştu işte. Sözcükler hırıltılardan arınınca ne söylediğini anladım: Bunu niye yaptın?” (s. 82)

“Ama kedinin sesi giderek daha düzgün çıkıyordu: Bunu neden yaptın?” (s. 88)

Ses Düzeni

Az gitmiş uz gitmişler, dere tepe düz gitmişler, tam iki gün iki gece yol gitmişler (s.8).

Üç gün üç gece yol yürümüşler. Üçüncü günün sabahı varmışlar Demirci'nin kentine (s. 14).

Tam beş gün beş gece yol gitmişler, dere tepe düz gitmişler (s. 20-21).

Yansımalar

Fısıldamak (s. 9, 61, 71, 108, 114, 115).

Çıt (s. 9).

Olmayan Ülke

Abartı

“... Develer tellal iken, pireler berber iken, ben annemin beşiğini tıngır mıngır salları iken” (s. 19).

“Rüzgâr’ın elleri, ayakları bir anda kocaman birer pençe oluvermiş, boynunda uzun tüyler bitmiş” (s. 77).

“O yakışıklı genç, iri bir aslana dönüşüvermiş” (s. 77).

“Bir dev gibi iri olan Başyaver...” (s. 112).

“... Her kanadı insan büyüklüğünde, kocaman bir kartala dönüşüvermiş” (s. 132).

“İri örümceğin üç katı büyüklüğünde bir kertenkeleye dönüşüvermiş” (s. 144).

“...ve kısa sürede güçlü bir kasırgaya dönüşmüş” (s. 149).

“Defne yaprağı hemen oracıkta gümrah bir bostana dönüşmüş, Rüzgâr ise yaşlı bir adam oluvermiş” (s. 151).

“Bora hâlindeki Rüzgâr, defne yaprağı görünümündeki Su Hanım’ı ters yönde sürükleyerek annesinden uzaklaşmaya çalışmış, ama ne mümkün. Bir de dönüp bakmışlar ki, ufuktan yine o büyülü kasırğa geliyor. Rüzgâr yine sihirli sözcükleri mırıldanmış. Su Hanım keçili koyunlu bir sürüye dönüşmüş, Rüzgâr ise dudağında kavalı, sırtında keçesiyle bir çobana” (s. 152).

Bu arada oğlu ile Su Hanım'ı bulamayan Büyücü Kraliçe, iyice gökyüzüne yükselmiş, keskin gözleriyle bulutların arasında kaçakları aramaya başlamış (s. 154).

“Ay tepesine konan dev kuş, anında Rüzgâr'a dönüşmüş, en güzel, en renkli tüyü de Su Hanım'a” (s. 157).

“...Büyücü Kraliçe, fırtına olup dağın yücesine doğru gitmiş” (s. 150).

Deyimler

Adını bağışlamak (s. 59). Ağız birliği etmek (s. 61). Akli başına gelmek (s. 51). Akli başka yerde olmak (s. 53). Anlayış göstermek (s. 64). Ant içmek (s. 76). Ayağa fırlamak (s. 79). Ayağa kalkmak (s. 161). Ayağa kalkmak (s. 64). Ayakları yerden kesilmek (s. 53). Ayakları yerden kesilmek (s. 53). Ayakta kalmak (s. 58). Bağına basmak (s. 92). Baklayı ağzından çıkarmak (s. 25). Baş eğmek (s. 24). Baş göz etmek (s. 25). Baş dönmek (s. 37). Bir arpa boyu yol gitmek (s. 94). Boşa gitmek (s. 63). Boyun eğmek (s. 64). Dili tutulmak (s. 102). Diz çökmek (s. 59). Dudak bükme (s. 163). Dudak bükme (s. 66). Ele geçirmek (s. 78). Fırsat vermek (s. 82). Göze almak (s. 101). Gözleriyle tartmak (s. 60). Gözü açılmak (s. 26). Haber salmak (s. 31). Haber vermek (s. 68). Hoşça kalmak (s. 164). Hoşça kalmak (s. 164). İçine kurt düşmek (s. 128). İhanete uğramak (s. 162). İntikam almak (s. 159). Kafa kafaya vermek (s. 98). Kalbini kazanmak (s. 46). Kalbini kırmak (s. 159). Kara kara düşünmek (s. 41). Kaşlarını çatmak (s. 25). Kendini alamamak (s. 92). Ket vurmak (s. 78). Oralı olmamak (s. 58). Özür dilemek (s. 159). Özür dilemek (s. 93). Rız olmak (s. 60). Renkten renge girmek (s. 60). Sayıp dökmek (s. 101). Son bulmak (s. 37). Tepeden tırnağa süzmek (s. 72). Uykuya dalmak (s. 93). Yâr olmak (s. 158). Yere yığılmak (s. 58). Yollara düşmek (s. 101).

İkilemeler

Abuk sabuk (s. 52). Baş başa (s. 53). Boy boy (s. 169). Boy boy (s. 19). Çeşit çeşit (s. 169). Çeşit çeşit (s. 19). Gece gündüz (s. 23). Gece gündüz (s. 87). Hayran hayran (s. 102). Kesik kesik (s. 43). Renk renk (s. 169). Soy soy (s. 169).Soy soy (s. 19). Yırtık pırtık (s. 97).

İlişki İfadeleri

Abla (s. 34, 46,43, 52, 53, 61, 92). Abla gibi(s. 24). Anne (s. 45, 59, 135, 141, 151, 157). Baba (s. 21, 22, 34, 42, 44, 47, 52, 59, 93, 94, 144, 157). Baş düşmanın kızı (s. 10). Birer çocuk (s. 22). Büyücü dayı (s. 143, 144). Büyücü kardeş (s. 142). Büyük oğlu (s. 32). Dadı Anne (s. 92). Damat adayları (s. 27). Damat, Damatlar (s. 27, 32, 52,). Dayı (s. 143, 157). Enişte (s. 136). Eş (s. 135). Gelini (s. 10, 135). Kardeş (s. 34, 127, 141, 142). Kız kardeş (s. 52, 61, 127). Kızım, kızı (s. 34, 38, 52, 92, 93, 94, 135, 141, 149). Kızını (s. 20). Kızlar, Kızlarım (s. 26, 33). Küçük kız (s. 33). Küçük kızı (s. 21). Müstakbel eşleri (s. 27). Müstakbel gelin (s. 127). Oğlu (s. 127, 149). Ortanca oğlu (s. 32). Ölen karısı (s. 21). Öteki kızları (s. 33). Öz yeğen (s. 144). Sevdiği kız (s. 33). Sevimli oğlu (s. 33). Teyze (s. 135, 141, 157).

Kalıplaşmış İfadeler

Aklını kaçırdı (s. 66). Aklını kaçırmış. (s. 51) Aklını yitirdi (s. 41). Az gitmiş, uz gitmiş, dere tepe düz gitmiş (s. 94). Ben annemin beşiğini tıngır mıngır sallar iken (s. 19). Bilgiç bilgiç gülümsemiş (s. 27). Bir dediğini iki etmezlermiş (s. 21). Bir varmış bir yokmuş, yeryüzünde canlı çokmuş (s. 19). Develer tellal iken, pireler berber iken (s. 19). Devlet kuşu başına konsun (s. 32). Dile benden ne dilersen (s. 59). Dile benden ne dilersen (s. 64). Dile benden ne dilersen (s. 75). Diline hâkim olamamak (s. 61). Dört iklim, yedi kıta (s. 129). Dünya evi (s. 32). Dünya evine girmelerinin (s. 25). Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde (s. 19). Feryat figan bağırma (s. 50) Haber salmış (s. 27). Kıran kırana bir yarış (s. 62). Kırk gün kırk gece (s. 31). Korkudan tir tir titreyen (s. 23). Küçük düşürdü(s. 38). Padişahım çok

yaşa... Padişahım çok yaşa... (s. 57). Yedi gün yedi gece (s. 46). Yüzünün kanı çekilmiş (s. 71).

Kişileştirme

“Aklım sevgimin tutsaklığından kurtuldu” (s. 26).

“Ben de severim özgürlüğü, ben de severim rüzgârı, fırtınaya dönüşüp düşmanlık etmediği zaman” (s. 59).

“Kelebek hiç aldırmamış. Önce kendini tanıt, kimsin, nereden geliyorsun, diye sertçe çıkmış (s. 100).

“Bu sözler hiç ama hiç etkilememiş altın kelebeği. Aklınla yıktığını, kendini acındırarak kuramazsın, demiş” (s. 101).

“Bu o kadar kolay değil, demiş altın kelebek. Önce üç soruyu doğru yanıtlaman gerek.” (s. 101).

“Çok yakışıklı, değil mi, diye fısıldayan kelebek (s. 102).

“Kelebek, kanatlarını hayran hayran süzen prensese seslenmiş: Gözlerini benden alamıyorsun, değil mi? Çünkü ben Rüzgâr’dan daha güzelim, daha gösterişliyim, daha çekiciyim (s. 103).

“Kelebek, kanatlarını saygıyla kapatmış, hafifçe öne eğilerek konuşmuş (s. 103).

“ Kelebek heyecanla kıpırdanmış...” (s. 104).

“Bulut dile gelmiş:

Yağmurum da var, karım da var.

Bulut yinelemiş:

Dolum da var, buzum da var” (s. 150).

“Kasırğa yanlarına gelince yine sormuş...” (s. 152).

Mecaz

İnsanlarda büyücülerin kendilerinde daha yetenekli olmalarını çekemez” (s. 19).

“Böylece bu iki varlık karşılıklı hep düşmanlık besler” (s. 19).

“Beslediği sevgi çoğalmış” (s. 19).

“Öfkesini bastırıp tahtına yaslanmış” (s. 24).

“Padişahın yüzüne dikmiş” (s. 19).

“Sizin o büyük sevginiz gözlerinizi bağlıyor” (s. 19).

Ritim

“Bir varmış bir yokmuş, yeryüzünde varlık çokmuş. Uçanı, kaçanı, yuzeni, sürüneni, toprakta biteni, denizde boy vereni, dağda açanı, vadide büyüyen, tüylüsü, pullusu, zırlısı, kapaklısı, kanatlısı, hörgüçlüsü, iki ayaklısı, kırk ayaklısı iri yarısı, minicik olanı; renk renk, boy boy, çeşit çeşit, soy soy milyonlarca farklı varlık, farklı yaratık varmış” (s.169).

Ses Düzeni

“Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, develer tellal iken, pireler berber iken, ben annemin beşiğini tıngır mıngır sallan iken, bir varmış bir yokmuş, yeryüzünde canlı çokmuş.” (s.19).

“Vurun davulları, çalın boruları; geçsin ülkenin en yakışıklı, en akıllı, en yiğit, en bilgili damat adayları” (s.31).

“Padişahım çok yaşa... Padişahım çok yaşa...” (s. 57).

“Deniz bitmiş, sapsarı bir çöl başlamış; gündüzleri kayaların gölgesinde uyumuş, geceleri ay ışığında yürümüş. Çöl bitmiş, yemyeşil bir ırmakla karşılaşmış, ırmak boyunca yürümüş. Böylece günler haftaları, haftalar ayları kovalamış, demir çarık yıpranmış, demir asa çürümüş ama Su Hanım bıkmamış, yılmamış, korkmadan aramayı sürdürmüştü” (s. 97).

“Ey büyülerimizizin esinleyicisi!

Ey umutlarımızın ateşleyicisi!

Ey hayallerimizi gerçek kılan!

Sönmüş volkanlarının üzerine söz veririm ki,

Bu insan kızını, gelinim olarak alacağım!

Gümüş parlıtlarının üzerine söz veririm ki,

Bu insan kızına benim elimden kötülük gelmeyecek!

Hayal Ülkesi’ni aydınlatan ışığın üzerine söz veririm ki,

Bu insan kızına benim elimden büyü yapılmayacak.

Eğer ona kötülük edersem ateş beni kuşatsın.

Eğer andımı bozarsam, ateş benim zindanım olsun...” (s. 12).

“Ah kardeşim, kız kardeşim. Kanı kanımdan, canı canımdan kardeşim (s. 127).

“Teyze teyze güzel teyze... Güzel ninnilerle beni büyüten teyze. Sen ki beni seversin. Benim sevdiğilerimi de seversin. Ben o kızı seviyorum, ona zarar verme teyze (s. 132).

“Dayı, dayı, yiğit dayı, şanı yeryüzünün her köşesine ulaşmış büyük dayı. Ben o insan kızına âşık oldum. Ne olur, ona dokunma dayı (s. 143)

“Rüzgâr, Rüzgâr, yiğit Rüzgâr, ele avuca sığmaz, deli Rüzgâr (s. 143).

“Bulut kardeş, Bulut kardeş, söyle bana” (s. 150).

“Bir varmış bir yokmuş, yeryüzünde varlık çokmuş. Uçanı, kaçanı, yüzeni, sürüneni, toprakta biteni, denizde boy vereni, dağda açanı, vadide büyüyen, tüylüsü, pullusu, zırhlısı, kapaklısı, kanatlısı, horgüçlüsü, iki ayaklısı, kırk ayaklısı iri yarısı, minicik olanı; renk renk, boy boy, çeşit çeşit, soy soy milyonlarca farklı varlık, farklı yaratık varmış” (s. 169).

Yansımalar

Fısıldaşma (s. 58, 102).

Ahmet Ümit'in Kitaplarının Hatalı Yönleri

Masal Masal İçinde

Abartılı Cümleler

Müezzinin Anlattıkları.

“Kalbimin deli gibi çarptığını hissediyordum.”

“Ancak kutsal kitaplarda anlatılan cennet bu kadar güzel olabilirdi.”

Demircinin Anlattıkları.

“Eğdiğim, büktüğüm demirleri uç uca eklessek bu kent gibi on kenti içine alır.”

“Bizim hanım bir tavuklu pilav yapar parmaklarınızı yersiniz.”

Kör Adamın Anlattıkları.

“Korkunç çığlıklar atarak etrafımı sardılar.”

Anlatım Bozuklukları

Şapkacının Anlattıkları. “Vezir ise bıyık altından gülümseyerek haklı çıkmanın gururunu yaşıyormuş.”

“Size demircinin öyküsünü öğreneceğiz.”

“Sabretmeli ve dayanmalısın.” (Olanlara)

Müezzinin Anlattıkları. “Gideceğinden, bir daha onu hiç göremeyeceğimden korktum.” (Gitmesinden onu bir daha görememekten korktum.)

“Kuğu tüylerini kabartıp ince uzun boyunlarını uzatarak bana ‘Hoş geldin’ dediler.”
(Kuğular...)

Argo ve Kötü Sözler

Demircinin Anlattıkları. Lanet hayvan, Allah’ın belası.

Kör Adamın Anlattıkları. Aptal.

Kuyumcunun Anlattıkları. Çarçur etmek. Hınzırca göz kırptı. Sinsi sinsi gülüyordu.

Okkalı bir yumruk. Salaktım. Kepaze.

Olumsuz Mesajlar

Şapkacının Anlattıkları. Cinayete meyiletme, kıskançlık.

Müezzinin Anlattıkları. Cinsi yaklaşma, sabırsızlık, iradesizlik.

Demircinin Anlattıkları. Açgözlülük, acımasızlık.

Kuyumcunun Anlattıkları. Savurganlık, kötü arkadaş seçimi, anne babaya itaatsizlik, kumar oynama, hırsızlık, şarap içme, intihar etmeye kalkma.

Kör Adamın Anlattıkları. Açgözlülük, aza kanaat etmeme.

Ölüm Unsuru

Şapkacının Anlattıkları. Kıskançlığı yüzünden karısının ve oğlunun ölümüne neden olması. Çiftlik sahibinin ölümü.

Demircinin Anlattıkları. Paylaşımçı olmadığı için bir kediyi acımasızca öldürmeye çalışması.

Kuyumcunun Anlattıkları. Anne ve babasının ölümü. İntihara meyletme.

Köradamın Anlattıkları. Ölünün göbeğinin üzerinde bulunan kutuyu alma.

Çocuğa Görelik Açısından Problemler

Şapkacının Anlattıkları. Şapkacının cinayet işlemeyi düşünmesi.

Müezzinin Anlattıkları. İnsanların son derece tehlikeli, riyakâr, çıkarıcı varlıklar olarak anlatılması. Cinsi yakınlaşma.

Demircinin Anlattıkları. Kediye işkence edilmesi.

Kuyumcunun Anlattıkları. Kumar oynamak, içki içmek, hırsızlık yapmak.

Olmayan Ülke

Anlatım Bozuklukları

“Merakla yaklaşmış, ışık gümüş rengindeymiş.” (Dolaylı tümleç eksikliğinden kaynaklanan anlatım bozukluğu).

Doğrusu: “Işığın olduğu yere merakla yaklaşmış, ışık gümüş rengindeymiş.

“Sizin gibi aptallar da alet olacaktınız ona.” (Dolaylı tümleç eksikliğinden kaynaklı anlatım bozukluğu)

Doğrusu: “Sizin gibi aptallar da onun amaçlarına alet olacaktınız.”

“...kılıcını çekerek saldırmış aslan görünümündeki Rüzgâr’ın üzerine.” (Yanlış sözcük kullanımından kaynaklı anlatım bozukluğu)

Doğrusu: “...kılıcını çekerek atılmış aslan görünümündeki Rüzgâr’ın üzerine.”

Argo ve Kötü Sözler

Aptal. Büyücü alçağı.

Olumsuz Mesajlar

Düşmanlık ve nefret duygusu, büyücü kraliçenin hileleri, savaş, anne babaya karşı gelme, kız kardeşlerinin Su Hanım’a verdikleri sözü tutmamaları.

Ölüm Unsuru

Akıl ülkesi Padişahının Hayal ülkesi hükümdarını öldürmesi. Büyücü kraliçenin Su hanımdan kurtulmak için onu öldürmeye çalışması.

Çocuğa Görelık Açısından Problemlı Unsurlar

Büyücü kraliçenin nefretinin evlat sevgisinin önüne geçmesi. Büyü yaparak birçok şey yapılabileceğinin sıklıkla vurgulanması.

Bölüm IV: Sonuç ve Öneriler

Sonuç

Ahmet Ümit Türkiye’de polisiye edebiyatın önemli temsilcilerindendir. Ümit’in polisiye alanında verdiği birçok eserin yanında hem çocukların hem de yetişkinlerin okuyabileceği iki masal kitabı mevcuttur. Çocuk edebiyatı alanına yoğunlaşmayan Ahmet Ümit’in Masal Masal İçinde ve Olmayan Ülke adlı kitapları çeşitli kitap satış sitelerinde okul öncesi çocuklara uygun olarak tanıtılmaktadır. Bu iki kitapta hem kurgu hem de anlatım olarak klasik masallar arasına dâhil edilebilir. Her iki masalda da klasik masalda bulunması gereken döşeme (giriş), gövde (gelişme) ve sonuç bölümleri bulunmaktadır (Arıcı, 2004). Masalların her ikisine de döşeme bölümlerinde olması gereken “evvel zaman içinde kalbur saman içinde” sözcükleriyle başlanmaktadır (Elçin, 1981). Aynı zamanda her iki masalda da zaman ve mekân olarak belirsizlik durumu söz konusudur. Peri, cin gibi olağanüstü unsurlar her iki masalda da mevcuttur. Bu yönleriyle baktığımızda Ahmet Ümit’in iki masal kitabı da klasik masal unsurlarını barındırmaktadır. Bunun yanında asıl sorunumuz Ahmet Ümit’in masallarının çocuk edebiyatı içindeki konumuna dairdir. Ümit’in kaleme aldığı masallarda çocuk edebiyatının ölçütlerine uygun olan özellikler olduğu gibi çocuklara uygun olmayan birtakım noktalar da mevcuttur. Masallarda yer alan olağanüstülükler ve merak unsuru çocuk edebiyatının olmazsa olmazı olarak kitaplarda yer almaktadır. Sıralı giden bir hikâyeye, tekerlemeler, söz tekrarları bu eserleri çocuk edebiyatının birer parçası haline getirmiştir. Aynı zamanda Ümit’in kaleminden çıkan her iki hikâyede bir çocuk edebiyatı metninden beklediğimiz gibi mutlu sonla bitmektedir. İyiliğin övüldüğü kötülüğün yerildiği iki masalın da ana teması insan ve zaafı üzerine kuruludur. Bu da çocuk edebiyatında çocuğun gelişimi için eserlerde yer verilmesi gereken mesajlardandır. Bu özellikleriyle birlikte bakıldığında

Masal Masal İçinde ve Olmayan Ülke adlı masallar çocuğa göreliliğe aykırı bazı özellikleri barındırır da çocuk edebiyatı ürünü olarak değerlendirilmelidir.

Bu başlık altında ele alınması gereken en önemli nokta bu eserlerin çocuk edebiyatı içinde nereye konumlandırılacağıdır. Gerek Doğan ve Egmont gerekse Everest Yayınlarından çıkan kitaplardaki şekil özellikleri göz önüne alındığında hem resimleme hem de punto aralığı olarak her iki kitabın da çocuklara göre tasarlandığını söylemek mümkündür. 14 punto harf büyüklüğü ve resimlemelerle içeriğin desteklenmesi her iki baskının da çocukları hedef alarak hazırlandığını göstermektedir. Bu punto büyüklüğü 6-7 yaş aralığından başlayarak ilkokul çağındaki çocuklara hitap eden eserlerde kullanılmaktadır (Şirin, 2000). Fakat bizim kitaplarda yaptığımız incelemeye göre masalların içeriğindeki bir takım unsurlar bu yaş grubunun üstündedir. Özellikle Doğan ve Egmont'tan çıkan baskısındaki resimlemeler hem siyah beyaz hem de kitabın oranına göre seyrek olması dolayısıyla bahsi geçen yaş grubuna hitap edememektedir. Çizgilerdeki keskinlik de çocuğun ruh dünyasına uygun değildir. Everest Yayınlarından henüz çıkan baskılarında resimlemeler daha yumuşak ve renkli yapılmıştır. Her ne kadar bu baskılarda renk kullanımına daha çok özen gösterilse de yine de keskin çizimlere rastlanmaktadır. Sayfa kenarlarına çizilen kapakla aynı renkteki çizgiler de okumaya renk katan unsurlardan biri olarak görülmektedir. Everest Yayınlarından çıkan baskılarda kapak ve resimlemelerin, kâğıt kalitesinin eski baskıya göre daha iyi olduğunu söylemek mümkündür. Her iki kitabın ebatlarıysa çocuk kitabından beklenen oranlardadır. Everest Yayınları tarafından yapılan baskılara eklenmiş olan haritalar ise çocuğun hikâyeyi somutlaştırmasını sağlamak için oldukça önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çocuğa görelilik bağlamında ele aldığımızda Ahmet Ümit'in masallarının ortaokul, hatta lise çağlarındaki soyut işlem becerisine sahip ilk ergenlik döneminden daha büyük çocuklara hitap ettiğini söyleyebiliriz. Hem içerik özellikleri hem de resimleme ve fiziksel

tercihler bunu gösteren en önemli göstergeler olarak kabul edilebilir. Bu yüzden kitapların içindeki yazı büyüklüklerinin 12 veya 10 puntoya düşürülmesi masalların hitap ettiği kitle adına daha isabetli bir seçim olabilirdi.

Çocuk kitaplarında imlâ kuralları ve anlatım bozukluğunun olmaması en önemli noktalardandır. Çünkü çocuklara hitap eden her eser çocuğu eğlendirmenin yanında ona dili öğretme vazifesini de üstlenir. İncelediğimiz her iki masal kitabında da bu tür anlatım sorunlarıyla karşılaşmak mümkündür. Kimi yerde anlatım bozukluğu kimi yerde imlâ kusuruyla karşılaştığımız kitaplar, anlatım imkânlarını kullanım bakımından ise örnek bir zenginlik sergilemiştir. Bu, yazarın kalemi ve hikâyenin halk hikâyesine yakınlığından da kaynaklanan bir zenginliktir. Hikâyenin akıcı ve merak verici olduğu her iki masalda da tasvirlerle ve betimlemelere daha çok özen gösterilebilirdi.

Ahmet Ümit'in Olmayan Ülke ve Masal Masal İçinde adlı masal kitapları sözlü kültür geleneğinden damıtılmış ve günümüz çocuklarının önüne konmuş iki önemli eserdir. Bu iki eserde de klasik masal anlatış biçimine rastlamak mümkündür. Karakterler ve olayların sembolik zenginlikleri masallara değer katmakta, özellikle Masal Masal İçinde'de iç içe geçmiş hikâyelerin uyardığı merak çocuklarda okuma arzusunu uyandırabilmektedir. Kurgudaki sadeliğin her iki masalda da öne çıkması bu iki kitapları masal edebiyatı bakımından önemli hâle getirmektedir. Buna rağmen her iki kurguda da ölüm unsuru, yalan, aldatma gibi unsurlar bu kitapları bütün kalitesine rağmen çocuğa göre olmaktan çıkarmaktadır. Kitapların genelinde değerler eğitimi bağlamında çocuğun kazanımlarına katkıda bulunulsa da hikâyede bulunan bu tür tercihler masalları ilkokul seviyesinden uzaklaştırmaktadır.

Öneriler

Yukarıda tespiti yapılan problemlere dair çocuklara hitap etmesi amaçlanan kitaplar için birtakım öneriler sunulabilir. Bunlardan ilki, çocuklar için kaleme alınan bir kitabın baskısından puntosuna, içeriğinden mesajına hitap edilen yaş grubunun gerçekçi bir şekilde tespit edilmesi; hitap edilen yaş grubuna göre içerik ve şekil uyumunun sağlanmasıdır. Çocuk kitaplarında soyut düşünceyi kısıtlamayacak resimlemeler tercih edilmelidir. Kitaplarda mümkün olduğunca anlatım bozuklukları, imlâ kusurları olmamalıdır. Bir çocuk metninde bunların asla olmaması üzerine tekrardan değerlendirme yapılmalıdır. Kitabın içinde yer alan içerik unsurlarından çocuğa göre olmayanlar müdekkik bir nazarla okunarak elden geçirilmeli ve düzeltilmelidir. Kitapta yer alan, gerçek hayatta karşılaştığımız fakat çocuk eserlerinde olmaması tavsiye edilen yalan söylemek, ölüm, cinayet gibi unsurlar üzerine tekrar düşünülmeli, yalan söylemek bir çıkış yolu olarak çocuğa sunulmamalıdır. Aynı düzlemde ölüm de çocuğun tahayyülünde izahı zor olan bir durum olduğu için kurguda bu tür hadiseler daha yumuşak şekilde verilmelidir. Çocuklara hitap etmesi amaçlanan bir kitapta cinayet, intihar, delirme, cinnet gibi polisiye ve üçüncü sayfa olayları yer almamalı; çocuğun izahını yapamayacağı, dünyasında hiç var olmayan bu güç hadiselerle baş başa bırakılmasına müsaade edilmemelidir. Bu tür kurgulardan fedakârlık yapılamayacaksa eserlerin hitap ettiği yaş grubu tekrar gözden geçirilerek baskı ve tanıtımların, satış stratejilerinin yenilenmesi sağlanmalıdır.

Kaynakça

- Akkaya, N. (2014). Keloğlan masallarında yer alan değerlerin incelenmesi, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (2/1), 312-324.
- Alptekin, Ali Berat (2005). *Hayvan Masalları*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Arıcı, A.F. (2004). Tür özellikleri ve tarihlerine göre Türk ve dünya masalları. *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 26, 159-169.
- Aslan, E., Tavşancıl Tarkun, E. (2000). Çocuk kitapları içerik analizi örneği (5-7 yaş). *1. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu*. Ankara.
- Barth, J., Demirtaş, A. (1997). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: YÖK / Dünya Bankası.
- Bedî Terbiye, (1341/1925). *Resimli Gazete*, (ss. 91-92). İstanbul.
- Bilge, H. M. (2012). Nuran Turan'ın kitaplarında mekân, gelenek ve öteki kavramları arasındaki ilişkilendirme. *3. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu Bildirisi*. Ankara Üniversitesi/Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Uygulama ve Araştırma Merkezi, Ankara.
- Bilkan, A. F. (2009). *Masal Estetiği*, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Boratav, P. N. (1969). *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*. Ankara: Gerçek Yayınevi.
- Boratav, P. N. (2006). *Zaman Zaman İçinde*. İstanbul: İmge Kitapevi.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç, E., Akgün. Ö. E., Karadeniz Ş. ve Demirel F. (2011). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. İstanbul: Pegem Akademi.
- Civaroğlu, Ö. (1998). *Çocuk Edebiyatı*. İstanbul: Esin Yayınevi.
- Demirkol, N. (2008). *İngiliz roman geleneğinde çocuk edebiyatının gelişimi, arketipçi eleştiri kuramına göre Alice Harikalar Diyarında, Defîne Adası, Orman Kitabı eserlerinin incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.

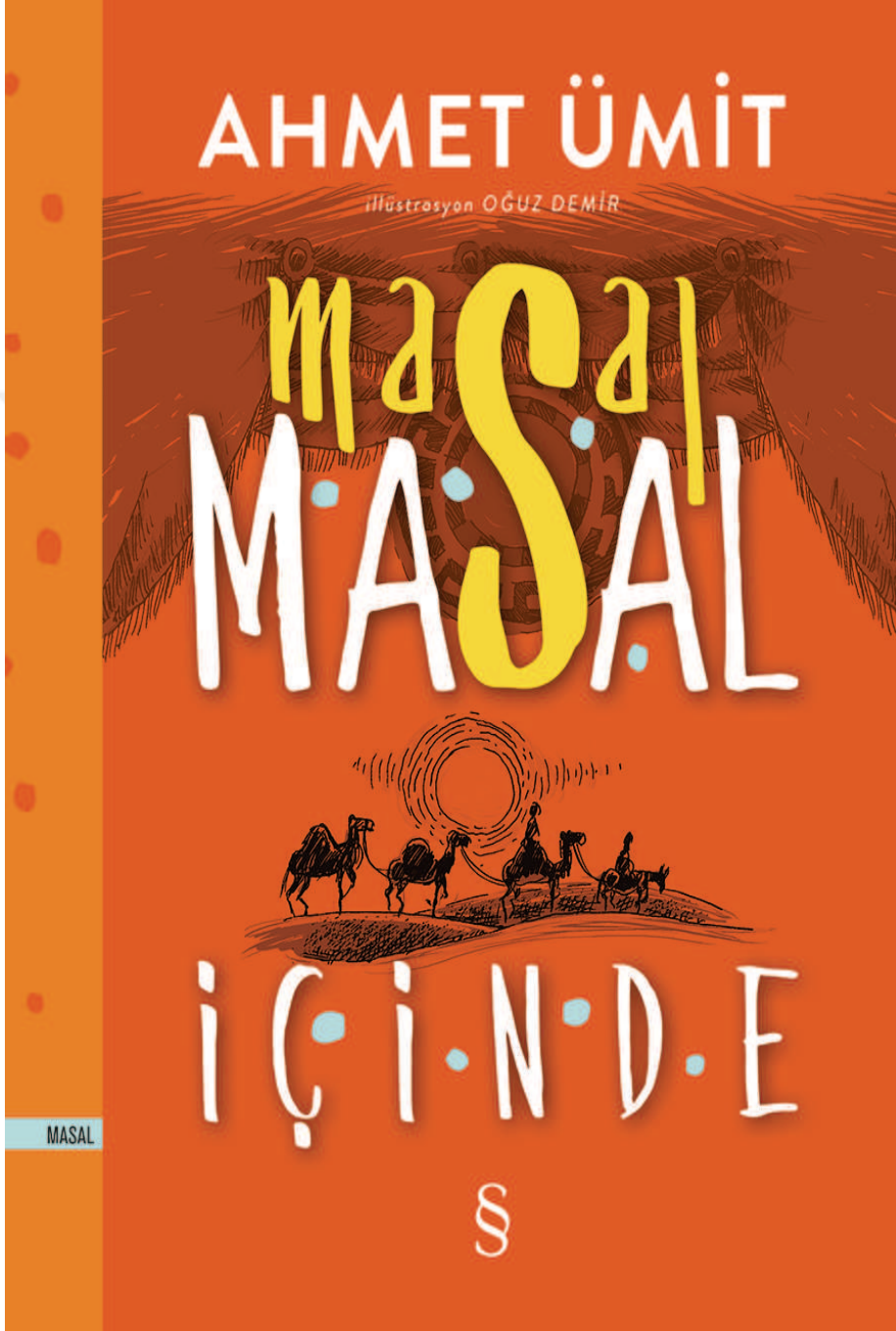
- Dilidüzgün, S. (2006). *İletişim Odaklı Türkçe Derslerinde Çocuk Kitapları*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Elçin, Ş. (1981). *Halk Edebiyatına Giriş*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Ertürk, S. (1994). *Eğitimde Program Geliştirme*. Ankara: Meteksan Yayınları.
- Ferit Develioğlu. (1981). *Osmanlıca Türkçe Lugat*. Ankara: Türdav Ofset.
- Gencan, T. N., Ediskun, H., Dürder, B., Gökşen, E. N. (1974). *Yazın Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Goleman, D. (1995). *Duygusal Zekâ*. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Gönen, M., Uludağ, Gonca., Fındık E. ve Tüfekçi, E. (2014). 0-3 yaş çocuklarına yönelik resimli çocuk kitaplarının özelliklerinin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 126-139. Ankara.
- Görgü, A. T., (2007) Masalların çocuğun bilişsel ve duyuşsal gelişimine katkısı, S. Sever (Haz.), *II. Uluslararası Çocuk Sempozyumu*.
- Güney, E.C. (1948). *En Güzel Türk Masalları*. İstanbul.
- Gürkan T. (1998). *Eğitim Bilimine Giriş* (ss. 18-19). F. Varış (Ed.). İstanbul: Alkım Yayınları.
- Gürkan, T. (2006). Öğretmenlik mesleği ile ilgili temel kavramlar. M. Gültekin (Ed.), *Öğretmenlik Mesleğine Giriş* (ss. 1-14). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Helimoğlu Yavuz, M. (1999). *Masallar ve Eğitimsel İşlevleri*. T.C. Kültür Bakanlığı, Ankara.
- http://www.gunisigicocuk.com/bilgi_konusma-dil-gelisimi.php Uzman Psikolog Suna Polat M. A.
- İşnas, S. (2011). *Masal türünün çocuktaki kavram gelişimine etkisi üzerine bir araştırma (Cahit Zarıfçlı örneği)* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyon.
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Kavcar, C., Oğuzkan, F., Aksoy, Ö. (2007). *Yazılı ve Sözlü Anlatım*. Ankara: Anı Yayıncılık.

- Kaya, M. (2007). Okuma yazma öğretiminde çocuk edebiyatının öğretim amaçlı kullanımındaki yöntem ve teknikler. S. Sever (Haz.), *II. Uluslararası Çccuk Sempczyumu*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi.
- Kılınç, A. (2007). Metinlerarası ilişkiler bağlamında Ömer Seyfettin'in halk anlatı kaynaklı hikâyeleri, *Dünden Bugüne Ömer Seyfettin Sempczyumları*, Gönen: Gönen Belediyesi Kültür Yayınları.
- Konedralı, G. (1995). *İlkcul 3., 4. ve 5. sınıf türkçe ders kitaplarındaki masal ve masalımsı yazıların çccuk eğitime katkısı* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Kurt, A. (2009). Tanzimat'tan günümüze Türk şiirinde vatan temi. *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*, ss. 110-137, 206. 2.
- Küçük, S. (2007). Çocuk edebiyatında kültürel değerler açısından şeker portakalı ve fadiş üzerine bir değerlendirme. S. Sever (Haz.), *II. Uluslararası Çccuk Sempczyumu*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi
- Maden, S. (2010). Türkçe öğretiminde drama yönteminin gerekliliği. *Türklük Bilimi Araştırmaları*.
http://tubar.com.tr/TUBAR%20DOSYA/pdf/2010BAHAR/maden_sedat%20503-519.pdf
- Oğuzkan, A.F. (2001). *Yerli ve Yabancı Yazarlardan Örneklerle Çccuk Edebiyatı*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Onur, B. (Ed.). *Tcplumsal Tarihte Çccuk Sempczyumu*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Özmen, N. (2014). Yeni Türk edebiyatında çocuk-çocukluk temalı şiirler üzerine bir tasnif denemesi. *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 51-175, 205.
- Öztürk Çelik, S. (1998). Çocuk Edebiyatı. C. İleri (Ed.), *Çağdaş Türk Edebiyatı* (ss.205). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

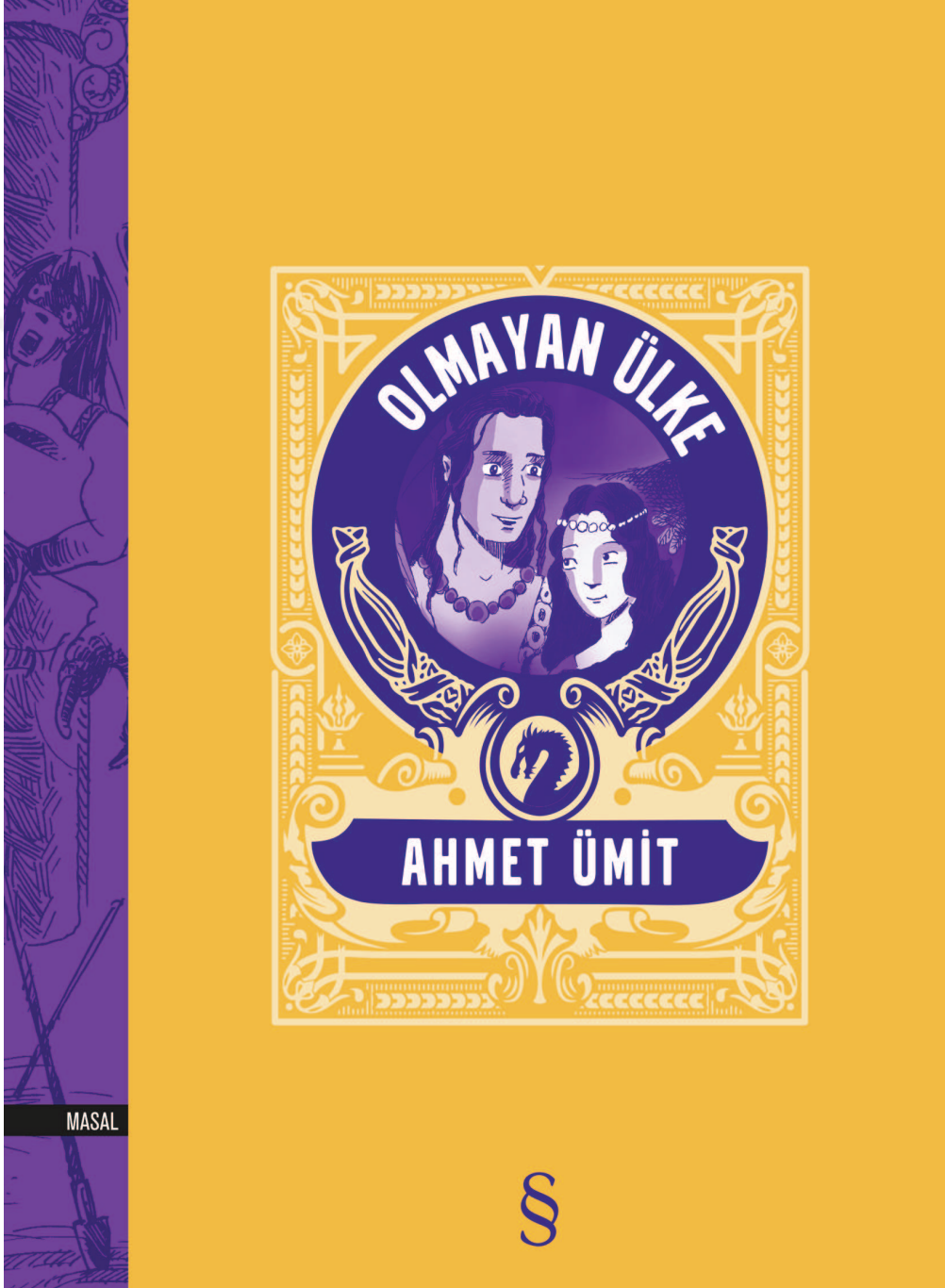
- Özüdoğru, Ş. (2005). *Eğitimci Gözüyle Çocuk Eğitimi*. Konya: Selçuklu Belediyesi Yayınları
- Postman, N. (1995). *Çocukluğun Yokluğu*, (Çev. Kemal İnal). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Sakaoğlu, S. (1981), "Hayvan Masalı", *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, C. 4. İstanbul.
- Sakaoğlu, S. (2010). *Masal Araştırmaları*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Sever, S. (2003). *Çocuk ve Edebiyat*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Sever, S. (2008). *Çocuk ve Edebiyat*. İzmir: Tudem Yayınları.
- Sever, S., Dilidüzgün, S., Neydim, N., Aslan, C. (2009). *İlköğretimde Çocuk Edebiyatı*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Şinar, A. (2006). Türkiye’de çocuk edebiyatı çalışmaları. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 176-177.
- Şirin, M.R. (1987). Çocuklar için edebiyat, çocuk edebiyatına eleştirel bir bakış. *Çocuk Edebiyatı Yıllığı*. İstanbul: Gökyüzü Yayınları.
- Şirin, M.R. (2000). *99 Scruda Çocuk Edebiyatı*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Şirin, M.R. (2007). *Çocuk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Tokgöz, İ.A., (2004). *İlköğretim 4. ve 5. sınıf Türkçe programlarında edebî türlerden öykünün öğretiminde yaratıcı drama yönteminin etkililiği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale.
- Turan Görgü, A. (2007). Masalların çocuğun bilişsel ve duyuşsal gelişimine katkısı. S. Sever (Haz.), *II. Uluslararası Çocuk Sempozyumu*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi.
- Türk Dil Kurumu. (1948). *Edebiyat ve Söz Sanatı Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türk Dil Kurumu. (1948). *Edebiyat ve Söz Sanatı Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

- Türk Dil Kurumu. (2011). *Türkçe Sözlük*. Ankara: TDK Yayınları.
- Türk Dil Kurumu. (2014). *Türk Dili: Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı*. Ankara: Ertem Basın-Yayın Dağıtım.
- Türk Dil Kurumu. (2015). *Türkçede Batı Kökenli Kelimeler Sözlüğü*. Türkçede Batı Kökenli Kelimeler Sözlüğü Çalışma Grubu. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ural, A., Kılıç, İ. (2006). *Bilimsel Araştırma Süreci ve SPSS ile Veri Analizi*. Ankara: Detay.
- Ümit, A. (2011). *Masal Masal İçinde*, İstanbul: Doğan ve Egmont Yayıncılık.
- Ümit, A. (2011). *Olmayan Ülke*. İstanbul: Doğan ve Egmont Yayıncılık.
- Ümit, A. (2014). *Masal Masal İçinde*, İstanbul: Everest Yayınları.
- Ümit, A. (2014). *Olmayan Ülke*. İstanbul: Everest Yayınları.
- Yalçın, A., Aytaş, G. (2002). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yavuzer, H. (2003). *Çocuk Eğitimi El Kitabı*. İstanbul: Remzi Yayıncılık.
- Yener, M. (2007). Çocuklar için üretilen edebiyat kitaplarına farklı bakış açılarından çözümlemeci bir yaklaşım: masal, öykü ve şiirlerle duygu eğitimi. S. Sever (Haz.), *II. Uluslararası Çocuk Sempozyumu*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi.
- Yıldırım, A., Şimşek H. (2008). *Scsyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Zivtci, N. (2007). Çocuk edebiyatı çevirisinde kültürel değerlerin aktarılması. S. Sever (Haz.), *II. Uluslararası Çocuk Sempozyumu*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi.
- Zivtçi F. (2006). *Çocuk ve Gençlik Sempozyumu* (ss. 247)

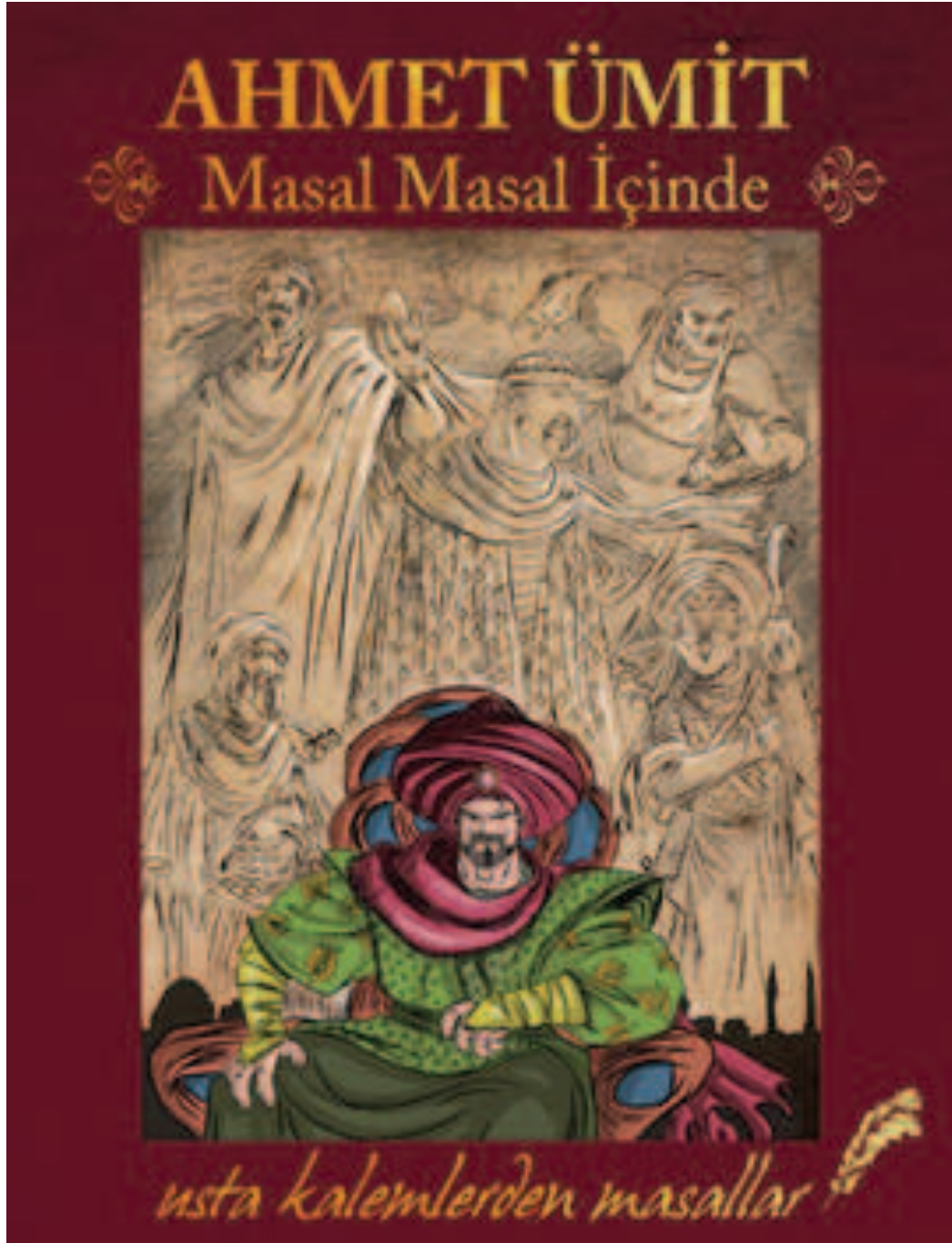
Ekler

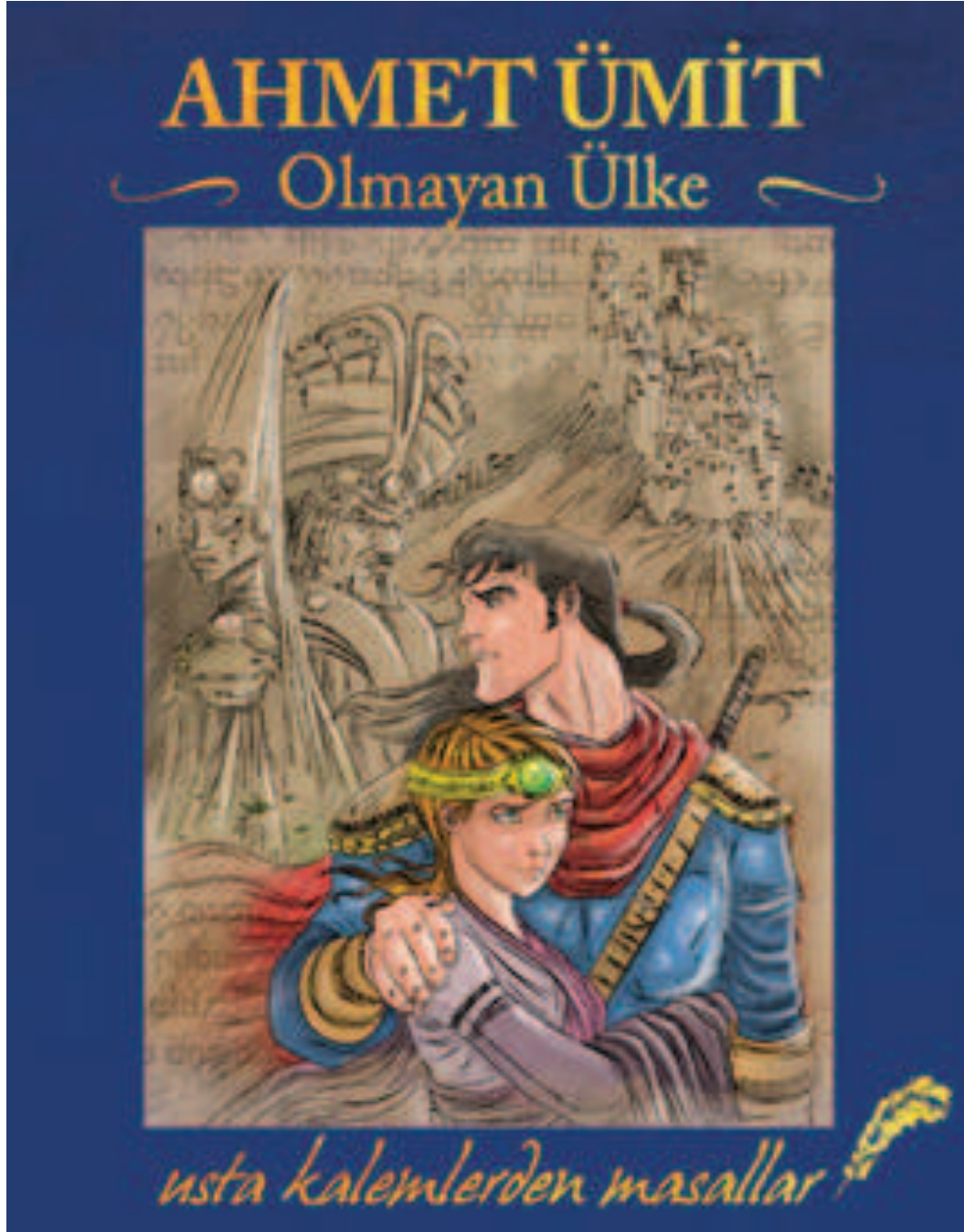
Ek 1: Masal Masal İçinde, Everest Yayınları

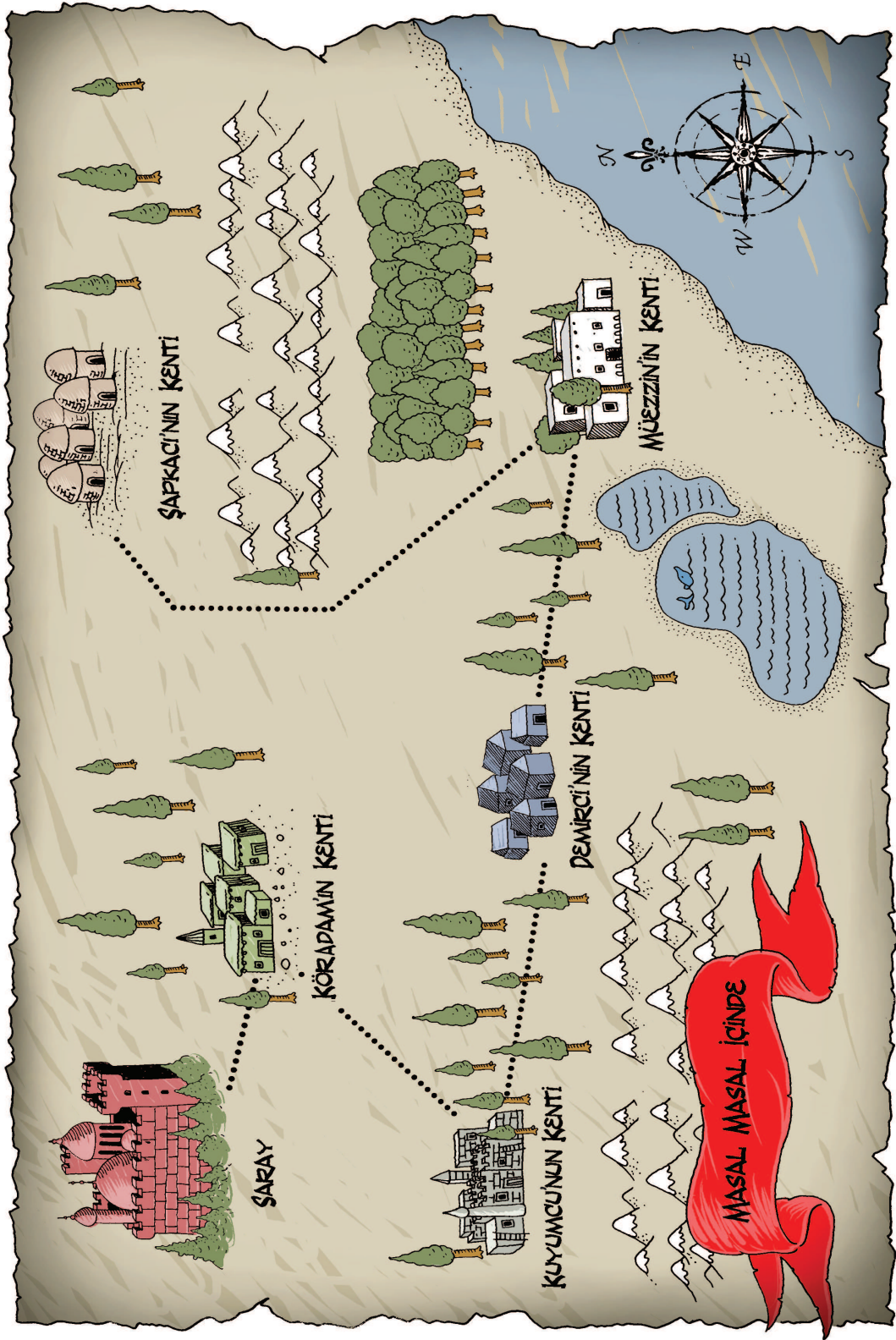
Ek 2: Olmayan Ülke, Everest Yayınları

Ek 3: Masal Masal İçinde, Doğan Egmont.

Ek 4: Olmayan Ülke, Doğan Egmont.

Ek 5: Masal Masal İçinde Haritası, Everest Yayınları

Ek 2: Ahmet Ümit'in Fotoğrafi

Fotoğraf 1: Ahmet Ümit